Biblioteca Polirom

Aharon Appelfeld

Pe neașteptate, dragoste

POLIROM

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Aharon Appelfeld, *Pit'om ahava*

Copyright © Aharon Appelfeld, 2003
All rights reserved

© 2010 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:
APPELFELD, AHARON

Pe neașteptate, dragoste / Aharon Appelfeld; trad. și note de Any Shilon. – Iași: Polirom, 2010

ISBN 978-973-46-1667-1

I. Shilon, Any (trad.)

821.411.16-31=135.1

Printed in ROMANIA

Aharon Appelfeld

Pe neaşteptate, dragoste

Traducere din limba ebraică şi note
de Any Shilon

POLIROM
2010

Aharon Appelfeld, unul dintre reprezentanții de marcă ai literaturii israeliene contemporane, s-a născut în 1932, la Cernăuți. În timpul manifestărilor antisemite care au precedat izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, a fost deportat într-un lagăr de muncă din Transnistria, de unde a reușit să evadeze la vârsta de opt ani. A supraviețuit vreme de trei ani trăind prin păduri, iar în 1944 s-a alăturat Armatei Roșii. La scurt timp a reușit să fugă în Italia, după care, în 1946, a emigrat în Palestina. A studiat la Universitatea Ebraică din Ierusalim și a predat literatura ebraică la Universitatea Ben-Gurion. La sfârșitul anilor '50 a început să publice în ebraică, devenind unul dintre cei mai cunoscuți și mai apreciați scriitori israelieni. În 1983 i-a fost decernat Premiul Israel pentru literatură, iar în 2005, Premiul Nelly-Sachs pentru întreaga operă literară. Dintre romanele sale, traduse deja în peste treizeci de limbi, au apărut până acum în limba română *Badenheim 1939* (1979; Polirom, 2007), *Pentru toate păcatele* (Hasefer, 2000), *Caterina* (1989; Univers, 2002) și *Povestea unei vieți* (1999; Polirom, 2009), distins în 2004 cu Premiul Médicis pentru literatură străină. Scris într-un stil de o simplitate și armonie care amintesc de textele biblice, romanul *Pe neașteptate, dragoste* (2003) este în același timp o apologie a iubirii și o meditație asupra scrieturii. Appelfeld urmărește cu o subtilitate fascinantă sentimentele care se înfiripă treptat între Ernest, un scriitor septuagenar bolnav și măcinat de ură, și menajera sa Irena, o tânără lipsită de cultură, în ființa căreia se contopesc însă noblețea sufletească și înțelepciunea evreilor care trăiesc în spiritul tradiției și al iubirii de Dumnezeu. Această întâlnire providențială îl ajută pe Ernest să regăsească, după îndelungi ani de rătăciri, calea către originile sale, către limba sa maternă și către dragostea de înaintași, care devine forța vitală a creației lui. Refăcând în sens invers drumul vieții, Ernest așterne pe hârtie episoade cutremurătoare din adolescența sa de activist în Organizația Tineretului Comunist și din anii petrecuți ca ofițer în Armata Roșie, străduindu-se să ajungă, în timpul care i-a mai rămas de trăit, la primele amintiri ale unei memorii palimpsestice.

1

Ernest a împlinit şaptezeci de ani şi, de ziua lui, Irena i-a pregătit o tartă cu brânză pe care a ornat-o cu căpşuni.

— La mulţi ani! îi ură ea punând tarta pe masă.

— La vârsta mea, sărbătoririle nu mai au rost, spuse Ernest fără s-o privească.

— Nu-i adevărat, protestă ea, speriindu-se apoi de cuvintele care îi ieşiseră din gură.

Irena lucrează deja de doi ani în casa lui Ernest, de când a fost operat. Vine în fiecare dimineaţă la ora opt şi pleacă la trei. În unele zile rămâne până mai târziu. Vorbesc puţin, dar se întâmplă ca Ernest s-o surprindă cu câte o întrebare sau să comenteze un subiect care îl preocupă.

— Ce ţi-a venit să-mi faci o tartă? o întrebă fără să ridice ochii.

— Am crezut că te va bucura, răspunse ea repede, printr-o propoziţie întreagă.

— *Pe mine?*

— O tartă cu brânză este întotdeauna un prilej de bucurie, zise Irena mulţumită de răspunsul ei.

— O tartă bună îmi face plăcere, dar nu mă bucură.

Irena nu discută diferența și nu comentă.

Ernest adăugă:

— La vârsta mea, bucuria obosește.

Cu un an în urmă era încă rezervat față de ea, dar hărnicia și loialitatea ei l-au cucerit. Acum o ascultă cu atenție când îi dă sfaturi cu privire la întreținerea casei sau când îi povestește câte ceva. Irena nu vorbește mult. Cuvintele pe care le rostește în cursul zilei pot fi numărate pe degete. Știe că Ernest nu suportă pălăvrăgeala sau glumele. Se bucură însă când înțelege sensul vorbelor sale sau îl intuiește. Ernest o surprinde mereu. Ieri i-a spus:

— N-aș vrea să trăiesc o altă viață.

O clipă a rămas uluită: viața lui nu era chiar o grădină de trandafiri.

Irena ședea într-un colț, fără să-l privească. Îi place să-i servească un fel de mâncare și să-i urmărească reacția, însă are grijă să nu-i întrerupă firul gândurilor. Câteodată e atât de adâncit în gânduri, încât uită să mănânce. Ernest îi vorbește în germană, strecurând ici-colo câte un cuvânt în idiș, uneori și câte o propoziție în ebraică. Spune că memoria i-a slăbit de când a fost operat. Irena nu e de aceeași părere. Cuvintele lui sunt clare și ea înțelege tot ce îi cere fără nici o explicație. A observat deja că lui Ernest nu-i plac descrierile, dar uneori folosește câte un cuvânt la fel de proaspăt ca o pară abia descojită și servită pe farfurie. În plus, are mici rafinamente care ei îi plac mult: pălăria pe care și-o pune înainte de-a ieși din casă sau mica plecăciune pe care i-o face când îi aduce bastonul.

— N-am crezut că voi ajunge la şaptezeci de ani, spuse ca pentru sine.

— Slavă Domnului! exclamă Irena.

Ernest nu e încântat de această exaltare religioasă, dar nu face nici un comentariu.

— Şaptezeci de ani e o vârstă bună, adăugă ea fără motiv.

— Nu se deosebeşte cu nimic de altă vârstă: doar că te simţi mai slăbit, iar memoria te trădează mai des.

Irena nu e de acord. Ernest e vioi, scrie, citeşte şi, când iese la plimbare, umblă drept, mersul lui atrage toate privirile.

— Deci zici că şaptezeci de ani e o vârstă bună.

— Greşesc cumva? se apără ea.

— Bineînţeles că greşeşti.

Irena ştie deja că verbul „a greşi" nu reprezintă întotdeauna un dezacord. Uneori răzbate din el o acceptare tacită, însoţită de o uşoară nuanţă de provocare.

Ziua se apropia de sfârşit. Irena făcu ordine în bucătărie, puse masa pentru cină, îşi îmbrăcă paltonul şi îi ură lui Ernest noapte bună.

Drumul până acasă nu e lung. Locuieşte în partea veche a cartierului Katamon, la douăzeci de minute depărtare de casa lui Ernest. Nu cu mult timp în urmă viaţa ei era răvăşită, zilele treceau triste şi inutile. Uneori se oprea pe stradă şi se întreba dacă să-şi continue plimbarea sau să se întoarcă acasă. Acum păşeşte încet, puţin obosită, dar cu mintea plină de cuvintele şi sunetele pe care le-a înmagazinat pe parcursul zilei.

Apartamentul Irenei are trei camere, o bucătărie şi o terasă. Aici a crescut şi aici i-au murit părinţii. După moartea lor a inventat mici ceremonii

prin care să le cultive memoria. De când lucrează la Ernest, le-a mai rărit, dar continuă să meargă la cimitir în zilele în care s-au născut și în cele în care au murit. Sâmbăta și de sărbători aranjează casa întocmai cum obișnuia mama ei, dar acum aproape toate gândurile i se învârt în jurul lui Ernest. Uneori, când o copleșesc temerile, se duce să-l vadă din nou la lăsarea serii. Îi servește un ceai sau îi curăță un măr. De când lucrează la Ernest, nu mai merge în centru. Nu mai iese din casă nici măcar în plimbări scurte.

2

— Eşti născută în ţară, nu-i aşa? o surprinse Ernest a doua zi cu o întrebare.

— Nu. Sunt născută după Eliberare, într-o tabără de refugiaţi de lângă Frankfurt.

— Nu ştiu de ce eram convins că eşti născută în ţară.

— Nu-mi amintesc nimic de-acolo, spuse şi imediat îi păru rău.

Părinţii îi povestiseră atâtea despre lagăr, încât uneori avea senzaţia că îşi aminteşte totul în amănunt. Părinţii ei s-au întâlnit acolo. Mama ei a rămas însărcinată, însă abia când era în luna a şasea de sarcină au fost cununaţi de un rabin american. I-a povestit asta doar în apropierea sfârşitului. Însă tabăra de refugiaţi de lângă Frankfurt s-a imprimat în imaginaţia ei, iar uneori i se întâmpla să o viseze. Scuze, îmi amintesc, vru să se corecteze, dar îşi dădu seama imediat că ar fi o prostie.

Ernest era binedispus în dimineaţa aceea, citea ziarul şi se amuza pe seama unui politician veteran care încerca să treacă drept o persoană onestă.

— Exact ca înainte de război. Se spune că viaţa nu se repetă. E fals, se repetă.

Ernest citea ziarele şi era foarte bine informat despre tot ce se petrecea în ţară. În urmă cu cinci ani divorţase de cea de-a doua soţie şi îşi dăduse demisia de la slujbă. Nu vorbea mult despre a doua soţie, care se mutase la Viena, arunca doar din când în când câte o remarcă sarcastică.

Irena nu pune întrebări, însă micile contradicţii pe care le surprinde la Ernest în cursul zilei îi pătrund în suflet. Puţinele sale cuvinte sunt uneori tăioase ca un bisturiu. La început credea că e avocat şi asprimea lui o speria. Dar acum ştie că aceasta este rezultatul disciplinei din ultimii trei ani. Ernest scrie trei ore dimineaţa şi alte două-trei noaptea. În plus, face două plimbări: una dimineaţa, până la cafenea, şi a doua seara, pe care o numeşte „marşul". Această disciplină, sau orice nume i s-ar da, se reflectă în starea sa de spirit prin vioiciune şi uneori prin nerăbdare. Dar nu faţă de ea.

La ora nouă dimineaţa Ernest se duce la cafenea. Stă acolo o oră şi jumătate, câteodată două. Majoritatea clienţilor îi sunt străini, dar nu se simte singur. De la sosirea Irenei, viaţa i s-a schimbat. Ea are grijă de toate. Bucătăria, în care domnea veşnic dezordinea, e ordonată şi străluceşte de curăţenie. Salonul e mai luminos şi chiar biblioteca, domeniul lui cel mai intim, e diferită de cum era înainte. Lui Ernest îi place să stea acasă, iar când iese, abia aşteaptă să se întoarcă.

Dacă ar fi să spunem adevărul, n-a prea plăcut-o pe Irena când a văzut-o prima oară: o femeie mărunţică, poticnită la vorbă. După numai câteva zile însă, a descoperit graţie şi farmec în

purtarea ei plăcută, în chipul luminos, ba chiar şi în uşoara ei bâlbâială. De la venirea ei se trezeşte mai devreme, se rade, se îmbracă şi se aşază la birou. La ora opt fix Irena soseşte şi îi pregăteşte micul dejun. Îi serveşte porţii măsurate cu grijă şi la temperatura potrivită. A invitat-o de multe ori să i se alăture, dar l-a refuzat întotdeauna. Abia după ce iese el din casă îşi pregăteşte o cafea.

Toată viaţa Irenei, până a ajuns să muncească în casa lui, au fost părinţii. Tatăl ei era electrician, iar mama se ocupa de gospodărie. A vrut de multe ori să plece din casa părintească, dar până la urmă n-a părăsit-o. Statura măruntă şi timiditatea o împiedicau. Mama îi oferea toată dragostea inimii ei iubitoare. Când ea a murit, tatăl i-a devenit şi mamă. După moartea lui, s-a ocupat de gospodărie, ca să le păstreze vie amintirea. Sâmbăta şi de sărbători aranja masa, aprindea lumânări, se aşeza pe locul ei şi îşi imagina că părinţii erau lângă ea. N-a făcut nici cea mai mică schimbare în casă. Ceea ce a fost stabilit odinioară a devenit şi mai stabil.

După moartea părinţilor a lucrat o vreme la un azil. Bătrânii de acolo o simpatizau şi o alintau cu nume drăguţe, dar unele bătrâne o insultau, îi ziceau „muta" şi o umileau. Într-o zi, una din ele a aruncat cu o farfurie în ea şi Irena s-a hotărât să plece de-acolo.

Spre norocul ei, nu avea grija zilei de mâine. În afară de apartament, părinţii îi lăsaseră economiile lor şi despăgubirile primite de la nemţi. La drept vorbind, ar fi putut trăi fără să muncească, dar amintirile ar fi copleşit-o, ar fi ameţit-o şi ar fi sfârşit prin a o alunga din casă.

Cu ani în urmă, părinții încercaseră să-i găsească un soț. Pretendenții erau cu toții mult mai în vârstă decât ea, scunzi și libidinoși. Irena era atât de jenată, că nici capul nu-l putea ridica. Până la urmă au încetat s-o mai sâcâie. După moartea părinților, un vecin a început să-i facă avansuri, încercând să o convingă de fiecare dată când urca scările. Într-un rând s-a repezit la ea pe când se afla în pragul ușii și i-a ridicat rochia. S-a luptat cu el și a reușit să se refugieze în casă. Zile întregi n-a mai ieșit din apartament.

Așa au trecut anii. Aranja locuința exact cum făcuseră părinții ei toată viața. Gândul că păstra intacte casa, bucătăria și ustensilele din ea, livingul, patul mare din dormitorul părinților și camera ei întărea prezența lor în această lume. Își vedea părinții nu numai aici, ci și în *shtetl*[1]-ul lor din Galiția, spre care îi zbura adesea gândul.

Într-un rând a visat-o pe maică-sa. Sfatul pe care i l-a dat era același ca în timpul vieții: „Trebuie să ieși din casă, draga mea, ești încă tânără, ai toată viața înainte, dacă nu acum, atunci când?". Irena a vrut să-i povestească despre bărbatul brutal care se repezise la ea, dar văzând chipul mamei, cuvintele i s-au oprit în gât. Când s-a trezit a doua zi dimineață, i-a părut rău că maică-sa n-a observat cât de îngrijit era apartamentul, exact așa cum îl lăsase. A plâns de durere.

---

1. Denumirea sub care erau cunoscute comunitățile evreiești, cu o populație majoritară în diverse orașe mici din Europa centrală și de est înainte de Holocaust (n.r.).

Stătea în casă aproape toată ziua, de parcă n-ar fi fost o locuință, ci un templu în care nu ai voie să schimbi nimic și pe care trebuie să-l îngrijești cu multă băgare de seamă. I-a acordat și mai multă atenție, a acoperit ferestrele pentru ca soarele să nu decoloreze mobila. Vara umbra era plăcută. Iarna ridica storurile, dar niciodată la fel de mult ca maică-sa. Aceasta deschidea larg și energic geamurile în fiecare dimineață. Însă Irena nu moștenise de la ea gestul acela hotărât.

3

La douăsprezece și jumătate, Ernest se întoarce din plimbare și aduce cu el toate noutățile pe care le-a strâns de la cafenea și de pe stradă. Mersul îi e greoi și chipul concentrat. Ar trebui să se așeze la birou și să-și aștearnă ideile pe hârtie. Însă e prea agitat. Preferă să stea puțin în fotoliu și să aștepte ca Irena să-l cheme la masă.

De data asta lucrurile s-au petrecut puțin diferit. Ținea în mână o scrisoare și a anunțat imediat:

— Mi-a scris fosta mea soție. Oare ce mi-o fi scris?

Avea în voce un amestec de superioritate și dispreț. A pus scrisoarea pe masă, fără s-o deschidă. Ernest are diverse feluri de a-și arăta reticența. Să pună scrisoarea pe masă fără s-o deschidă e unul din ele.

— Mi-a scris fosta mea soție, a repetat, deși știa că vorbele sale nu vor trezi nici o reacție.

Irena a observat că nu exista nici o urmă a acesteia în casă, în timp ce amintirea primei soții se făcea simțită în mai multe locuri. Pe bufet se afla o fotografie de familie: Ernest în pantaloni scurți, soția sa ținând în brațe o fetiță.

Irena privește uneori îndelung fotografia aceasta. I se pare că i-a întâlnit cu mulți ani în urmă. Odată chiar a visat că soția lui Ernest a venit să-l viziteze împreună cu fetița, iar ea le-a pregătit o masă festivă.

Ernest și-a terminat prânzul și s-a așezat în fotoliu. La ora asta îi place să frunzărească revistele sau să tragă un pui de somn. Irena își încetinește activitatea, ca să nu facă zgomot. Când doarme, chipul lui Ernest parcă întinerește și fruntea i se însenină.

— E deja trei și jumătate și tu încă mai muncești, zise Ernest trezindu-se din somn.

Pentru o clipă i se păru că-l deranja. Puse imediat rufele spălate în coș și, fără să le mai împăturească, se îndreptă spre ușă.

— Nu vrei să bei un ceai? întrebă Ernest întorcându-se spre ea.

— Am să beau acasă de-acum, îi răspunse ieșind pe ușă.

Scrisoarea l-a supărat. Au fost căsătoriți vreme de cinci ani, dar viața lor nu s-a dovedit fericită. Ea era o femeie cultivată, fostă comunistă, care avea opinii ferme în privința tuturor lucrurilor. Părerile ei nu erau lipsite de logică, dar felul în care le expunea îl făcea să-și iasă din fire. De câte ori o auzea lansându-se într-una din tiradele sale, fie pleca privirea în pământ, fie întorcea capul, însă nimic nu-l ajuta. Ea o ținea pe-a ei. Casa nu era casă, iar mâncarea și-o pregătea singur. Atitudinea pe care o avea față de ocupația lui era și mai umilitoare: în adâncul sufletului îl disprețuia, pentru că nimeni nu scrie pentru sertare. Dacă nu ești în stare să publici, nu mai scrii. Fiecare cuvânt, fiecare gest al ei îl scoteau din sărite.

Era o femeie atrăgătoare, dar felul ei de-a gândi îi umbrea parcă frumuseţea. Nu avea decât un singur ţel: utilitatea. Un lucru inutil nu trebuie să existe pe lume. Şi-a petrecut anii războiului în Siberia, unde a îndurat necontenit gerurile şi ura împotriva evreilor, iar când a ajuns aici, nu i-a plăcut nimic, nici locul, nici oamenii. Ernest s-a luptat cu ea vreme de cinci ani, dar până la urmă s-au despărţit. Zilele de după divorţ au fost unele de amară introspecţie pentru Ernest.

Irena străbate drumul către casă încet, aproape maşinal. De obicei nu stă să-şi analizeze îndelung gândurile. Dacă vede un peisaj încântător, îl priveşte şi-l închide în sufletul ei. De cele mai multe ori, acesta i se arată din nou în vis. Câteodată îi umblă prin minte un cuvânt, îi răsună îndelung în urechi, apoi dispare aşa cum a venit. Dar astăzi nu-şi poate scoate din cap scena întoarcerii lui Ernest. Felul în care a intrat în casă şi a pus scrisoarea pe masă. Faţa îi era crispată, ca şi cum nişte sunete de care se eliberase l-ar fi asaltat din nou; iar când se aşezase în fotoliu, amărăciunea nu dispăruse încă de pe chipul lui.

Având încă în faţa ochilor figura încordată a lui Ernest, se simte asaltată de Silvia Gross cea înaltă şi rece, care n-a ratat nici o ocazie de a-l aduce pe Ernest la disperare şi care, chiar şi acum, de la mare depărtare, continuă să-şi picure veninul în sufletul lui prin scrisori. Viperă, îi veni să strige, dar fiindcă nu folosise niciodată acest cuvânt, îl înghiţi.

Irena ajunse acasă când ultimele raze de soare se strecurau prin crăpăturile obloanelor şi se apucă imediat să facă ordine în dulapul

părinților. Hainele sunt împăturite exact așa cum au fost întotdeauna. Le scoate cu atenție, le scutură și le pune la loc. Face asta o dată pe lună, pentru a lua parte la viața lor inertă. Hainele au pierdut deja mirosul lor, însă nu și forma. Stând lângă dulap, maică-sa o îndemna adesea să meargă la vreun club sau să iasă cu prietenii. Dar toate rugămințile ei stăruitoare n-au dus la nimic. Îi însoțea uneori la cinema pe tatăl sau pe mama ei. Taică-su era un bărbat frumos și îi făcea plăcere să iasă cu el.

După ce aranjă rafturile, deschise pachetul cu fotografii. Majoritatea erau poze de-acasă, din Zaltchov. În Israel nu s-au prea fotografiat. Irena știe fotografiile pe dinafară, dar o așteaptă totuși o mică descoperire: mama sa, tânără, îmbrățișată de doi băieți bine făcuți. Pe spate scrie: „Organizația Hashomer Hatzair[1] din Zaltchov". Odată Ernest a întrebat-o ceva despre părinții ei. Ea s-a speriat și a răspuns:

— Sunt mereu cu mine.

— Cum? s-a mirat el.

— N-am schimbat nimic în casă.

— Totul e la fel ca înainte?

— Da, ca înainte.

Asta l-a lăsat perplex o clipă, dar n-a mai întrebat nimic.

1. Hashomer Hatzair – organizație sionistă de tineret cu orientare politică socialistă.

4

A plouat toată noaptea şi Ernest se simte deprimat. E greu de ştiut din ce motiv. Probabil că a scris prea mult. Scrie, şterge, iar la urmă rupe foile şi le aruncă la gunoi. Irena i-a servit micul dejun şi Ernest s-a aşezat la masă. A observat că în ultimele săptămâni se luptă cu depresia. Vizita la cafenea e unul din trucurile prin care reuşeşte să scape de duşmanul lui neînduplecat.

Scrisul e domeniul secret al lui Ernest. El nu povesteşte nimic, iar Irena nu pune întrebări, dar înţelege că în sufletul lui se dă o bătălie grea. Nu numai o dată l-a găsit dimineaţa la birou, palid şi epuizat. Iar ziua, când se îndreaptă spre colţul lui, i se citeşte pe faţă atâta concentrare, de parcă ar vrea să ascută o sabie care nu se lasă şlefuită. Uneori i se pare că se luptă cu nişte demoni înfricoşători care se năpustesc asupra lui. Alteori, când vine să-l viziteze seara, aceştia fug ca nişte şobolani răutăcioşi.

Ernest porneşte deci spre cafenea, iar când se întoarce, încruntarea i s-a risipit. S-a întâlnit pe drum cu un cunoscut, mult mai tânăr decât el, care i-a povestit că, în societatea de investiţii unde lucrase înainte de-a ieşi la pensie, totul a

rămas la fel. Unii s-au pensionat, dar majoritatea continuă să lucreze în aceleași birouri. Gândul că și-a petrecut în acel loc douăzeci de ani din viață l-a întristat pentru o clipă, dar bucuria că nu se mai află acolo a învins tristețea.

— Sunt un om liber, strigă intrând în casă.

Irena nu înțelese de unde venea marea lui bucurie și întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

— Nu mai lucrez la societatea de investiții Manfeld & Co. Lucrez la propria mea întreprindere. Societatea mea nu e impresionantă și nu promite lucruri mari și strălucitoare, dar e a mea, nu-i așa?

Irena se bucură, dându-și seama că deprimarea îi dispăruse.

După-amiază Ernest se așează în fotoliu și citi ziarul. Înainte să plece îi ceru un păhărel cu coniac. Irena îi turnă, iar el goli paharul dintr-o sorbitură. De când îl servește pe Ernest cu coniac, a învățat și ea să aprecieze licoarea asta galbenă. Uneori își toarnă și ea un păhărel când ajunge acasă. La început i se cam învârtea capul, dar acum ochii i se deschid, fanteziile ies din ascunzătoarea lor, iar ea stă la masă și revede ce i s-a întâmplat peste zi.

Se întâmplă ca, după un păhărel, mama și tatăl ei să vină și să se așeze lângă ea. Irena le povestește despre Ernest, iar ei o ascultă fără să facă vreun comentariu sau să-și spună părerea. De când lucrează la Ernest, a observat, nu îi mai dau nici un sfat, o ascultă doar, aparent mulțumiți de ceea ce le povestește.

Cu un an în urmă, într-o seară ploioasă, s-a dus să-l viziteze pe Ernest și l-a găsit beat. Amesteca

limbile şi o striga Ida. Ea s-a speriat şi, de spaimă, l-a întrebat:

— Ce-ai făcut?

De parcă n-ar fi vorbit cu Ernest, ci un adolescent răsfăcit. Admonestarea ei ciudată l-a făcut să râdă şi a spus:

— Ce-am făcut? Am făcut multe. Am scris trei cărţi pe care le-am rupt. Am salvat omenirea de trei cărţi proaste.

— Iartă-mă, a zis Irena şi s-a retras.

— Pentru ce te scuzi? a întrebat el aruncându-i o privire severă.

— Iartă-mă, a repetat ea.

— Draga mea, tu n-ai nici o vină. Eu sunt vinovat de toate, a spus bătându-se cu pumnul în piept.

De la acea întâlnire confuză, ori de câte ori soarbe din coniac, îşi aminteşte figura răvăşită a lui Ernest şi o apucă spaima că s-ar putea îmbăta şi ar putea cădea. Când se întâmplă să-l mai găsească beat, el recunoaşte spunând:

— În noaptea asta am băut un păhărel în plus. Ce să fac? Am vrut să mă stăpânesc, dar n-am putut.

O dată pe lună, dacă sănătatea i-o permite, pleacă la Tel Aviv. Stă câteva ore şi se întoarce. La început îl suspecta că ar avea acolo o femeie. Nu demult a aflat că se duce într-adevăr să viziteze o femeie. Se numeşte Tony, au fost colegi de liceu, şi e ţintuită de mulţi ani într-un scaun cu rotile.

— Tony a scris o carte importantă, i-a mărturisit.

— Despre ce? i-au scăpat ei cuvintele.

— Despre romantismul german.

Lucrurile abstracte se află la o depărtare atât de mare că mintea ei nu le poate ajunge. Uneori vine câte un oaspete şi vorbeşte cu Ernest într-o limbă din care ea nu înţelege nimic. Atunci Irenei îi devine clar că Ernest are spaţii intangibile pentru ea, deşi prinde totuşi câte ceva. Dintr-o convorbire a înţeles că primele încercări literare le-a făcut în oraşul său natal, Cernăuţi. A publicat acolo câteva poezii în limba germană. Le aminteşte uneori, dar nu e mândru de ele. Le numeşte „păcatele tinereţii".

De atunci a fost purtat de ici-colo, a rătăcit dintr-o ţară într-alta şi, într-un sfârşit, a ancorat în Ierusalim. Ani de zile a vrut să-şi reconstituie viaţa, dar s-a dovedit că o poveste nu e un lucru simplu. Uneori „ce" este piedica, alteori „cum", dar cel mai adesea te sabotează amândouă deopotrivă. Sunt însă şi zile în care scrisul curge lin, un cuvânt se înlănţuie cu altul, o frază cu cealaltă şi în cele din urmă se naşte un pasaj acceptabil. E o minune, dar asemenea minuni nu se petrec în fiecare zi.

5

Se apropie iarna. Cartea pe care vrea s-o scrie se complică. Ernest şterge fără milă cuvinte, fraze şi descrieri, dar cu toate astea paginile nu i se par suficient plivite. Fiecare noapte aduce o nouă deziluzie. Ernest ştie că nimeni n-o să-i citească manuscrisul şi că, dacă îl va trimite la vreo editură, îi va fi returnat, totuşi continuă şi îşi concentrează atenţia asupra fiecărui cuvânt, asupra fiecărei fraze. Anii nu i-au tocit simţul critic. Uneori un cuvânt nepotrivit îl chinuie toată noaptea. Cuvintele vechi, cuvintele-impasuri, ele sunt duşmanii lui, cu ele luptă până la capăt.

După o noapte de eforturi e deprimat şi vorbeşte foarte puţin.

— Ce să-ţi pregătesc, tartă cu brânză sau plăcintă cu mere? întreabă Irena ca să-l distragă de la gândurile sale.

— N-are importanţă.

Când Ernest spune „n-are importanţă", înseamnă că şi-a pierdut pofta de mâncare şi că e deprimat. Situaţia asta o provoacă pe Irena la fapte mari. Nu se odihneşte o clipă. Găteşte,

prepară feluri de mâncare noi, sperând că îi va plăcea vreuna din bunătăţile ei.

Într-o zi i-a spus:

— Azi-noapte am visat oraşul meu natal.

— Ţi-a părut bine?

— Era oraşul meu, dar parcă totul arăta altfel. Casele din Herrengasse alunecaseră spre Siebenbürgerstrasse. Grădina publică fusese mutată în locul primăriei. Mi-am spus: „Totul poate fi pus la loc", dar mi-am dat seama imediat că un lucru care a fost smuls din rădăcini nu mai poate trăi.

Îl auzise de multe ori vorbind despre oraşul lui. Însă niciodată cu alean, niciodată cu nostalgie. Părinţii ei vorbiseră despre Zaltchov cu o dragoste făţişă, dar Ernest nu. De câte ori se pomenea numele oraşului său, o umbră de durere îi întuneca chipul, de parcă ar fi fost vorba despre o taină care nu se lăsa uitată.

Ani de-a rândul încercase să scrie, dar de fiecare dată când se aşeza şi voia să înceapă, se ridica un fel de zid între el şi cuvinte. Acestea i se împotriveau, însă Ernest nu renunţa. Chiar şi în clipele de mare tristeţe scria pe bileţele fraze şi jumătăţi de fraze. Aduna bileţelele într-o pungă mare, pe care o păstra numai pentru el. Din când în când deschidea punga şi scotea din ea câte un bileţel care conţinea aproape întotdeauna: autoironii, autoreproşuri pentru slăbiciune, reflecţii despre orbire şi superstiţii, dar nici un cuvânt despre părinţii săi, nici despre bunicii care i-au fost alături în copilărie şi la începutul adolescenţei.

Ani întregi aşteptase în nopţile de nesomn cuvinte noi, care parcă pentru a-i face în ciudă

nu veneau, iar când în cele din urmă soseau şi se simţea pregătit să le folosească, munca de la societatea de investiţii îi înghiţea tot timpul. Soţia îşi recita mantra cu maliţiozitate: „Nimeni nu scrie pentru sertare. Dacă nu publici, mai bine renunţi".

Sună telefonul. Irena se apropie de Ernest şi-i şopti la ureche că pe fir era Silvia Gross.

— N-am chef să vorbesc cu ea, mormăi acesta.

— Ernest nu poate veni acum la telefon, încercă Irena să-i îndulcească răspunsul.

— I-ai spus cine îl caută?

— Da.

— Spune-i că e un ticălos.

Bineînţeles, nu-i transmise partea asta.

— Nu vreau s-o văd, dacă vine aici, n-o lăsa să intre.

Irena era încântată de reacţia lui agresivă. Pentru o clipă avu senzaţia că spiritele rele care îl împresurau de câteva zile l-au părăsit. Spiritele l-au lăsat în pace, e adevărat, nu însă şi durerile de spate. Irena se apropie şi îi masă spatele cu alifie. Aceasta îi uşură durerile, iar Ernest se ridică din pat şi se aşeză la birou.

De la începutul iernii nu se mai preocupa deloc de propria ei viaţă, toate gândurile i se îndreptau spre Ernest. Până şi acasă, înconjurată de lucrurile pe care le cunoştea din copilărie, tot la el se gândea. Uneori îi telefona să-l întrebe dacă i-a plăcut cina pe care i-o pregătise şi dacă să-i mai aducă şi altceva dimineaţă în afară de chifle. Dacă i-ar fi cerut-o, ar fi rămas în casa lui şi noaptea. Dar ştie că Ernest trebuie să rămână singur, numai cu sine, să scrie şi să lupte. Lupta

îl epuizează enorm şi de cele mai multe ori îl deprimă, dar până la urmă îl însufleţeşte. Într-o dimineaţă i-a spus: „Azi-noapte am scris un capitol de care sunt mulţumit". Părea extenuat, dar în ochi avea o strălucire victorioasă.

Ernest e înalt şi robust, iar lupta lui e şi ea plină de vigoare. Seamănă cu efortul de-a îndoi bare de fier. Dar când e relaxat şi stă în fotoliu, răsfoindu-şi manuscrisele, ar vrea să îngenuncheze lângă el, să-i ia mâna într-ale ei şi să-i spună: Sunt atât de fericită că mă laşi să te servesc.

Odată a admonestat-o:

— Nu eşti servitoare.

— Tu nu-mi permiţi să te servesc, i-a răspuns speriată.

— Noi suntem prieteni, iar prietenii nu se servesc unul pe celălalt.

S-a gândit mult la cuvintele astea. S-a gândit atât de mult şi atât de intens, încât la un moment dat i s-a părut că râsese de ea.

6

Au venit apoi zile liniştite. Ernest mergea în fiecare dimineaţă la cafenea. Irena se ocupa sârguincioasă de treburile casei, fără să se grăbească, de parcă ar fi fost călăuzită de un ghid interior. La început Ernest a crezut că nu vorbea din cauza vocabularului sărac. Irena a învăţat până în clasa a zecea, apoi a întrerupt şcoala. După aceea a rămas acasă, ajutându-şi mama în gospodărie. La vârsta de optsprezece ani s-a înscris la şcoala de surori medicale. Presupunerea lui a amuzat-o oarecum. E adevărat, Irena nu vorbeşte mult, dar puţinul care-i iese din gură vine dinăuntrul ei, din adâncul fiinţei sale, cuvintele ei au o profunzime şi un farmec discret. Ernest a remarcat că mişcările îi sunt rapide, fără a fi nervoase sau neliştite. Mânuieşte lucrurile cu delicateţe, însă niciodată cu încetineală.

— Părinţii tăi păstrau tradiţia? o întrebă ca din întâmplare.

— Da, răspunse, surprinsă de întrebare.

— Şi tu păstrezi tradiţia?

— Eu fac la fel ca mama mea, spuse cu simplitate.

Ernest ar fi vrut s-o mai întrebe ceva, dar renunţă, simţindu-i stânjeneala.

Puţin mai târziu, nereuşind să se abţină, se hazardă iarăşi:

— Părinţii tăi au fost întotdeauna tradiţionalişti?

— În tinereţe făceau parte din Hashomer Hatzair, spuse roşind.

— Atunci când s-au apropiat de tradiţie?

— După război.

Ciudat, se gândi Ernest, mai ales după război.

Abia noaptea, după un păhărel, şi-a dat seama că întrebările lui au fost indiscrete şi grosolane. Irena i-a răspuns pentru că e angajata lui, dar până şi un patron are obligaţia să fie politicos. Dacă n-ar fi fost atât de târziu, i-ar fi telefonat ca să se scuze.

— Iartă-mă, îi spuse de cum intră pe uşă dimineaţa.

— Pentru ce?

— Pentru întrebări.

— Nu m-am simţit jignită.

— Dar pe mine m-a jignit propriul meu comportament.

Irena nu respectă alte ritualuri religioase în afară de cele pe care le respecta mama ei. Vineri seara pune pe masă doi colaci împletiţi şi aprinde lumânări. Vederea lumânărilor îi aduce în minte nu numai imaginea mamei, ci şi pe aceea a bunicii şi bunicului, pe care nu i-a cunoscut. De Yom Kippur[1] posteşte, dar nu merge la sinagogă.

Nu binecuvântează alimentele, doar primele fructe ale anului. Imediat după Yom Kippur, tatăl ei construia o *suca*[2] pe terasă, pentru

1. Ziua Ispăşirii – este considerată cea mai importantă sărbătoare religioasă evreiască şi celebrată prin post şi rugăciune.
2. Colibă pentru Sucot.

sărbătoarea de Sucot[1]. De la moartea părinților nu mai are *suca*, dar gândurile i se îndreaptă spre coliba pe care o ridica tatăl ei.

Încă din copilărie avea darul de-a vedea departe, de a-și reprezenta locuri și oameni pe care nu-i întâlnise niciodată. Maică-sa se temea de acest dar al ei și îi spunea: „N-ai voie să-ți închipui. Cine își închipuie prea multe devine mincinos până la urmă". Când spunea, de pildă, „Îl văd pe bunicul", maică-sa îi tăia vorba și corecta: „Nu vezi nimic, doar ți se pare că vezi. Pe bunicul l-au omorât nemții". Observațiile acestea îi înăbușeau fanteziile, dar de când lucrează la Ernest și-a recăpătat darul. Stă acasă și îi vede pe bunicul și pe bunica ei așa cum erau înainte de război, înainte de-a fi uciși.

În ultimul timp Ernest urmărește fiecare pas al Irenei. E o femeie ca toate celelalte și totuși specială. Diferența nu e bătătoare la ochi. Uneori pare o femeie care știe să asculte, dar în cea mai mare parte a timpului e introvertită. Alteori surprinde pe chipul ei un surâs, de parcă ar ascunde o taină.

Spune adesea „Slavă Domnului!". Când spune „Slavă Domnului!", lui Ernest îi vine s-o atenționeze și să-i explice că nu e frumos să-ți exprimi convingerile religioase în public, că credința trebuie să fie ascunsă, dar bineînțeles că nu-i spune nimic. Doar o singură dată, într-un moment de tristețe adâncă, nu s-a putut abține și a zis:

---

1. Sucot sau Sărbătoarea Colibelor este una dintre sărbătorile iudaice de pelerinaj prescrise de Biblie, în care se celebrează ajutorul divin primit de evrei în timpul Exodului și sfârșitul anului agricol.

„De ce spui «Slavă Domnului»? Nu tot ce face Dumnezeu, dacă face într-adevăr ceva, e vrednic de mulţumire. Nu ai voie să-i justifici actele de cruzime. Spune mulţumesc pentru ceea ce e bun şi frumos, dar nu pentru ce e urât şi mârşav". Irena s-a speriat şi a plecat.

Când e deprimat, Ernest tace de obicei, însă uneori îl loveşte un torent verbal şi turuie fără oprire despre urâţenia şi răutatea care întunecă cerul şi seamănă disperarea. Irena ştie că vorbele lui nu-i sunt adresate şi, cu toate astea, i se pare că se referă în parte şi la ea, iar asta o face să se simtă tristă şi vinovată.

În adâncul inimii îi place furia lui. Îi face chipul să pară mai puternic. Odată a strigat: „În tinereţe au distrus iubirea din mine". Ea n-a înţeles şi n-a pus nici o întrebare, însă vorbele lui au chinuit-o toată noaptea şi a zis: „Am să-ţi dau toată dragostea pe care am strâns-o în mine".

7

E ciudat, însă pe părinţi aproape că nu-i mai vede. A trăit şaptesprezece ani alături de ei, dar trăsăturile parcă li s-au întunecat şi au devenit neclare. Erau nişte oameni închişi, care aproape că nu vorbeau. Uneori tatăl lui avea mici izbucniri de furie, iar maică-sa se grăbea să-i facă pe plac. Ernest a suferit mereu din pricina tăcerii lor, care semăna cu o furie ascunsă sau cu prăbuşirea într-un întuneric adânc. Plecau dis-de-dimineaţă spre băcănie şi se întorceau la lăsarea serii. La băcănie erau, în mod straniu, mult mai relaxaţi decât acasă.

Când a început să meargă la şcoală, zidul care îi despărţea s-a înălţat parcă şi mai mult. Mama avea grijă de cărţi, de caiete şi de restul recuzitelor necesare, dar aproape că nu-i vorbea. La nouă ani se adâncea din ce în ce mai mult în cărţi. Era atât de absorbit de ele, că nimic din ce se petrecea în jurul lui nu-l mai putea atinge. Citea în germană, în română şi mai târziu î franceză. Dragostea sa pentru limbile străine şi pentru literatură era fără margini.

Profesorii îl iubeau, elevii – mai puţin. Simţeau clar că, orice ar face, el îi va întrece. Dacă

profesorul cerea un sinonim în limba germană, el propunea imediat trei sau patru. Accentul lui în franceză era impecabil. Părinții era mândri de notele sale, dar nu știau cum s-o exprime. Erau prizonierii propriei lor tăceri, ca și cum și-ar fi înghițit limba.

Acasă mai păstrau unele ritualuri religioase, însă le împlineau fără vlagă, fără bucurie. În fiecare vineri maică-sa deretica prin casă, iar de sărbători făcea curățenie generală. Erau însă pregătiri pentru o zi în care nu știau de fapt ce să facă.

Tatăl se întindea pe canapea și citea ziarul. Câteodată mergea la sinagogă și îl târa și pe Ernest după el. La întoarcere, mama îi întâmpina fără un cuvânt.

La drept vorbind, în anii aceia nu avea deloc nevoie de părinți. Cărțile erau cei mai buni prieteni ai lui. Să deschizi o carte și să te cufunzi imediat în paginile ei îngălbenite, să trăiești aievea aventurile care se petrec în ea, asta era viața lui. Uneori maică-sa ieșea din muțenia ei și întreba din vârful buzelor: „Ce citești?". Era o întrebare de formă și Ernest nu se obosea să răspundă.

În alte case în care avusese ocazia să intre oamenii vorbeau, se certau sau uneori chiar țipau. În casa lor totul era înghețat. Odată taică-su a rupt tăcerea și l-a întrebat:

— Voi învățați istorie?

Uluit de întrebare, Ernest și-a revenit cu greu și a răspuns:

— Sigur, învățăm despre Revoluția Franceză.

— La țară nu se învăța istorie, a spus tatăl lui zâmbind.

Băcănia îi tocise spiritul. Lucrul acesta se vedea din felul în care punea mâinile pe masă sau în care se aşeza pe scaun. Cel mai adesea se întindea pe canapea. Era locul lui preferat când se întorcea de la băcănie, sâmbăta sau de sărbători. Pasivitatea asta îl scotea pe Ernest din fire. Nu numai o dată i-a venit să se ridice şi să ţipe: Te sufoci ici!

Era musafir în propria casă şi imic din ceea ce îl înconjura nu părea să-i aparţină. Dacă n-ar fi existat biblioteca şi cărţile pe care le devora, anii petrecuţi acasă ar fi fost un deşert arid. Bucuria şi-o găsea la şcoală. În clasă era mereu primul. Rezultatele sale trezeau uimire, admiraţie şi, desigur, invidie. În clasa a noua a căpătat un soi de aroganţă. Nu o arăta niciodată deschis, dar întreg felul lui de-a fi spunea: Nu încercaţi să mă întreceţi, sunt deja cel mai bun. Cu timpul a afişat această aroganţă şi acasă. Casa i se părea nu numai întunecoasă şi umedă, ci şi plină de o tensiune reţinută. Uneori izbucnea în accese de furie, ca pentru a-şi scutura povara de pe umeri, dar furia lui era ca un băţ aruncat într-o baltă.

Părinţii nu-i cereau nimic. Mai mult, parcă îi spuneau: „Faci deja prea multe. De ce nu stai lângă noi în tăcere. O să-ţi distrugi sănătatea". Lucrurile astea, chiar şi atunci când erau doar sugerate, îl scoteau din sărite.

Abia mult mai târziu, departe de casă, a înţeles că dezrădăcinarea din Carpaţi şi instalarea la oraş i-a redus la muţenie. Dacă exista totuşi ceva care aducea un zâmbet de încântare pe feţele lor, aceasta era amintirea părinţilor de la munte, însă în cea mai mare parte a timpului păreau cufundaţi într-o stare de prostraţie. Nu numai o

dată a avut senzația că îl trăgeau în prăpastie. Fugea din casă și stătea în curte, dar și acolo îl apăsa senzația de sufocare. Pornea spre râu. Doar un meci de fotbal pe malul râului putea să-i readucă buna dispoziție.

— Ernest, zicea tatăl său din când în când, smulgându-se din melancolie.

Rezervat, Ernest se îndepărta puțin, apoi întreba:

— Ce vrei de la mine?

Răspunsul nu întârzia să vină:

— Nimic.

Sau, ca și cum abia și-ar fi amintit, spunea: „M-am întâlnit cu profesorul tău de franceză, e foarte mulțumit de tine. Pe când învățam eu la școală nu se preda franceza. Eram doar doi evrei într-o clasă cu patruzeci de fii de țărani". Era greu de aflat dacă exprima astfel un regret sau o invidie ascunsă.

Ernest o surprinse din nou pe Irena:

— Irena, despre ce se vorbea la tine acasă?

— Despre tot felul de lucruri, răspunse, fără să-și dea seama că întrebarea era grea de subînțelesuri.

Pentru o clipă se simți tentat să o invite în labirintul său lăuntric, dar renunță. În noaptea aceea scrise, scrise mult. Abia spre dimineață răzbi dintre literele mâzgălite un adevăr simplu, îngropat ani de-a rândul în sufletul său: tăcerea părinților. Trebuia să recunoască acum că exista un fel de noblețe în tăcerea lor. Nu se plângeau și nu învinovățeau pe nimeni. După cum spuneau și repetau necontenit: „Totul este înlăuntrul și vine dinlăuntrul nostru. Legătura cu credința părinților s-a rupt de când am plecat din sat.

Când am părăsit satul, credeam că era cel mai bun lucru pe care-l puteam face. Asta a fost soarta noastră şi n-a fost vina nimănui. Putem să ne facem mustrări de cuget, dar nu să ne plângem. Părinţii ne-au transmis toate tainele credinţei, dar noi n-am fost în stare să păşim pe urmele lor".

8

Ernest se gândeşte din nou la farmecul Irenei. Uneori i se pare că poartă în ea seninătatea omului care crede. Într-adevăr, are purtările unui om credincios. Nu se plânge, nu învinovăţeşte pe nimeni, descoperă întotdeauna ceva bun în oameni şi îi mulţumeşte des lui Dumnezeu. La început purtarea ei îl stânjenea oarecum, dar cu timpul a înţeles că aceasta nu avea nici o urmă de prozelitism sau de ipocrizie. Există parcă o armonie între vorbele şi faptele ei. Adesea însă i se pare că Irena nu trăieşte în tradiţia străbunilor, ci e în întregime adâncită într-un fel de reflecţie asupra celor ce li s-au întâmplat ei, părinţilor săi şi bunicilor pe care nu i-a văzut niciodată. Lui Ernest îi place expresia chipului ei. Uneori are senzaţia că o uimeşte. Dar în general, faţa sa e concentrată asupra lucrului de care se ocupă. Are multe de făcut şi nu pierde nici o clipă. Casa străluceşte, împreună cu toate lucrurile din ea. Când totul e în ordine, stă în bucătărie şi pune castraveţi la murat sau pregăteşte fructe pentru uscat. Când munceşte, şi munceşte aproape tot timpul, Ernest are impresia că meticulozitatea şi ordinea sunt însăşi fiinţa ei.

Într-o seară i-a destăinuit pe neașteptate că scria despre copilăria sa. Irena a deschis ochii larg, dornică să afle mai multe. Era gata să-i vorbească despre toate ideile sale, dar până la urmă a renunțat. Îi venea greu să vorbească despre copilăria și adolescența sa. N-au fost numai o acumulare de manii, au avut, trebuia să mărturisească, clipele lor de bucurie, mai ales la școală. Dar rănile sale vii au fost și au rămas părinții. În toți anii pe care i-a petrecut sub acoperișul lor a scris împotriva părinților un act lung de acuzare și, chiar după ce a plecat de acasă, n-a încetat să-i învinovățească. Multă vreme a fost supărat cu ei, fără să aibă, dacă se poate spune așa, vreun motiv. Cât despre ei, nu i-au cerut niciodată nimic. I-au dat tot ce le-a stat în puteri. Viața lor nu li s-a părut importantă, n-au vrut nimic pentru ei și totuși nu i-a iertat nici atunci când a aflat ce le-au făcut soldații români.

În ultimele săptămâni încearcă cu disperare să ajungă la ei. Stă ore în șir la birou și îi așteaptă. Vreme de ani întregi părinții s-au chinuit să pătrundă în lumea lui, dar el era prea ocupat cu lucrul sau prea absorbit de sine și nu le-a dat voie să intre. Uneori maică-sa străpungea zidul și se strecura dincolo. A încercat și taică-su, dar fără succes. Îl privea de la depărtare, părând să întrebe neîncetat: Ce rău ți-am făcut, de fugi de noi până și acum, când suntem într-o altă lume? Niciodată în viață n-a existat vreo rivalitate între ei sau, dacă a existat, n-a fost foarte puternică, dar pe când încercau să se apropie de el, apăruse o rivalitate ascunsă. Cine avea să ajungă primul?

În ultimii ani regula jocului s-a schimbat: Ernest se chinuie să ajungă la ei.

Aşteptarea neîntreruptă nu i-a readus la viaţă, dar imagini din copilărie se ivesc din depărtări înceţoşate şi i se perindă prin faţa ochilor. Tatăl lui întins pe canapea şi citind ziarul. Stătea mereu întins pe canapea. Acela era locul lui în lume. Maică-sa îi spunea adesea: „De ce nu te întinzi pe patul din dormitor? Canapeaua e îngustă!". Taică-su nu reacţiona şi propunerea rămânea fără răspuns.

Alteori maică-sa stătea în faţa ferestrei şi privea întunericul nopţii, ca şi când ar fi aşteptat să vină cineva din afară şi să spargă tăcerea ce domnea în casă. Apoi, dintr-odată, îşi privea soţul, de parcă i-ar fi cerut aprobarea. Ernest n-a înţeles niciodată privirea aceea. I se părea că voia să-i facă reproşuri. Se înşela, bineînţeles: n-a cerut niciodată nimic.

Vineri seara maică-sa aprindea lumânări, însă ele nu aduceau casei mai multă lumină. Dimpotrivă, i se părea că lumânările de un alb închis sunt materializarea îngheţului care domnea în casă. „*Shabat shalom.*"[1] Vocea ei se înălţa şi se lovea de aerul nemişcat. La auzul ei, taică-su se ridica de pe canapea şi deschidea larg ochii, de parcă ar fi zis: Unde am greşit? Fără îndoială că am greşit, dar se pare că greşeala e ireparabilă. În zadar se chinuia maică-sa să schimbe atmosfera la cina de vineri seara. Tatăl lui mânca două porţii de peşte. Pofta sa de mâncare curioasă de vineri seara îl dezgusta.

1. „O sâmbătă liniştită" – urare tradiţională de vineri seara şi salutul obişnuit în cursul zilei de sâmbătă.

Şi-a mai amintit ceva în ultimele zile: felul în care mama sa împăturea rufele curate. În fiecare luni venea la ei spălătoreasa ucraineană, o femeie tânără şi puternică, în ale cărei mâini cămăşile şi şosetele trosneau. Întreaga ei fiinţă radia echilibru, sănătate şi poftă de viaţă. Tot ce lipsea din casa lor se regăsea în ea. Nu degeaba îşi întrerupea lectura şi se aşeza să o privească. Se numea Galina şi acest nume cuprindea toate lucrurile după care tânjea: un trup pe care să-l strângi în braţe, sâni plini şi pietroşi, picioare zvelte, mişcări ritmice şi râs. Pe lângă ea, maică-sa părea o umbră uscată. Păcat că n-a putut să-i vorbească. Tăcerea părinţilor se lipise de el, îi pătrunsese în trup şi rămânea mut în prezenţa ei. Totuşi i-a lăsat ceva. De câte ori simţea miros de apret, Galina i se ivea în minte, ca şi cum anii nu ar fi atins-o.

Seara, după ce venea de la băcănie, mama lui se aşeza şi împăturea rufele. Îl deranja s-o vadă culegând roadele muncii Galinei cu atâta uşurinţă.

Irena seamănă puţin cu Galina: are şi ea picioare zvelte, un trup plin şi mâini agile. Când apare dimineaţa, cu zâmbetul pe buze, ar vrea să-i spună: Hai să ne trăim viaţa de la capăt. Uită pentru o clipă durerile care l-au chinuit noaptea şi anii care l-au uzat, e gata să se îmbrace călduros şi să iasă la plimbare.

9

Capitolul comunist din viaţa lui Ernest a început la vârsta de doisprezece ani. Tinerii comunişti din cartier l-au convins să vină cu ei noaptea ca să lipească manifeste. Erau porecliţi „lozincarii". Aveau cam paisprezece sau cincisprezece ani, unii erau orfani, dar cei mai mulţi erau copii săraci care fugiseră de-acasă. Trăiau în case părăsite sau în magazii goale pe care nu le păzea nimeni. Erau slabi, sprinteni, iar hainele lor răspândeau un miros de ulei. De la ei a auzit pentru prima oară cuvinte vulgare.

Într-una din nopţi a fost prins şi arestat. Părinţii au fost anunţaţi şi au venit înspăimântaţi la poliţie. Maică-sa s-a jurat că sunt oameni corecţi şi că e vorba de unicul lor fiu. Rugăminţile n-au folosit la nimic, bineînţeles. După părerea poliţistului, comuniştilor nu li se cuvenea nici un strop de milă, locul lor era la închisoare.

— E doar un copil, se tânguia maică-sa.

— Şi un copil comunist tot un comunist e, trebuie distrus înainte să prindă rădăcini.

Ce n-au reuşit să facă rugăminţile a făcut mita. Mama a pus câteva bancnote în palma poliţistului şi copilul a fost eliberat.

A doua zi Ernest nu s-a dus la întâlnire. Credea că astfel a închis episodul, dar dimineaţă, în drum spre şcoală, a fost oprit de cei care îl racolaseră şi ameninţat că, dacă nu se prezenta în noaptea aceea la întâlnire, avea să suporte consecinţele. Nu părăseşti partidul numai pentru că ai fost arestat o dată.

— Mi-e frică, lăsă să-i scape.

— De poliţie ţi-e frică? De Stalin trebuie să te temi!

Se întâlnea cu băieţii aceia violenţi aproape în fiecare zi. Îl pândeau pe drumul spre şcoală sau când se întorcea. Încerca să fugă de ei, dar ei erau mai rapizi. Dacă nu-l prindeau ziua, îl sâcâiau noaptea. Odată, în toiul nopţii, i-au bătut în geam şi au ţipat: „Trădătorule, trădătorii nu vor fi iertaţi!".

Până la urmă n-a mai rezistat presi ii şi a revenit printre ei. Nu l-au primit bine. Îi aminteau tot timpul că partidul nu suportă dezertorii şi trădătorii.

Părinţii se temeau că dispariţiile lui nocturne nu aveau nimic inocent, dar erau prea ocupaţi cu prăvălia şi cu datoriile şi nu puneau prea multe întrebări. Ernest se implica din ce în ce mai mult în activităţile de partid. Într-o noapte a fost învăţat cum să forţeze o uşă şi cum să fabrice explozibile. Nu după mult timp a fost implicat în incendierea unei mici şcoli talmudice. Incendierea instituţiilor religioase era considerată una dintre misiunile de partid importante. Toţi tinerii luau parte la aşa ceva. La început a avut îndoieli, dar era din ce în ce mai atras de această duritate.

În altă noapte a fost martor la interogarea unui rabin bătrân care locuia la periferia oraşului. Au intrat în casa lui fără să bată la uşă. Rabinul era aşezat la masă şi răsfoia o carte.

— Domnule rabin, i se adresă conducătorul grupului în ucraineană.

Auzindu-i vocea, rabinul ridică ochii din carte.

— Am venit să te avertizăm, continuă tânărul fără nici un fel de menajamente, să nu-i mai înveţi pe băieţi Talmudul[1].

— Nu înţeleg, zise bătrânul îndreptându-se în scaun.

— Am venit să te avertizăm să nu mai predai Talmudul. E plin de superstiţii. Să răspândeşti superstiţii e ca şi cum ai împrăştia otravă.

— Otravă..., repetă bătrânul aruncându-i o privire tăioasă.

— Exact.

— Acest studiu se adresează numai evreilor, încercă bătrânul să calmeze situaţia.

— Ştiu. Dar asta nu are nici o importanţă. Otrava e otravă şi ucide.

— Predau deja de cincizeci de ani, zise rabinul, de parcă în faţa sa nu s-ar fi aflat un agresor, ci un detractor venit să se plângă de vreo decizie rabinică pe care o luase într-un conflict civil.

— Ai împrăştiat otravă în jurul tău vreme de cincizeci de ani. A venit timpul să încetezi. Partidul nu se joacă cu vorbele. Dacă cererile nu îi sunt îndeplinite, are mijloace să-i pună la locul lor pe recalcitranţi.

La auzul ameninţării rabinul zâmbi cu toată faţa.

---

1. Culegere de discuţii rabinice privind legea iudaică, morala, tradiţia şi istoria.

— Am şaptezeci şi unu de ani. La vârsta asta nu te mai temi.

— Greşeşti. Teama n-are nici o legătură cu vârsta. Partidul îşi poate exercita autoritatea asupra oricui.

— După cum văd, partidul e atotputernic, zise bătrânul, nu fără o urmă de ironie.

— Corect. Şi nu te-aş sfătui să-i încerci puterea pe pielea ta. E mai bine să accepţi judecata partidului şi să nu i te împotriveşti.

— Dar ce e rău în studiul Talmudului? insistă rabinul.

— Nu ţi-am explicat deja? Ştii doar că Talmudul e plin de superstiţii, legi obscure, ca să nu mai vorbim de vrăjitorie. Un om care se cufundă î studiul Talmudului e sortit să devină în cele di urmă un fanatic, un asupritor al femeilor şi copiilor, un exploatator. Plantele astea otrăvitoare trebuie smulse din rădăcină.

— Cine eşti tu? întrebă rabinul trezindu-se parcă dintr-un coşmar şi punând mâinile albe pe masă.

— Asta n-are nici o importanţă. Nu e o problemă personală. Trebuie să terminăm o dată pentru totdeauna cu această fascinaţie dăunătoare.

Era limpede că tânărul anchetator avea un talent oratoric remarcabil. Pe parcursul discuţiei folosise de câteva ori cuvântul „teologie", precum şi altele, pe care Ernest nu le înţelegea.

Bătrânul rabin se ridică în picioare şi zise:

— E legea noastră sfântă şi suntem gata să ne dăm viaţa pentru ea.

— Am auzit deja argumentul ăsta stupid, însă nu ne poate abate de la misiunea noastră.

— Ieşi afară! izbucni rabinul.

— Ai depăşit limita, spuse anchetatorul schimbând tonul. Partidul nu iartă o asemenea ofensă. Până acum ai fost considerat doar un element nociv pentru populaţie, de aici înainte vei fi considerat o ameninţare. Cazul unui agresor e judecat cu infinit mai multă asprime.

— Ieşi afară, ieşi! repetă rabinul de parcă n-ar fi fost un anchetator ameninţător, ci un simplu pisălog.

— Aş putea să te lichidez cu uşurinţă, spuse tânărul arătând spre pistolul pe care îl purta la centură. N-am s-o fac însă, pentru că partidul îţi lasă timp să te căieşti şi să ceri iertare. Îţi dau răgaz o săptămână.

La aceste cuvinte, bătrânul deschise ochii larg, de parcă nu îi vorbise un om, ci un demon apărut din neant.

— Te sfătuiesc să te gândeşti bine la ce ţi-am spus, încheie tânărul şi se îndreptă spre uşă, urmat de cei doi adolescenţi care îl însoţeau.

Ernest era din ce în ce mai fermecat de aceste acţiuni şi din ce în ce mai legat de partid. Gândul că ajuta la eliberarea oamenilor din temniţa religiei îi trezea dorinţa de acţiune. În zilele acelea devotamentul său era fără margini, iar spiritul de sacrifici i se părea cea mai nobilă calitate umană.

10

Ernest scrie în fiecare zi. După trei ore simte însă o slăbiciune în tot corpul. Nu despre sine a scris în toţi aceşti ani, ci despre alţii. Are impresia că distanţarea de sine e obligatorie pentru a putea scrie obiectiv, că e la fel de importantă ca şi distanţarea de iudaismul tribal, care i se pare un fel de anacronism sufocant.

Uneori îi citeşte Irenei câte un fragment sau câte un capitol. Ascultându-l, ea înclină capul, de parcă ar vrea să-i pătrundă cuvintele cu toată fiinţa ei. De data asta, nu se poate stăpâni şi strigă:

— E interzis să incendiezi sinagogi.

— Dar pe-atunci oamenii credeau că asta va mântui omenirea şi pe evrei, zise Ernest încercând să repună lucrurile în context.

Când nu e de acord cu el, Irena închide ochii şi tremură din tot trupul. Cu greu găseşte cuvintele care să-i exprime sentimentele. Poate trece o zi întreagă, sau chiar mai multe, până e în stare să scoată din ea una sau două propoziţii. Iar când le rosteşte în sfârşit, acestea îl surprind întotdeauna pe Ernest prin simplitatea şi seriozitatea lor. Câteodată repetă o propoziţie pe care a mai spus-o cândva.

Nu poți discuta în contradictoriu cu ea, între altele pentru că nu se ține tare pe poziții. A încercat de multe ori să o atragă într-o dezbatere, dar toate încercările sale au fost inutile.

Irena nu e ca toate femeile. De fiecare dată își dă seama tot mai mult de asta. Are un fel de inocență solidă, aproape de neclintit. În dimineața asta i-a povestit: „Vecina mea, doamna Grossman, m-a invitat la cină. De-abia merge, dar nu uită niciodată de comemorarea mamei mele. «Fiecare om devine din nou orfan în ziua comemorării morții mamei sale, chiar dacă are cincizeci de ani», mi-a spus. E adevărat, nu-i așa?". „Nu-i așa"-ul e unul din farmecele Irenei.

Irena găsește întotdeauna ceva bun în fiecare om, chiar și la vecinii care nu se purtau prea amabil cu părinții ei. Probabil că îi e greu să fie supărată. Nu poate înțelege, de pildă, de ce sunt atât de urâți oamenii care se roagă.

— Și tu te rogi, o surprinde din nou Ernest.

— Uneori, nu regulat. Dar aprind lumânări. Îmi place să privesc flăcările, mă emoționează.

Ernest știe că are ce primi de la Irena, chiar și în ceea ce îl preocupă acum. E vorba de lucruri despre care nu se vorbește, care sunt refulate sau trecute sub tăcere. După ce-i citește un fragment sau un capitol, îi cere părerea. Abordarea lui directă o stânjenește, se retrage în sine și nu mai scoate un cuvânt.

Alteori, auzindu-i întrebarea, se îndreaptă de spinare și tot trupul ei pare să spună: De ce mă sâcâi cu lucruri despre care n-am nici cea mai vagă idee? Dar sunt și momente când ar vrea să-i spună: Trebuie să le ceri iertare părinților tăi. Nu-ți fie teamă, te vor ierta. Părinții își iartă

întotdeauna copiii. N-ai dreptul să-i ignori. Un om fără părinți e orfan pentru totdeauna.

Dar deocamdată Ernest a eșuat din nou și n-a obținut nici un răspuns la întrebarea pe care a mai pus-o și înainte.

— Ești religioasă?

Și de data asta i-a răspuns:

— Fac tot ceea ce făcea și mama mea.

— Nu asta am întrebat!

Ce vrei de la mine? spunea fața ei tăcută.

Văzându-i chipul, încetă s-o mai necăjească.

„Există o contradicție în vorbele tale" e o propoziție obișnuită în gura lui Ernest. Irena cunoaște cuvântul „contradicție", dar nu știe cum să-l folosească. Nu numai o dată și-a imaginat propoziția asta ca pe o sabie care iese din teacă și se pregătește să atace, însă în majoritatea cazurilor își spune: Ernest vrea să mă învețe ceva important, dar fiindcă eu nu sunt în stare să înțeleg, se repetă și îmi spune aceleași lucruri iar și iar. Odată i-a adresat un alt cuvânt neclar. S-a simțit atât de jignită, încât a plâns de durere. Ernest nu și-a imaginat că un cuvânt o putea răni atât de mult. Văzând ce a făcut, s-a apropiat de ea și i-a spus: „Irena, am vrut numai să mă lămuresc. Nu să te jignesc, Doamne ferește".

În noaptea aceea n-a dormit. I se părea că Ernest a supus-o unui examen la care nu a reușit. A venit timpul ca Irena să înțeleagă că Ernest are un alt mod de-a gândi decât ea. Ernest întreabă, cercetează, face supoziții, compară, stabilește și infirmă. Dacă ar fi avut alți oameni în preajmă, ar fi analizat toate astea împreună cu ei, dar fiindcă își petrece aproape toată ziua numai cu Irena, încearcă să cerceteze gândurile tovarășei sale.

După o noapte de nesomn Irena a hotărât ca pe viitor, dacă nu va înțelege ceva, să-i spună direct: Nu înțeleg, asta mă depășește. De ce faci atâta caz de părerea mea?

A doua zi l-a găsit beat turtă. Amesteca limbile, o striga Ida, dădea din mâini și era zăpăcit ca un copil rătăcit. Irena s-a dus la bucătărie și i-a pregătit o ceașcă cu cafea. Văzând ceașca aburindă, Ernest a strigat: „Tu ești îngerul meu salvator!".

11

În noaptea aceea a început, fără intenție, să scrie la persoana întâi.

Mai mult decât pe evreii religioși, îi uram pe evreii bogați. Ni se părea o faptă de eroism să-l atacăm pe proprietarul vreunei fabrici care nu le plătise la timp salariul muncitorilor. Până și patronii micilor întreprinderi, chiar și cei care aveau doar un atelier cu șase-șapte muncitori, treceau în ochii noștri drept exploatatori, iar clădirile lor erau incendiate. „Dreptatea trebuie să înceapă de acasă", iată ordinul pe care îl primeam și lozinca pe care o strigam.

La început se încrâncena totul în mine la vederea acestor violențe, dar cu timpul m-am lăsat convins că, dacă bogații și complicii lor nu vor fi distruși, nedreptatea nu va fi niciodată stârpită. Capitalul și exploatarea trebuiau smulse din rădăcini.

În anii aceia am luat parte, prin subsoluri, la conferințe nu numai despre *Capitalul* lui Marx și despre teoriile lui Freud. I-am citit pe Gorki, pe Șolohov și alte cărți care veneau din Uniunea Sovietică. Activitatea ilegală, al cărei punct culminant erau întâlnirile nocturne, îmi dădea senzația că contribui la crearea unei lumi noi.

Care e vina evreilor? Fiecare conferință se deschidea cu această întrebare, iar răspunsul nu întârzia să vină: încăpățânarea lor. Refuzul de-a se schimba, atașamentul față de credința strămoșească veche și perimată. Noii evrei nu păreau nici ei mai buni: religia lor era banul. La vremea aceea îi uram pe evrei, cu atât mai mult cu cât majoritatea patronilor mei și a bancherilor erau evrei.

La aceste întâlniri nocturne secrete se vehiculau tot felul de idei: să distrugem ghetourile când va veni vremea și să-i mutăm pe evrei în colonii agricole, să-i închidem în lagăre de reeducare pe rabi i, pe judecătorii religioși, pe supraveghetori[1] și pe conducătorii *yeshivelor*[2]. Să interzicem studiul în clasele de religie pentru vârsta mică și mijlocie. Dar furia comuniștilor se îndrepta cel mai mult împotriva băilor rituale: acestea erau pentru ei simbolul însuși al ignoranței și al răului.

Am plecat de acasă la vârsta de șaptesprezece ani, când am terminat liceul. Nici rugăminţile mamei, nici tăcerile tatei n-au folosit la nimic. Gândul că de-acum încolo voi dormi în case părăsite, mă voi întreține din jaf și-mi voi spriji i prietenii neajutorați, gândul ăsta era mai puternic decât orice sentiment de vinovăție.

Realitatea s-a dovedit, bineînțeles, diferită de ceea ce-mi imaginam. Viața în casele părăsite nu era deloc idilică. Ne luptam pentru fiecare colț de podea, pentru fiecare saltea putredă, ca să nu mai vorbesc despre fiecare fărâmă de pâine sau

1. Persoane care supraveghează respectarea legilor rituale în alimentație.
2. Institute de învățământ iudaic superior.

bucăţică de brânză. Degeaba încercau comandanţii să facă ordine în balamucul ăla. Nici frica de poliţie, care năvălea în unele nopţi în clădiri, nu reuşea să ne facă mai solidari. Cei care puteau să fugă, fugeau, cei slabi erau prinşi şi arestaţi. Era o viaţă violentă, istovitoare. Deseori dormeam noaptea sub un pod sau prin vreun gang, numai ca să nu fiu în preajma tovarăşilor mei de luptă.

Nu m-am mai întors la părinţi. Nu numai o dată au ajuns la mine rugăminţile mamei. „Întoarce-te acasă, fiule, viaţa fără tine nu e viaţă." Ajungeau la mine prin scrisorile scurte sau prin întâlniri întâmplătoare cu vreun vecin. Le ignoram. „Oţelire", acesta era cuvântul pe care îl adoptasem în acea perioadă. Trebuia să mă călesc pentru luptele care aveau să vină. Umanitatea e mai importantă decât individul, revoluţia primează.

În acea perioadă am distrus părţi întregi din mine. Consideram un lux tot ce nu contribuia la revoluţie. Am încetat să citesc poeziile atât de îndrăgite ale lui Rilke şi Kleist. Nu mi-am permis să mă delectez cu o frază ritmată, cu un cuvânt aparte, ca să nu mai vorbim de o frază ce evoca misterele sufletului. Mi-am interzis până şi plimbările pe malul râului sau vizitele la cafenea. Mâncam prin cantinele pentru săraci întreţinute de biserici şi de sinagogi.

Voiam să fiu un simplu soldat, un soldat care primeşte ordine şi le execută fără să crâcnească. Tot ce învăţasem în liceu – îndoiala, supoziţia, comparaţia, ambiguitatea –, toate aceste studii vaste şi subtile mi se păreau un păcat pe care trebuia să-l plătesc prin muncă silnică.

12

Comisarii poporului au descoperit foarte repede talentele lui Ernest: cunoaşterea limbilor străine, uşurinţa în exprimare şi în redactare, care îi permiteau să compună manifeste în serie. Literatura a fost marea lui dragoste, dar a lăsat-o deoparte şi nu s-a mai ocupat de ea. Lumea nu va fi armonizată prin poezie, ci prin stârpirea nedreptăţii, se autosugestiona. În loc de poezie sau de proză scria manifeste, scrisori deschise şi pamflete. Învăţase să transforme problemele personale în lozinci care atrăgeau ochiul şi în cuvinte care captivau urechea. La fel ca toţi camarazii lui, împărţea lumea în alb şi negru. În bine, reprezentat de comunism, şi în rău, unde intra tot restul. Delimitarea aceasta era atât de tranşantă, încât nici unul dintre apropiaţii săi nu se îndoia de ea. Uneori inima i se strângea la vederea unui cuvânt pe care îl ciuntise, dar convingerea că îşi făcea datoria era mai puternică decât orice alt sentiment.

Îşi petrecea ore întregi în subsol, scriind şi rescriind. În program nu figurau numai subiecte sociale şi politice, ci şi subiecte culturale: literatură, religie, arte plastice şi muzică. Îşi mobiliza tot

talentul, mai mult, toate energia tinerească, pentru a compune manifeste extraordinare. Ceea ce publicau celelalte partide părea, prin comparaţie, fad, ezitant, lipsit de vlagă şi de conţinut. Broşurile sale atrăgeau prin paragrafe de literatură şi filozofie, se remarcau prin claritatea, limbajul lor direct şi mobilizator. Articolele sale erau admirate, citate şi renumite în oraş. Desigur, nimeni nu ştia cine e autorul. Se zvonea că manifestele stilizate veneau direct de la Moscova. Comuniştii din oraş nu erau chiar un model de bună purtare, dar lozincile şi broşurile lui Ernest erau considerate „un model de creaţie literară".

Îl târau din oraş în oraş ca pe o vită de povară. Peste tot îl aşteptau un subsol, o masă de scris veche, nişte hârtie grosolană, un toc şi cerneală. Ştia ce trebuia ridicat în slăvi şi ce trebuia defăimat. Din mâna lui ieşeau întotdeauna rânduri pline de sens, care debordau de ironie şi aprindeau imaginaţia.

În „nopţile de bucătărie" – întâlniri restrânse în care se luau decizii asupra activităţii viitoare sau a sancţiunilor – făcea cunoştinţă cu conducătorii locali, majoritatea de aceeaşi religie cu el. Vorbeau urcraineană şi rusă mai bine decât ucrainenii. Erau scunzi şi miopi, iar privirea le strălucea de isteţime, suspiciune şi ambiţie. Proiectele concrete erau notate în carneţele pe care le scoteau din buzunarele pantalonilor. Îşi pronunţau numele evreieşti în stil ucrainean, ceea ce era o dovadă incontestabilă a zidului ridicat între ei şi fraţii lor. Mai era ceva care definea „nopţile de bucătărie": hărţile mici, desenate de mână de voluntare anonime, unde erau însemnate instituţiile religioase, fabricile şi atelierele ce urmau să fie incendiate

sau asupra patronilor cărora urmau să se comită atentate.

La doi i de când nu-şi mai văzuse părinţii, hotărî să-i viziteze. Dar nu pentru că ar fi simţit nevoia, ci fiindcă somnul îi era chinuit de vise apăsătoare. La început încercă să le ignore, însă acestea reveneau noapte de noapte. Părinţii îi apăreau în vis aşa cum şi-i amintea. Feţele li se scofâlciseră şi exprimau, ca de obicei, o dezamăgire la adresa lui. Fără să înţeleagă de ce, Ernest interpretă această dezamăgire ca pe un îndemn de-a se întoarce acasă.

Străbătu drumul de la subsol până acolo pe întuneric. Ştia că la ora şapte părinţii lui închideau băcănia şi se întorceau acasă. La opt tatăl lui se întindea pe canapea, se cufunda în lectura ziarului şi aştepta ca maică-sa să strige: „Masa e gata".

Nu remarcă nici o schimbare când deschise uşa. Maică-sa pregătea masa, iar taică-su stătea întins pe canapea. Apariţia neaşteptată a lui Ernest îi înmărmuri. De uimire nu reuşiră să scoată nici un sunet.

— Pe unde umbli? reuşi într-un târziu maică-sa să articuleze trei cuvinte.

— Nu departe de-aici, răspunse cu o voce parcă străină.

— Ai o casă?

— Da.

Nu simţi nevoia să dea alte amănunte şi maică-sa amuţi. Tatăl lui nu scosese nici o vorbă. Chipul său prelung parcă se lungise şi mai mult. Uimirea continua să i se citească în ochi. Văzându-i privirea, Ernest se simţi cuprins de o uşoară aroganţă şi anunţă:

— Lucrez la niște proiecte importante.

Taică-su nu reacționă nici de data asta. Ernest simți că cuvântul pe care îl folosise, „proiecte", era încărcat de o superioritate găunoasă.

— Ne pregătim să închidem prăvălia, zise maică-sa, dezvăluindu-i situația lor reală.

— De ce?

— Clienții nu mai vin.

— Din ce veți trăi?

— Dumnezeu știe.

Pentru o clipă vru să-i spună că în curând totul se va schimba, dar se abținu și zise:

— Trebuie să ne gândim la ce e de făcut.

Auzindu-l, fața mamei se lumină.

— N-avem pe nimeni în oraș cu care ne-am putea sfătui. Magazinele mari le înghit pe cele mici. Nu le putem oferi clienților noștri ceea ce le oferă magazinele mari.

— Înțeleg, spuse plecând capul.

— Va trebui să ne găsim de lucru.

Auzind asta, își pierdu răbdarea și zise:

— O să mă întorc curând ca să discutăm mai pe larg.

— Nu rămâi să mănânci ceva?

— Mă grăbesc, răspunse întocmai ca înainte.

— Am făcut clătite dulci, așa cum îți plac ție, i se adresă ea de parcă nu plecase niciodată de-acasă.

— N-am timp acum, zise grăbindu-se să o sărute pe frunte și îndreptându-se spre ușă.

După ce ușa se închise în urma lui, tatăl se dezmetici pentru o clipă și spuse: „Nu înțeleg nimic", apoi se culcă la loc pe canapea.

Buimac, Ernest se plimbă multă vreme pe străzile cufundate în întuneric. Dintr-odată își

dădu seama de un lucru care îi scăpase de-a lungul anilor: partidul interzicea orice legături între sexe, căci dragostea liberă, așa cum era numită atunci, distrăgea de la activitatea politică. Acțiunile partizane erau mai presus de orice. Puteai să te căsătorești și să ai copii, dar era interzis să te săruți prin subsoluri și cu atât mai mult să întreții relații sexuale. Contravenienții erau mustrați cu asprime și infracțiunea era notată în dosarele lor personale.

Ernest, care visa la o dragoste liberă, a realizat foarte repede că aceasta era interzisă. Asistase odată la procesul unei fete plinuțe și vioaie, care avusese legături cu trei băieți. Biata de ea nu acuzase pe nici unul dintre ei, dimpotrivă, luase toată vina asupra sa. Sentința fusese dură și fără echivoc. Fusese exclusă pentru totdeauna din rândurile partidului.

După această sentință i s-a părut că numai lui Stalin, numai lui, îi era permisă dragostea liberă, restul omenirii trebuind să se mulțumească cu gândul că el o făcea perfect.

13

Ernest îi citi un capitol Irenei. Îi vine greu să-l urmărească, dar vocea lui o vrăjește și emoția palpită în sufletul ei multă vreme după aceea. De data asta înțelege textul și rămâne uimită de cât de obtuz a putut fi. De ce ai fugit de mama ta și de tatăl tău? vrea să-l întrebe. Ernest îi observă stupoarea și încearcă să-i explice. Nu e ușor. Știe că Irena are limbajul ei propriu și propriile ei imagini. Când îi vorbește, cuvintele pe care le rostește i se par exagerate și artificiale, așa că le retrage imediat. Dacă nu l-ar asculta cu atâta atenție, nu i-ar citi nimic. De fiecare dată încearcă să-i explice pe larg și de fiecare dată e dezamăgit de el însuși.

— De ce am fugit de părinți? întrebi. Fiindcă pe-atunci credeam că viața poate fi regenerată. Mi se părea că părinții mei aparțin generației deșertului, care nu mai poate fi izbăvită. Din acest motiv am refuzat să le accept dragostea. Ți se pare complicat?

De obicei Ernest îi vorbește laconic, dar de data asta s-a întins mai mult. Irena nu a înțeles mare lucru, dar a simțit că tot ce spunea venea din inimă. Când Ernest se emoționează, o roșeață

uşoară îi acoperă obrajii şi gâtul. În drum spre casă continuă să se gândească la tot ce îi destăinuise el. Deschise cu grijă uşa apartamentului şi aprinse repede o lumânare, apoi închise ochii şi se rugă: „Doamne, ajută-l pe Ernest să descopere calea către tine. Dacă îşi va găsi calea, se va însănătoşi. E foarte bolnav şi gândurile îl chinuie. Dă-i cuvintele prin care să le ceară iertare părinţilor săi".

Se apucă imediat să facă ordine prin camere. După moartea părinţilor casa a rămas ani de-a rândul aşa cum a rânduit-o mama ei. Acum a devenit templul secret al Irenei. Hainele şi majoritatea vaselor nu mai erau folosite. Uneori i se părea că hainele şi vasele şi-au pierdut viaţa anterioară, iar acum răzbăteau din ele amintiri scumpe. În unele zile stătea nemişcată ore întregi şi încerca să se impregneze de atmosfera pe care o emana casa.

„Dumnezeule, continuă să se roage în sufletul ei, redă-i lui Ernest părinţii. Fără părinţi n-are cine să ne susţină în viaţă. Ei ne păzesc pe lumea asta, iar când trec în lumea celor drepţi, rămân legaţi de noi în egală măsură." Se ruga atât de fierbinte, încât la un moment dat începu să-i vadă pe părinţii lui. Tatăl întins pe canapea, mama în bucătărie, iar între ei o tăcere încordată. Îi vine greu să-şi şteargă din minte imaginea asta, poate pentru că Ernest i-a descris-o adesea sub diferite forme.

Despre bunicii din Carpaţi n-a scris încă nimic. Irena era foarte legată de bunicii ei. Ştia totul despre ei. Ani de-a rândul maică-sa i-a povestit în fiecare seară câte o întâmplare sau un episod din viaţa lor. Nu e de mirare că au devenit o

parte ascunsă a memoriei sale. Pe peretele dinspre răsărit sunt atârnate două fotografii mărite: bunicul e un bărbat înalt, sprijinit în baston, îmbrăcat într-o cămaşă ţărănească, încins cu un brâu peste mijloc, cu un chip care emană un fel de onestitate tranşantă. Bunica e o femeie mărunţică, greoaie, cu un zâmbet cald pe buze.

Irenei îi place să privească fotografiile. Nu numai o dată a bântuit prin căsuţa sau pe ogoarele lor. Nu numai o dată li s-a alăturat pe drumul spre sinagogă şi înapoi. Tot ce i-a povestit maică-sa e încă viu şi naşte în mintea ei imagini şi fantezii. Când e singură în casă, nu se simte părăsită. Irena ştie ce li s-a întâmplat în timpul războiului, dar senzaţia că ei continuă să trăiască e mai puternică decât moartea lor. Odată maică-sa i-a spus, vorbind în numele bunicului, că moartea e doar o iluzie şi că trebuie ignorată. Fraza asta i s-a întipărit în minte.

O doare să vadă că părinţii nu îi vin în ajutor lui Ernest. Boala îl sâcâie şi rămâne în urmă cu scrisul. De fapt, scrie, dar şterge mult şi rupe toate foile. Irena simte că, dacă le-ar cere iertare părinţilor, i-ar trezi acolo sus, iar ei i-ar chema şi pe bunici în ajutor. Nu ştie cum să-i vorbească despre asta, dar îşi dă seama că, dacă ar insista să le ceară iertare părinţilor, s-ar putea s-o certe.

În noaptea aceea a aprins câteva lumânări, ca să nu lase casa în întuneric. Când e luminată de flacăra lumânărilor, spiritele rele n-au nici o putere. Nici asupra ei, nici asupra viselor sale.

14

Când a împlinit douăzeci şi trei de ani, Ernest a fost numit comisar pentru probleme evreieşti pe regiune. Citise deja până atunci tot ce trebuia să citească un comunist înfocat, vizitase în secret Uniunea Sovietică, făcuse cursuri intensive de logistică şi era implicat în toate activităţile partidului.

Comisia care îl numise ştia că nimeni nu e mai potrivit decât el. Loialitatea faţă de partid şi animozitatea faţă de neamul său se împleteau strâns. Mai ştia că Ernest nu poate sta într-un loc nici măcar o zi, lucrează sistematic, are mereu iniţiative noi şi duce la îndeplinire tot ce promite.

La o lună după numire întocmise deja mai multe liste: una cu evreii bogaţi, alta cu elita religioasă şi alta cu cei care trebuiau iniţiaţi în secretele partidului, în special băieţi şi fete de liceu şi din institutele postliceale ale oraşului.

În perioada aceea ostilitatea sa faţă de propriul neam ajunsese la apogeu. Credea cu convingere că evreii, din pricina modului lor greşit de viaţă, erau degeneraţi, fără şanse de recuperare. Dacă ar fi putut, ar fi dat foc tuturor sinagogilor şi *yeshivelor*, tuturor fabricilor şi atelierelor în care erau exploataţi muncitorii, ar fi condamnat

chiar la incendiere cercurile literare şi artistice. Ura sa faţă de evrei avea pe-atunci mai multe feţe. Prietenii lui erau ucraineni pe jumătate evrei care îşi renegau iudaismul şi polonezi refugiaţi care aduceau cu ei de acasă un antisemitism visceral.

Noaptea se învârtea prin cartierul evreiesc. Labirintul acela de băcănii, prăvălii de textile, tarabe şi intrări în sinagogi i se părea întruchiparea bolii şi a jegului. „Păduchernițele astea trebuie distruse", se ataţa singur.

Îşi vizita părinţii de câteva ori pe an. Lichidarea băcăniei durase mai multe luni şi până la urmă i-o vânduseră pe o nimica toată unui misit din oraş. Ernest află şi clocoti de furie. În mod ciudat, nu era furios pe misitul care profitase de situaţia părinţilor săi, ci pe ei, fiindcă nu luptaseră pentru puţina lor avere. Părinţii nu se schimbară deloc, deveniră şi mai nesiguri, şi mai reci. Stătea puţin cu ei, înşira câteva fraze pline de aroganţă şi ieşea pe uşă. După plecarea sa, părinţii rămâneau nemişcaţi pe locurile lor, ca după o spargere violentă.

Ernest, care în adolescenţă fusese sensibil la peisaje, la animale, la oamenii necăjiţi, îşi alungase din suflet orice urmă de sentimentalism. Adoptă un jargon sociologic abstract, se folosi de statistici şi de sentinţe brutale. Discuţiile personale i se păreau inutile. Identificarea cu individul te moleşeşte. Trebuie să vezi perspectiva generală, ţelul, iar ţelul în acel moment era Birobidjan. Să-i smulgă pe evrei din locurile lor şi să-i replanteze în stepele Birobidjanului, acesta era visul lui. Când vorbea cu tinerii, le promitea o viaţă sănătoasă, normală, o viaţă utilă pentru societate şi

plină de bucurie. Nu puțini tineri se lăsaseră convinși de discursurile sale, își părăsiseră părinții înaintați în vârstă și își luaseră zborul spre necunoscut.

Mai târziu avea să se întrebe: Ce-am făcut, ce diavol mă mâna pe-atunci? Dușmăniile care ți-au marcat tinerețea nu sunt ușor de uitat. Vor trece ani buni până când își va încheia călătoria spre părinți și chiar mai mulți până va ajunge la bunici. Acum se află la capătul călătoriei și așteaptă noapte de noapte ca ei să apară. În clipa în care se crapă de ziuă și din întuneric se ivesc primele imagini, trupul i se destinde puțin, dar sunt și nopți când revede tăcerea părinților, care devine tot mai vastă, până când nu mai există nici o graniță între ei și tăcerea lor, iar el știe că esența lor se află în această tăcere. Chipurile lor repetă: Nu e nimic de zis, nu ne vom schimba niciodată, nu există nici o șansă să ne schimbăm. Așa am fost și probabil că așa vom rămâne întotdeauna. Când le aude tăcerea, Ernest se chircește și începe să tremure.

15

Cu un an înainte ca războiul să ajungă în orașul său, Ernest s-a căsătorit cu Tina, o tânără evreică orfană pe care partidul o înrolase în rândurile sale. Ernest lucrase cu ea o perioadă și fusese impresionat de modestia și de onestitatea ei. Odată stăteau împreună la cantină și discutau despre opera lui Gorki. Ernest s-a mirat să audă din gura ei lucruri atât de neașteptate. Se simțea că nu citește mecanic și că este foarte sensibilă la amănunte. Ceea ce o impresionase nu fusese ideologia socială a lui Gorki, ci capacitatea sa de a vedea până și cele mai mărunte aspecte ale suferinței umane, în special la copii și, mai mult chiar, la bătrâni.

Conversația aceea de la cantină i-a trezit sentimentele și l-a făcut să redevină el însuși. Se întâlneau și vorbeau despre cărți și despre scris, despre, ce e important în viață și ce este neesențial. Tina nu renega comunismul, dar preocuparea ei majoră nu era regenerarea societății, ci viața individului. La început încercase s-o atenționeze că nu aceasta e linia partidului. Tina se speriase și se scuzase. Însă cu timpul a încetat să-i mai facă observații. Discernământul și grația ei îi cuceriseră i ima.

Căsătoria a avut loc în subsolul în care se afla sediul partidului. Însuşi secretarul de partid a prezidat ceremonia. Ernest şi Tina au jurat credinţă partidului şi lui Stalin. Apoi s-au ridicat paharele, s-au declamat lozincile cunoscute şi s-a recitat din versurile lui Maiakovski.

A fost o perioadă de fericire neaşteptată. În fiecare zi descoperea ceva nou în Tina şi simţea că ea şi numai ea putea să-i redea acea parte esenţială din el însuşi pe care o pierduse. Cum anume urma să facă asta, nu ştia. Avea să-şi amintească de zilele petrecute alături de ea ca de nişte zile senine şi însorite, iar de cele care au venit după ele, ca de un întuneric fără sfârşit.

Dar între timp s-a născut fiica lor şi fericirea lui Ernest nu avea margini. Partidul a organizat o mică petrecere în subsol. Au cântat din nou, au luat lumea veche în derâdere, s-au îmbătat şi au înjurat poliţia şi pe colaboratorii ei.

După aceea aproape că n-au mai fost împreună. Războiul se apropia şi lui i s-au încredinţat tot felul de misiuni. În primăvară Hitler şi-a încălcat toate promisiunile şi armatele sale au trecut graniţele. Conducătorilor partidului li s-a ordonat să fugă în Uniunea Sovietică. S-a despărţit de Tina în grabă. Era convins, fără să ştie exact de ce, că revenirea lui era doar o chestiune de zile. Tina vedea lucrurile altfel. Plângea şi îi săruta mâinile.

A venit timpul trenurilor şi al bombardamentelor. Ernest sărea dintr-un tren într-altul, iar dacă acestea nu veneau la timp sau se blocau, mergea pe jos, împreună cu convoaiele de refugiaţi. Fiecare zi îl îndepărta de Tina şi în fiecare zi vedea noi suferinţe, dar era sigur de victoria Armatei Roşii şi de întoarcerea lui rapidă alături

de soție. Într-un orășel de lângă Moscova a fost mobilizat în armată și trimis imediat la un curs de ofițeri. Erau cursuri scurte, rapide, destinate special cadrelor de partid.

În aceeași perioadă românii și nemții au ocupat orașul lui. Evreii au fost închiși în ghetou și au început deportările spre Ucraina. Mai târziu a aflat că Tina și fetița lor s-au aflat într-unul din primele convoaie.

N-a reușit să și le închipuie ani de zile, dar de când a început să scrie despre război le vede uneori clar pe Tina și pe micuța Helga, de parcă nu ar fi mamă și fiică, ci două fetițe care se țin de mână. Fetița cea mare îi spune celei mici: „Mai e puțin și ajungem la apă, atunci ai să poți bea cât ai să vrei". Îi e greu să-și șteargă din minte imaginea asta, o vede întruna, din diverse unghiuri, ziua și noaptea. Și pe părinți îi vede în coloana lungă a deportaților. Tatăl lui o ține pe maică-sa de mână și îi spune:

— Nu ai de ce să-ți faci griji, totul e deja în urma noastră.

— Ce-o să se întâmple cu datoriile? întreabă maică-sa.

— Războiul ne-a absolvit de datorii, îi răspunde tatăl său cu o voce obosită.

— Nu înțeleg, spune maică-sa și chipul ei se întunecă dintr-odată.

De-acum încolo nu mai vorbesc. Pășesc mână în mână, împreună cu toți ceilalți.

Iarna e în toi, dar ici-colo se zăresc petice de pământ prin stratul de zăpadă, ca primăvara. E o iluzie, bineînțeles. Viscolul și-a oprit șuierul pentru câteva zile, gheața de pe râu s-a topit și apele au crescut. Soldații îi zoresc pe deportați

cu lovituri şi împuşcături, ca să ajungă la timp la fluviul furios. Deportaţii ştiu ce-i aşteaptă, dar nu încearcă să fugă. Când ajung aproape de râu, îşi dau jos raniţele. Asta îi uşurează şi sunt împinşi în apă atât de soldaţi, cât şi de fraţii lor. Când sunt deja în mijlocul râului, tatăl îşi scoate gulerul, aşa, cum obişnuia să facă în fiecare dimineaţă, înainte să se bărbierească.

16

Iarna şi-a intrat în drepturi, iar eforturile Irenei de a-l scoate pe Ernest din depresia în care căzuse nu dădeau roade. Stătea în faţa lui şi îi înşira felurile pe care le gătise. Dacă nu-i răspundea, o lua de la capăt şi i le descria în amănunt. Dacă nu reacţiona nici de data asta, ştia că nu trebuia să-l mai deranjeze.

Ernest scrie până noaptea târziu şi nu doarme mai mult de patru ore. „La vârsta mea nu mai ai nevoie de mult somn", spune el. Irena simte că patru ore de somn nu sunt suficiente. E adevărat, Ernest mai aţipeşte după-amiaza, dar nu doarme. „Nu-ţi face griji pentru mine", o roagă când se simte copleşit de depresie. Irena îi ascultă rugămintea şi nu intră în camera lui decât dacă o cheamă. Ştie deja că deprimarea e un val persistent şi greu de depăşit şi că, până nu va trece de la sine, Ernest va rămâne ghemuit în pat.

Toamna trecută scosese din sertar un teanc de manuscrise şi îi spusese Irenei:

— Astea sunt cărţile pe care le-am scris şi nu le-am terminat.

— Într-o bună zi ai să te întorci la ele şi ai să le termini, zisese Irena cu speranţa că n-o va contrazice.

— N-am să le mai termin.
— De ce?
— Pentru că nu merită.
— Nu înțeleg, se speriase ea.

Ernest e într-o luptă permanentă atât cu viața, cât și cu scrierile sale. Viața nu și-o poate schimba, dar vrea să dea scriiturii sale o formă nouă. Nu va mai fi o descriere a întâmplărilor plină de amănunte, ci doar esențialul. Multă vreme își dorise să scrie despre om, așa cum este el în realitate, fără nici o trăsătură etnică. Eroii săi se numeau Eldorado, Homer sau purtau alte nume din miturile antice. Luptau pentru dreptate, loialitate și puritate. Însă de la sosirea Irenei multe lucruri s-au schimbat în viața sa. În toți acești ani a încercat să fugă de viața sa, să o ignore, să construiască deasupra ei turnuri uriașe. Acum ea îl împresoară ca o umbră și îi e clar că cere reparații.

Ploaia cade fără încetare și aburește geamurile. Probabil că Ernest nu va merge azi la cafenea. Stă la birou și copiază. Când Ernest copiază, înseamnă că vrea să păstreze un paragraf sau un capitol. Când copiază, scrisul lui e clar, fără suișuri sau coborâșuri. Și chiar rămâne la birou până la prânz.

— Am supă de legume proaspătă, anunță Irena vesel.

— Mulțumesc.

Irena știe că nimic nu-l scoate din posomoreala sa mai bine decât supa de legume. Lupta sa cu depresia e grea. Înainte nu se scula din pat cu zilele, dar acum Irena nu-i mai dă voie să se lase pradă durerilor. Născocește tot felul de trucuri și tentații ca să-l atragă

la masă. Mâncarea bună, crede ea, îl va scoate din depresie.

Uneori, pentru a-i face plăcere, îmbracă bluza brodată și fusta asortată cu broderia, se fardează și își pune cercei în urechi. Lui Ernest îi face mare plăcere s-o vadă pe Irena gătită.

Adesea, văzându-i încleștarea, vrea să se apropie de el și să-i spună: Am să fac tot ce-mi ceri. De obicei Ernest refuză să primească ajutor, nici când e foarte slăbit nu acceptă ca ea să-l sprijine și cu atât mai puțin să-l spele. Ernest e un bărbat mândru, mersul lui drept o dovedește îndeajuns. După operație a fost silit să accepte ajutor, dar și atunci în foarte mică măsură. Am să trăiesc atât cât mă vor ține picioarele. Fără mers viața n-are nici un sens. Când iese din casă și pășește pe trotuar, nu se vede nimic din slăbiciunea lui.

Irena îi servește supa și întreabă:

— E bună?

— Foarte bună.

Răspunsul acesta îi face plăcere. E un semn că depresia scade și că în curând lumina se va întoarce pe chipul lui.

— Cum e afară?

— E ploaie și bate vântul.

— Dar mi se pare că acum s-au oprit.

Ernest continuă să mănânce supa; chipul lui pare să fi revenit la normal și un ușor zâmbet ironic i s-a ivit pe buze. Irena cunoaște bine acest zâmbet. În curând va face o remarcă critică la adresa persoanei sau a stării sale. După masă se bărbierește, se îmbracă și spune:

— Mă duc la cafenea.

— E frig.

— Îmi place frigul.

Când Ernest își pune costumul gri și își îmbracă paltonul, își leagă un fular din lână subțire la gât și spune „La revedere", Irena simte un fel de mândrie ascunsă la gândul că faptele sale au dat roade, iar bucuria aceasta o învăluie mult timp.

17

Ernest a scris noaptea şi se simte mulţumit de munca sa. Când e mulţumit, chipul i se destinde şi nu se vede pe el nici un semn de oboseală. Îi povesteşte Irenei lucruri pe care nu se aştepta să le audă din gura lui: cum arăta oraşul său în diferite anotimpuri, despre părculeţele ascunse prin care îi plăcea să se plimbe după cursurile de la liceu şi despre chioşcurile micuţe din ele, care semănau cu nişte capele, de unde puteai să-ţi cumperi un pahar cu limonadă rece sau o îngheţată, înainte de-a merge la biblioteca municipală. Liceul era terenul lui de antrenament. Acolo îi imea pe toţi etalându-şi nu numai cunoştinţele, ci mai ales abilitatea gândirii. Franceza, literatura şi filozofia erau materiile sale preferate, dar era foarte bun şi la materiile reale. Era iubit de profesori. Toţi se minunau de aptitudinile sale şi de purtările sale plăcute şi nimeni nu avea nici o îndoială: într-o zi avea să devină profesor universitar. Aderarea la comunism i-a tăiat aripile. E ciudat, îşi va spune mai târziu, cum mi-am vândut sufletul unei ideologii atât de ipocrite.

Între timp Irena i-a pregătit micul dejun: felii subțiri de pâine prăjită, brânză slabă și legume. Încearcă să-i servească mese variate. Astăzi a adăugat măsline negre și un desert din prune pe care l-a inventat singură.

— Trebuie să mănânci cu mine, zise Ernest pe un ton care nu admitea replică.

— Îmi place să te servesc, îi răspunse ea cu sinceritate.

— Dar și tu ai dreptul la un mic dejun.

Argumentul nu era nou, dar Irena nu se simțea în largul ei stând lângă el.

Dacă plouă tare și e foarte frig, Ernest rămâne în pat și citește Biblia. A descoperit Cartea Sfântă cu doi ani în urmă și de atunci e fascinat de ritmul ei și de economia de cuvinte. Citește zilnic un capitol sau două, ajutându-se cu traducerea lui Buber[1]. Traducerea lui Buber sună mai sofisticat decât paginile din Biblie. Ieri și-a amintit ceva nou: cu trei luni înainte de-a împlini treisprezece ani, tatăl său i-a adus un profesor ca să-l pregătească pentru *bar mitzva*[2]. Era un bătrân cu o privire plină de blândețe și bunătate. Ținând în mâinile sale albe Pentateuhul[3], l-a privit pe Ernest direct în ochi și a spus:

— Aceasta e Legea Sfântă pe care am primit-o din Ceruri. În ea se găsesc lucruri minunate. Strămoșii noștri au păzit-o cu mare grijă.

---

1. Martin Buber (1878-1965) – filozof evreu austriac, traducător al Bibliei ebraice în limba germană.
2. Ceremonia de intrare a băieților evrei în rândul adulților la împlinirea vârstei de treisprezece ani.
3. Pentateuhul sau Tora este partea care cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament.

Îi vorbea într-o germană amestecată cu idiș, fapt care slăbea oarecum forța cuvintelor sale. În acea perioadă Ernest se simțea înstrăinat de iudaism și de evrei, iar cuvintele pline de bune intenții ale bătrânului i se păreau un demers ipocrit, dacă nu chiar o înșelătorie.

Unele lecții îl amuzau. Însă nu trecură nici trei săptămâni și își pierdu răbdarea. Ritualul jertfelor i se părea o baie de sânge demnă de preistorie și nu de omul zilelor noastre. Nu-i ascunse bătrânului părerea sa. Acesta îl ascultă și zise:

— Nu e îngăduit să vorbești așa. Dumnezeu atotputernicul aude.

— Nu mi-e frică. Dumnezeu e invenția omului primitiv. Noi ne-am eliberat de această invenție.

Îi vorbea bătrânului ca unui nătâng. La auzul obrăzniciilor sale, acesta lăsă capul în pământ. Când își reveni, se uită la el și zise:

— După cum văd, nu vrei să înveți Legea Sfântă.

— Nu! veni fără întârziere răspunsul.

— Nu poți fi evreu fără Tora, încercă bătrânul altă tactică.

— Renunț cu plăcere la titlul ăsta.

Bătrânul nu mai adăugă nici un cuvânt, se ridică și se îndreptă spre bucătărie, unde stătea tatăl lui. După ce îi ascultă scurta explicație, tatăl îi plăti, se scuză, spuse câteva cuvinte despre noua generație și îl însoți până la ușă.

Mai târziu i se adresă lui Ernest spunând:

— Înțeleg că Tora nu te interesează.

— Corect, îi răspunse scurt.

— Din Tora se poate învăța istorie, continuă tatăl lui străduindu-se să vorbească în limbajul evreilor absolvenți de liceu.

— Istoria se învață din cărțile de istorie, îl tăie Ernest punând capăt discuției.

Tatăl său știa că, în privința culturii, va fi întotdeauna mai prejos.

Această amintire îndepărtată, care rămăsese ascunsă înăuntrul lui de-a lungul anilor, îl învălui pe Ernest și îl făcu să vadă limpede unele obiecte uitate din casa părintească, cum ar fi o maglă[1] atârnată în spatele bucătăriei și frânghiile de usturoi agățate lângă ea. Casa, pe care o părăsise cu nepăsare și dispreț, nu dispăruse din memoria sa. Imaginea bătrânului care i se arătase noaptea îl bucură ca un dar primit de departe. O clipă se gândi să-i împărtășească Irenei această bucurie, dar își dădu seama imediat că problema era complicată și că nu era momentul potrivit să-i vorbească despre asta.

— Cum e afară? o întrebă distrat pe Irena.

— Frig.

— Am să îmbrac paltonul de iarnă.

Ernest o surprinde întotdeauna. Săptămâna trecută, înainte de-a pleca la cafenea, îmbrăcat deja în paltonul scurt de iarnă, se întorsese spre ea și întrebase:

— Sunt îmbrăcat bine?

— Foarte bine.

— Un om de vârsta mea nu-și permite să umble neglijent îmbrăcat.

Irena îi calcă hainele cu mare grijă, dar îl lasă pe el să aleagă ce și când să poarte. Ernest are simțul culorilor și l-a surprins adesea punând o cămașă pe o haină ca să vadă cum se asortează. Îi plac culorile vii, dar nu stridente. Când pleacă

1. Scândură de spălat rufe.

dimineaţa, Ernest lasă acasă ceva din fiinţa lui. Uneori Irena i se adresează acestei fiinţe absente şi îi povesteşte ce îi trece prin cap. În mod ciudat, îi vine mult mai uşor să-i vorbească lui Ernest când nu e lângă ea.

18

După ce a scris fără întrerupere câteva zile, depresia a pus din nou stăpânire pe el. Pofta de mâncare i-a scăzut, paloarea i-a acoperit din nou fața, mormăie cuvinte de neînțeles, anulează proiecte pe care până mai ieri le aștepta cu bucurie și Irena îl aude destul de des spunând: „Trebuie să ardem totul". Când îi ajung la urechi aceste cuvinte, o cuprinde frica. Depresia poate să dureze o săptămână, uneori chiar mai mult. Atunci Irena vine mai devreme dimineața și pleacă mai târziu. E atât de îngrijorată în zilele acestea sumbre, că uită uneori câte o oală pe foc sau rufele în mașina de spălat.

Când Ernest e cuprins de deprimare, ea încearcă să se facă mică, să nu miște vasele sau mobilele din loc. Ar vrea să-i spună: Nu trebuie să te ghemuiești în pat, asta îngreunează respirația. Trebuie să stai culcat pe spate, cu capul mai sus, și să lași aerul să circule liber. Dar bineînțeles că n-o spune. Din când în când el ridică puțin capul și mormăie cu o voce care parcă nu-i a lui: „N-am surprins încă esențialul, amănuntele mă derutează". Irena știe că atunci vorbește cu sine, că depresia îi întunecă dispoziția și că nimic din ce scrie nu îi e pe plac.

Când îl biruie întunericul, își distruge manuscrisele, le rupe în bucăți și le aruncă în coșul de gunoi. Inima i se frânge de durere, dar nu îndrăznește să-i spună: Liniștește-te!

Cu câteva zile în urmă a trecut pe la el spre seară și l-a găsit beat. De data asta nu amesteca lucrurile, vorbea coerent despre eșecurile sale. A spus cam așa: „Nimeni nu e scriitor numai pentru că are un oarecare talent literar. Dacă nu ești legat de părinți și de bunici și prin ei de tribul tău, ești doar un scrib, nu un scriitor. Literatura rusă e mare și autentică pentru că e legată de credința poporului rus. Scriitorul rus nu disprețuiește icoanele, el însuși îngenunchează și se roagă: «Iisuse, părintele celor aflați în suferință, mântuiește-mă și pe mine»".

Cu ceva ani în urmă, câțiva prieteni au încercat să publice o mică antologie a povestirilor sale în limba ebraică. Au tradus două paragrafe pentru exemplificare, însă nici o editură nu a fost de acord să ia cheltuielile asupra sa și, cu cât lucrurile tărăgănau mai mult, cu atât Ernest primea mai multe scrisori rezervate sau de refuz. Știa că majoritatea editorilor sunt oameni practici, lipsiți de sentimente și de gust, dar lui i se părea că simțiseră slăbiciunile ascunse în scrierile lui. Cândva Ernest era ferm în convingerile sale: „Scriu după cum îmi dictează conștiința", spunea rupând scrisorile de refuz în bucăți. Sperase ani la rând că o editură germană sau austriacă va fi interesată de cărțile sale și că le va publica, dar și de acolo a primit scrisori politicoase și reci. Anii s-au scurs fără să aducă vreo schimbare. Scria cu înfrigurare, uneori cu o stăruință exemplară, dar treceau și luni întregi fără să atingă stiloul. După operație

îndoielile l-au asaltat şi mai mult. Slăbiciunea şi depresia i-au distrus încrederea în sine. Dacă înainte scrisorile rezervate şi cele de refuz îl înfuriau şi îl îmboldeau să scrie, acum era de acord cu criticii săi, ba chiar adăuga: „Sunt îngăduitori cu mine. Dacă aş fi editor, nu mi-aş exprima numai rezervele, aş critica totul". După operaţie a simţit că maşinăria puternică ce duduia cândva în trupul lui şi scotea la suprafaţă imagini şi idei şi-a încetinit ritmul. Coniacul reuşea să-i mai însufleţească voinţa, dar nu ca înainte.

Irena vedea lupta care se dădea în Ernest, dar nu ştia întotdeauna ce să facă. Un lucru îi era clar: depresia nu reuşea să-l urâţească. Uneori i se părea că în noaptea în care se cufunda, aceasta îi rafina ideile. O anumită noblete îi impregna palmele, degetele subţiri şi în felul în care îşi mişca buzele. Irena stătea deoparte, îl urmărea şi se întreba cum putea uşura suferinţa acestui prinţ.

Când s-a întors acasă, a dat pe gât două păhărele de coniac, unul după altul. Capul a început să i se învârtă, apoi şi l-a imaginat pe Ernest, îmbrăcat în costumul lui albastru, intrând pe poarta unui castel magnific, în timp ce garda soldaţilor îi dă onorul. Ernest ridică mâna şi îi salută la rândul său cu o înclinare a capului. Apoi urcă scările, iar regele în persoană îl întâmpină şi îl salută.

Irena se trezeşte din fantezie, vrea să se ridice în picioare, dar se simte greoaie şi ameţită şi se aşază la loc.

Se gândeşte că de-acum înainte rolul ei va fi diferit: trebuie să se apropie de trupul lui mare şi să-l ajute oricând va fi necesar, iar dacă se va

înfuria pe ea, o să-i spună: Vreau să fiu cu tine și în întuneric. Iubesc întunericul tău la fel cum iubesc lumina pe care o radiază fruntea ta. Pentru o clipă se sperie de gândurile ei, se duce la chiuvetă și își stropește fața cu apă, dar imediat vede chipul lui Ernest așa cum nu-l mai văzuse niciodată: scăldat în lumină, de parcă s-ar fi eliberat în sfârșit de lanțurile care îl țineau legat.

19

A doua zi, în drum spre casa lui Ernest, își aminti viziunea minunată din ajun. Și-l imagină pe Ernest așezat în fotoliu, citind Biblia. În ultimul timp nu lăsa cartea din mână. Uneori i se părea că nu citește, ci soarbe fiecare rând, și că, de atâta uimire, nu înaintează deloc cu lectura.

Spre surprinderea ei, îl găsi pe Ernest culcat în pat.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă.

Își dădu imediat seama că depresia pusese din nou stăpânire pe el. Slăbiciunea era vizibilă nu numai pe fața, ci și pe mâinile care îi zăceau fără vlagă pe plapumă.

Se duse în bucătărie să-i pregătească micul dejun. Înainte avea obiceiul să anunțe: „Pregătesc micul dejun". Acum știe deja că nimic nu e mai bun decât mirosul de cafea ca să-l scoale pe Ernest din pat.

Peste puțin timp stătea deja la masă, sorbea din cafea și mormăia:

— E târziu.

Irena îi ghici gândurile și remarcă:

— Nu există devreme sau târziu.

— Ce vrei să spui? o puse el în încurcătură.

Irena râse, de parcă ar fi fost prinsă cu o greşeală, şi adăugă imediat:

— Nu mai ţin minte unde am auzit expresia asta.

Ernest se bărbieri, se îmbrăcă şi plecă la cafenea. În capul scării se întoarse spre ea şi zise:

— Ce voiam să-ţi spun...

Irena îngheaţă la auzul acestor cuvinte, căci după ele pot urma altele: „Manuscrisele sunt în cele două sertare de sus... dacă mi se întâmplă ceva, arde-le, te rog". I-a zis asta doar o singură dată, dar Irenei îi e tot timpul teamă. De data asta a uitat însă ce voia să-i spună.

Îi trebuie douăzeci de minute ca să ajungă la cafeneaua Hermon. Când plouă şi e vânt puternic drumul durează mai mult. Cu ani în urmă existau în Rehavia[1] cercuri de literatură, de filozofie şi de mistică iudaică, iar în sinagoga Yeshurun se ţinea în mod regulat un curs de Talmud. Anii '50 şi '60 au fost ani de activitate intensă în cartierul Rehavia. Ernest era unul din membrii permanenţi ai cercului de literatură. Uneori avea impresia că la orizont se întrevedea o cultură evreiască nouă, diferită de cultura aşezărilor agricole afiliate partidelor de stânga. În fruntea ei se aflau Martin Buber şi Gershom Scholem[2]. La majoritatea întâlnirilor se vorbea în germană, dar erau printre participanţi şi unii care, întocmai ca Ernest, ştiau atât idiş, cât şi ebraică.

---

1. Cartier elitist din Ierusalim.
2. Gershom Scholem (1897-1982) – filozof şi istoric evreu, fondatorul şcolii moderne de studii cabalistice.

În perioada aceea scria mult și ștergea mult. Uneori avea sentimentul că săpa în locul potrivit. E adevărat că săpa foarte încet, dar intuiția îi spunea că, dacă persevera, avea să ajungă la pânza de apă vie. Au fost și zile pline de disperare, de rătăcire, de iluzii și de teamă de viitor. Când a divorțat și a ieșit la pensie anticipat, a simțit o mare ușurare. I se părea că pornește în sfârșit la drum și că ceea ce s-a pierdut din el sau i-a fost răpit îi va fi redat.

Atâta timp cât cercul literar s-a ținut regulat, iar el a fost adâncit în scrisul său, citind lunar câte un capitol sau un fragment și ascultând apoi laude sau observații, viața lui a avut un scop. Dar când cercul s-a destrămat și participanții s-au împrăștiat care încotro, Ernest a simțit că viața sa în lumea asta s-a scurtat considerabil.

20

Aşa trec zilele. Sunt zile mai bune şi zile de cădere. Irena face totul ca să-l ajute: se fardează, se îmbracă cu grijă ca să-i atragă privirea dimineaţa. Ernest e foarte atent la detalii şi, de fiecare dată când descoperă la ea o combinaţie de culori nouă, zice: „Îţi vine bine". Irena ştie că Ernest nu spune vorbe în vânt şi păstrează cu sfinţenie în suflet fiecare cuvânt al său.

În ultima vreme Ernest luptă pe două fronturi: vechea boală de inimă şi tumoarea canceroasă care i-a fost extirpată cu doi ani în urmă. Bolile sunt ţinute sub control, dar îi ameninţă încă viaţa. Această ameninţare i forme diferite, cum ar fi durerile, revelaţiile şi halucinaţiile pe care le aduc cu ele. Când durerile se înteţesc, se reîntoarce la anii dinainte de război, când era comisar pentru problemele evreieşti şi lovea în instituţiile religioase, în rabi i şi în judecătorii religioşi. Cu câteva nopţi în urmă a visat că un rabin bătrân s-a năpustit asupra lui, l-a trântit la pământ, i-a legat mâi ile şi picioarele şi i-a strigat: „Meriţi să mori!". Coşmarurile sunt cei mai aprigi

dușmani ai săi. După o noapte plină de coșmaruri, urmează în mod firesc depresia. Ernest știe că aceste crize sunt opera îngerului morții și că trebuie să se pregătească pentru lupta finală.

Îl frământă și o altă teamă, mai profundă, pe care încearcă să și-o ascundă până și lui însuși: aceea că spre sfârșit, când boala se va înrăutăți, va fi scos din casă și internat într-unul din azilurile din oraș. Odată a vorbit cu Irena despre asta, iar ea s-a grăbit să-i promită că îi va fi întotdeauna alături, indiferent ce s-ar întâmpla. Ernest nu se îndoiește de promisiunea ei, însă frica de necunoscut nu-i dă pace. Când e deprimat, o roagă din nou: „Să nu mă închizi într-un azil, vreau să mor lângă cărțile mele".

— De ce n-ai încredere în mine? întreabă Irena cu o voce tremurătoare.

— Iartă-mă, te rog mult, iartă-mă.

Vine ora prânzului și, odată cu ea, supa de legume. Supa de legume, așa cum o prepară Irena, e un act gândit care se manifestă printr-o varietate de culori, totul la temperatura perfectă. Irena n-a învățat să gătească, fiindcă maică-sa nu prepara decât feluri tradiționale, dar dorința de a îmbunătăți gustul mâncării dietetice care i-a fost recomandată lui Ernest face din ea o bucătăreasă excelentă. Lui Ernest îi place cum gătește ea și de multe ori a declarat: „Îmi servești niște bunătăți demne de un rege. Cine te-a învățat să faci minuni?". Nu îi place numai mâncarea ei. Prezența ei îl face să se simtă legat de lume. Într-un rând a încercat să-i mulțumească, dar n-a reușit. Simplitatea ei e

atât de solidă, că uneori se simte infirm alături de ea. I se face ruşine când îşi aminteşte cum i-a vorbit despre ceea ce scria şi cum s-a complicat, folosind stereotipuri şi un stil alegoric.

— Avem mere coapte, propune ea pentru desert.

— Sigur că vreau.

Când Ernest spune „sigur că vreau", înseamnă că norul care i-a întunecat dimineaţa s-a risipit, că se simte mai bine şi că îndată o să-i istorisească vreuna din întâmplările sale. Într-adevăr, se pune imediat pe povestit:

— Azi l-am văzut pe profesorul Stauber condus de un bărbat înalt şi voi ic. M-am apropiat şi m-am prezentat. M-a privit năuc şi nu m-a recunoscut. Trebuie să ştii că profesorul Stauber era autoritatea supremă în ceea ce privea romantismul german. M-am prezentat din nou, dar nu mi-a dat nici o atenţie şi a ridicat privirea spre bărbatul înalt şi voinic, de parcă i-ar fi cerut voie să-mi vorbească. Omul acesta, care până nu demult era prinţul intelectualilor, egalul lui Gershom Scholem, merge acum pe strada pe care umblă de treizeci de ani, fără să ştie pe ce lume se află. S-a străduit ani de zile să înveţe ebraica, dar bărbatul acesta inteligent şi muncitor, care cunoştea la perfecţie greaca şi latina, care vorbea fluent în germană, franceză, italiană şi spaniolă, n-a fost în stare să şi-o însuşească. Orice propoziţie care îi ieşea din gură era incorectă şi dezarticulată. Nu sunt nici doi ani de când mergea încă pe strada Ramban, plin de sănătate şi optimism, şi declara în gura mare: „Nu râdeţi de mine, în câţiva ani voi vorbi ebraica la fel ca

descendenţii celui de-al doilea val de imigraţie[1] din Petah Tikva[2]". Iar acum un bărbat înalt şi voi ic îl conduce de parcă ar fi o umbră. În curând am să ajung şi eu ca el.

— Te înşeli, îl contrazice Irena imediat.

Ernest zâmbeşte. Irenei îi place acest zâmbet mai mult decât orice. Nu e un zâmbet de slăbiciune sau de aroganţă, ci unul de secretă împăcare cu sine. Când se simte strâns legat de senzaţiile sale, Ernest e invadat de un soi de bucurie interioară, se vede pe buzele lui. Acum câteva zile i-a luat mâna şi i-a sărutat-o, iar de atunci îl simte şi mai prezent înlăuntrul ei.

1. Val de imigraţie evreiască în Palestina, între anii 1904-1914, totalizând aproximativ 35 000 de persoane, majoritatea din estul Europei.
2. Oraş din Israel fondat de sus-menţionaţii imigranţi.

21

Iarna devenea tot mai friguroasă. Irena a cumpărat un radiator electric pentru a încălzi camera de lucru a lui Ernest în orele în care încălzirea centrală nu funcționa. Situația lui financiară pare a fi satisfăcătoare. La fiecare câteva luni îi mărește salariul, iar de sărbători îi cumpără un șal de mătase sau câte o bijuterie. De Hanuka[1] i-a cumpărat un medalion cu cercei asortați.

— De ce cheltuiești atâția bani? protestase ea.

— Pentru că meriți, îi răspunsese scurt.

Irena păstrează darurile de la el în sertar și le poartă la ocazii festive. În secret, e foarte mândră de podoabele acestea, iar în nopțile de insomnie le scoate din sertar, le așază cu grijă pe masă și le privește.

Ernest și-a reluat munca nocturnă. Ce ciudat e să trăiesc în Ierusalim și să scriu în germană! se miră el uneori. Cu ani în urmă, un editor grosolan

1. Sărbătoare evreiască ce comemorează victori macabeilor asupra monarhiei seleucide din Siri , care încerca să elenizeze popoarele de sub dominația sa; durează opt zile și cade de obicei în luna decembrie.

l-a întrebat: „De ce nu scrii în ebraică?". Ernest, care avea atunci patruzeci şi cinci de ani şi se afla în toiul unei lupte crâncene, i-a răspuns printr-o scrisoare lungă şi detaliată, în care îi explica relaţia sa ambivalentă cu limba germană şi felul în care aceasta îl rănea zilnic. „Totuşi, a adăugat, aceasta e limba mea maternă, în această limbă am vorbit cu părinţii, în această limbă am citit primele poveşti şi numai în această limbă reuşesc să scriu."

În adâncul inimii îi invidiază pe cei cărora destinul le-a dăruit limba evreiască străveche, ale cărei rădăcini închid în ele spiritul iudaic originar. Ebraica nu va face niciodată parte din fiinţa lui, prorocea el, aşa cum n-a făcut parte nici din fiinţa lui Else Lasker-Schüler[1], totuşi nu trecea o zi fără să citească un capitol din Biblie sau din povestirile hasidice[2]. Sunt zile când parfumul de tămâie pe care îl răspândesc aceste cărţi îl ameţeşte. Uneori, după ce citeşte câte un capitol din Biblie, stă şi plânge ca un copil.

Într-o seară, chiar înainte ca Irena să plece, Ernest s-a întors spre ea zicând:

— Aş vrea să-ţi spun ceva.

— Ce? întrebă ea încordată.

— Nu te speria, vreau să te numesc moştenitoarea mea.

— Pe mine? spuse ea trăgându-se înapoi.

— Eşti persoana cea mai apropiată de mine.

---

1. Poetă germană de origine evreiască (1869-1945).
2. Hasidismul este un curent inovator al gândirii şi vieţii comunităţilor evreieşti de la sfârşitul secolului XVIII.

— Nu înțeleg nimic și, pe deasupra, de ce să te gândești la moarte? întrebă ea amestecând lucrurile.

— Nu trebuie să te gândești la moarte, dar... În fine, știi doar...

— Ai să mai trăiești mulți ani.

— Adevărat. Și totuși...

— Nu pot, zise ea luându-și o expresie de copil încăpățânat.

— O să mai vorbim despre asta, n-ai de ce să te temi. E mult mai simplu decât îți închipui.

Irena își acoperi fața cu palmele și Ernest renunță la discuție.

În noaptea aceea Irena nu-și găsi li ștea. Prin minte i se învârteau frânturi de idei și de imagini. Scurtele convorbiri purtate în pragul ușii o înspăimântau întotdeauna, dar acum frica scăpase parcă din tainița ei întunecată și îi dezvăluia realitatea. Dacă Dumnezeu i-ar fi dăruit mai multe cuvinte, ar fi putut să-l roage pe Ernest: Nu arunca pe umerii mei o povară mai grea decât sunt în stare să duc. Munca nu e grea pentru mine, dar nu-mi răscoli gândurile.

Toată noaptea compuse în minte fraze pentru discuția de a doua zi dimineață și în cele din urmă hotărî să-i spună: Sunt o femeie fără cultură, până și în ebraică scriu cu greșeli. Sunt gata să fac orice fel de muncă, dar nu arunca pe umerii mei poveri mai grele decât sunt în stare să duc. Cu greu am terminat clasa a zecea.

Dar când sosi dimineață și îl găsi pe Ernest îmbrăcat în costumul gri, stând în fotoliu și citind o carte, toate temerile care o chinuiseră peste noapte se risipiră. Ernest luă micul dejun și plecă la cafenea. Irena răsuflă ușurată. I se păru

că ceea ce se petrecuse în ajun nu fusese decât un coşmar trecător, iar acum realitatea îşi reluase cursul şi ştersese totul.

Rămase aşezată la masă vreme îndelungată şi îşi imagină cum se luptase Ernest cu gândurile sale toată noaptea. În ultimul timp viaţa şi scrisul deveniseră pentru el unul şi acelaşi lucru. Sunt zile în care cuvintele i se supun şi altele în care se simte pierdut. Când îl vede căzând, îi vine să strige în gura mare: Moartea e doar o iluzie, o înşelătorie, nu te teme, vom rămâne mereu împreună. Sunt zile în care o invadează ceva din fiinţa mamei ei, poate şi din a bunicilor, iar atunci îi vin pe limbă alte cuvinte şi se simte puternică.

În momentul când se întoarce de la cafenea, Ernest pare mai înalt. Lucrurile pe care le vede pe drum îl emoţionează. Dacă aude vreun cuvânt rar sau vreun proverb, e fericit de parcă a găsit o piatră preţioasă.

— Azi am pregătit o masă uşoară, îl întâmpină Irena.

— Mie, spune Ernest, îmi plac mesele uşoare. Tot ce pregăteşti tu e gustos şi uşor.

— Azi avem chiftele de dovlecei.

— Cum se spune: Omul bun ştie ce-i în sufletul vitei sale.

22

În noaptea aceea Irena avu un somn chinuit de coşmaruri. Se ridică de câteva ori din pat şi se duse la geam, să vadă dacă începea să se lumineze de ziuă. I se părea că, de când uitase să meargă la cimitir de ziua comemorativă a mamei, spiritele rele se răzbunau pe ea.

Ca de obicei în clipele grele, se îndreptă spre cele două albume modeste cu fotografii pe care i le lăsaseră părinţii. Cel mai mult îi plac fotografiile făcute în străinătate care au scăpat de distrugere. Părinţii ei nu-i vorbeau foarte mult despre război. Înainte să moară, tatăl ei deschidea uneori albumul şi îi povestea. Fiecare fotografie în sine e o lume: grupul din Hashomer Hatzair, castelul părăsit al contelui Potocki, râul care traversează satul, biserica înaltă zugrăvită în verde, sinagoga din lemn, iar la mijloc bunicii, nişte evrei voinici, cu frica lui Dumnezeu, deprinşi cu muncile pământului, care semănau cu ţăranii ucraineni. Uneori i se pare că a fost şi ea în casa lor, că a mâncat la masa lor şi a muncit pe ogoarele lor. De fiecare dată când o chinuie presimţirile rele, îşi spune: N-am voie să mă las stăpânită de ele, am o datorie de îndeplinit şi trebuie

să stau de strajă, dar ce poate să facă dacă rugăminţile surprinzătoare ale lui Ernest o tulbură în asemenea măsură? Când el se opreşte în prag şi zice: „Ce voiam să spun?", frica de cuvintele care urmează îi dă ameţeli.

Şi în dimineaţa aceasta, înainte de-a ieşi din casă, o rugă din nou ca, în cazul în care i se va întâmpla ceva, să ardă manuscrisele.

— Nu pot să iau asupra mea această obligaţie, îndrăzni să se împotrivească de data asta.

— Dacă nu-mi promiţi, le ard singur.

— Să nu faci asta, zise ea ridicând brusc capul.

— Nu vreau ca ochi străini să scormonească prin ce-am scris.

— Dumnezeule mare! exclamă ea, fără să-şi dea seama ce spune.

Când Ernest nu e acasă, Irena se cufundă în muncă şi încearcă să-şi alunge temerile din suflet. Ştie că, dată fiind starea lui, n-are voie să-l contrazică şi că trebuie să-i răspundă: Am să ard totul, fie şi numai pentru a-l linişti. Însă îi vine greu s-o facă. Maică-sa i-ar fi spus că, pentru a trăi în bună înţelegere şi a evita să provoci suferinţă, trebuie uneori să treci cu vederea unele lucruri, ba chiar, dacă e neapărată nevoie, să minţi. Să spui adevărul e uneori mai greu decât să minţi. Irena îşi iubise mama şi îi plăcuse să-i urmeze sfaturile. Dar nu deprinsese de la ea înţelepciunea practică a vieţii.

Ernest se întoarse acasă cu un zâmbet ironic pe buze. Una dintre editurile din ţară hotărâse să publice o antologie din scrierile sale, nu gratuit, se înţelege, i se ceruse să participe cu trei mii de dolari la cheltuielile de editare. Ani de zile se

plimbaseră manuscrisele sale de la o editură la alta, iar acum, când le venise în sfârşit timpul să fie publicate, Ernest nu mai era mulţumit de ele. Ani de-a rândul, încă din adolescenţă de fapt, visase să descrie omul aşa cum era el. Originile i se păreau meschine şi provinciale. Acum ştie deja că literatura începe cu fântâna asupra căreia te-ai aplecat în copilărie şi cu frica nemăsurată care te cuprindea la vederea adâncurilor sale, cu căţeluşul pe care l-ai mângâiat şi care s-a dovedit în cele din urmă a fi turbat, cu fuga la clinica plină de oameni speriaţi şi de copii care ţipă, cu doctorul care, ţinând o seringă mare în mână, dezveleşte pântecul tremurător şi înfige acul în el. Mama nu e mai puţin speriată decât copilul. De aici ar fi trebuit să înceapă, de la cuştile de tablă uitate în ploaia de toamnă, de la mama sa, de la tatăl său. Dacă ar fi plecat din acest punct, viaţa sa ar fi fost alta.

O clipă se gândi ce să-i spună Irenei. Uneori i se pare că Irena îi înţelege chinurile creaţiei la fel de bine ca pe cele ale trupului şi vrea să se aşeze lângă ea şi să-i povestească totul în amănunt, dar sunt şi zile în care îl cuprinde îndoiala şi preferă să n-o împovăreze cu suferinţa sa.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Irena văzându-l emoţionat.

— Au hotărât să-mi publice aici câteva nuvele, îi mărturisi el adevărul.

— E minunat, nu-i aşa?

— Ştiu şi eu? zise ca să încheie discuţia şi să nu mai dea nici o explicaţie.

Irenei nu-i place să-l preseze. Când Ernest tace, ea preferă să se retragă în bucătărie şi îl lasă să stea singur în fotoliu. Îi vine greu să asiste

la luptele sale cotidiene. Nu ajunge că e obligat să înghită nouă pastile diferite în fiecare zi, mai trebuie să se măsoare și cu dilemele scrisului. Dar Ernest, trebuie să recunoască, face față cu succes dificultăților. Se îmbracă îngrijit, iese zilnic la plimbare, iar privirea nu-i trădează chinurile.

Ernest e vioi și se interesează de tot ce se petrece în jurul lui, atât în cultură, cât și în economie. Ea nu pricepe nimic din economie. Cultura locală probabil că nu-l satisface. Refugiații nu se preocupă nici de valorile estetice, nici de cultivarea spiritului. Refugiații rămân refugiați, chiar dacă au devenit agricultori, industriași sau profesori universitari. Pe scurt, aici găsești o cultură de dezrădăcinați, o cultură ușor accesibilă. Politică deghizată în literatură și dramă.

Când și-a exprimat părerea în prezența unui director al societății de investiții, acesta l-a pus imediat la punct:

— Aici trăiește un popor nou.

— Prin ce e nou?

— Chiar e nevoie de explicații?

Irena ascultă și încearcă să-l înțeleagă până la capăt. Îl vede pe Ernest luptând zi și noapte, îngropându-și sufletul în maldărul de pagini nesfârșite de pe birou. De ce nu te oprești puțin din scris? ar vrea să-i spună de fiecare dată când îi vede chipul sfârșit.

În noaptea aceea compuse o scrisoare pentru editor. „N-am să vă ascund că nuvelele mele nu mi se par strălucite. Mulțumesc Cerului că ați amânat publicarea lor. Aș fi regretat mult dacă le-ați fi publicat." Vru să-i citească Irenei scrisoarea, dar până la urmă hotărî să n-o necăjească. Puse scrisoarea în plic și simți imediat o mare ușurare.

23

De Purim[1] Irena a adus o farfurie plină cu prăjituri tradiţionale şi fructe uscate.

— Cu ce ocazie? întrebă Ernest.

— Cu ocazia Purimului.

— Drăguţ din partea ta să-mi aminteşti că e sărbătoare.

— Mama obişnuia să pregătească daruri de Purim[2] şi să le ducă vecinilor.

— Nu aveaţi rude?

— Aveam doar un văr la Bnei Brak[3], dar a murit.

Observase deja că, de fiecare dată când vorbea despre vreun capitol din viaţa ei, scotea la iveală un detaliu dureros.

La sfârşitul mesei, Irena îi aduse un ceai. Ernest gustă o prăjiturică şi zise:

---

1. Sărbătoare religioasă evreiască ce comemorează salvarea poporului evreu de pe cuprinsul vechiului Imperiu Persan de complotul urzit de Aman, care dorea exterminarea sa.
2. Conform tradiţiei, de Purim se trimit mici platouri cu prăjituri tradiţionale, fructe uscate şi dulciuri cunoscuţilor, vecinilor etc.
3. Orăşel cu populaţie religioasă din apropiere de Tel Aviv.

— E foarte bună. Îmi aduce aminte de cele pe care le pregătea mama de Purim.

Ei îi vine greu să şi-i imagineze pe părinţii lui Ernest. Îi vede ca pe nişte oameni care au fost smulşi dintr-un loc, fără să fie replantaţi în altă parte, şi durerea aceasta îi însoţeşte pretutindeni. Odată l-a visat pe tatăl lui, culcat pe canapea şi mormăind ceva, ca şi cum şi-ar fi mărturisit păcatele. Mama lui a îngenuncheat lângă el şi i-a spus: „N-a existat şi nu s-a creat altceva decât ce a fost". Cuvintele acestea l-au impresionat şi a încetat să mai mormăie.

Odată şi-a adunat curajul şi l-a întrebat:

— Mama ta era păstra tradiţia?

— Mama era legată de tradiţia strămoşească şi frecventa unele instituţii religioase, însă eu nu înţelegeam deloc modul ei de viaţă. Se închidea în sine. Îmi amintesc chipul şi ochii ei, dar mâinile ei nu mi le amintesc. Nu mi-a spus vreun cuvânt nici măcar când am plecat de-acasă şi când ştia cu certitudine că mă duc să mă alătur partidului. Odată, copil fiind, am întrebat-o: „Mamă, de ce nu vorbeşti?". Brusc, mi s-a părut că întrebarea mea a adus o umbră de tristeţe pe chipul ei. Nu mi-am înţeles părinţii, n-am înţeles nici viaţa lor, nici lupta lor cu ei înşişi şi cu Dumnezeu. Trăiam atunci într-o lume a frazelor mari, o lume în alb-negru, plină de visuri de îndreptare a umanităţii, însă durerea părinţilor mei n-am fost în stare s-o văd.

Înainte ca Irena să plece, o rugă să-i toarne un păhărel cu coniac şi o invită să i se alăture. Irena umplu două păhărelele şi ciocniră pentru

viaţă[1]. Acum, observă, coşul e plin de hârtii rupte. De dimineaţă a rupt tot ce a scris noaptea.

Lupta lui Ernest cu sine se strecoară şi în sufletul ei. Câteodată i se pare că lupta lui e disperată. I se întâmplă adesea să vorbească despre anii pe care i-a irosit şi despre rezultatele mediocre pe care le-a obţinut, însă uneori simte că există o forţă în disperarea lui. Noaptea luptă împotriva unei entităţi infinit mai puternice decât el şi de multe ori o învinge. Privirea tăioasă pe care o are dimineaţa în ochi nu e un semn de slăbiciune, ci de voinţă puternică. Odată i-a spus:

— Viaţa e atât de plină, atât de plină de contradicţii; nu le înţeleg, dar aş vrea să le pot descrie.

Altă dată a îndrăznit să-l întrebe:

— Crezi în Dumnezeu?

— Da, în Dumnezeul strămoşilor mei. Miluat ani de zile. În tinereţe mă dezgusta până şi cuvântul „Dumnezeu".

Irenei îi vine greu să-i înţeleagă toate gândurile. I se par înalte şi de neatins. Ea îl înţelege pe Dumnezeu la fel ca în copilărie. Într-o zi maică-sa i-a spus: „Dumnezeu e pretutindeni". De atunci şi-l imaginează trăind în piersicii care înfloresc primăvara sau în smochinii de la marginea drumului. Dar cel mai puternic îi simte prezenţa sâmbăta sau de sărbători. Depune mult efort ca să aranjeze casa pentru sâmbătă sau pentru sărbători. Când stă la masă vineri seara, simte lumina intensă care o învăluie şi se roagă

1. *L'haim* – formula uzuală în limba ebraică atunci când se ciocnesc paharele; se traduce prin „pentru viaţă".

din inimă ca Dumnezeu să însenineze chipul lui Ernest şi să-i arate cum să lupte cu monstrul întunecat care se încăpăţânează să-l tulbure.

Cu o săptămână în urmă Ernest s-a simţit rău şi doctorul i-a spus să stea câteva zile în pat. I-a respectat sfatul şi, într-o seară i-a spus Irenei: „Nici nu ştii ce bine e să stai în pat şi să nu faci nimic! Să închizi ochii şi să nu te gândeşti la nimic". Pe Irena cuvintele lui au speriat-o. I s-a părut că erau dictate de oboseală şi de dorinţa de-a renunţa la luptă. Se înşela. Era doar o clipă de destindere, de abandonare temporară a luptei. Munca nocturnă îl epuiza. După o noapte de căutat cuvinte şi ritmuri, trupul îi era vlăguit. Alegerea cuvintelor potrivite dă naştere uneori unei melodii, dar de obicei cuvintele sunt ca pietrişul şi, oricât ai trudi, nu le poţi schimba forma. Şi deodată s-a simţit eliberat de toată această povară. Trupul şi sufletul s-au desprins în sfârşit unul de celălalt.

De-a lungul timpului, Irena a pus la punct câteva stratageme pentru a-l scoate din depresie. Una dintre ele ar fi clătitele umplute cu brânză şi stafide. Se ridică şi anunţă:

— Fac clătite!

— Acum?

— Imediat!

Irenei îi place cum rămâne Ernest la masă după ce a terminat prânzul. Faţa îi e luminoasă şi îl simte foarte aproape. În aceste momente îi povesteşte de obicei despre loviturile pe care le-a primit în viaţă. Odată i-a povestit despre timpul petrecut în Armata Roşie, despre caii care l-au purtat prin stepele Ucrainei, despre frăţia de arme şi despre dorinţa aprigă de viaţă care

însufleţea tot regimentul. S-a dus la noptieră, a scos o cutie mică de tablă şi i-a arătat toate ordinele şi medaliile pe care le primise.

— I-am iubit pe soldaţi şi ei m-au iubit pe mine, a spus şi amintirea îndepărtată i s-a aşternut pe chip.

24

În februarie căzu multă zăpadă şi Ernest nu ieşi din casă. De câteva ori se încăpăţână să iasă, dar Irena reuşi să-l convingă că drumurile erau alunecoase şi că se putea cădea uşor.

— Statul tot timpul în casă îmi amorţeşte gândirea.

— Ce pot să-ţi fac?

— Să mă laşi să ies.

Auzind aceste cuvinte, ea izbucni în plâns.

— Irena, ce-i cu tine, am glumit!

— Iartă-mă.

— Nu trebuie să-ţi ceri iertare. Eu îţi datorez scuze. Tu nu-mi vrei decât binele şi, în loc să-ţi mulţumesc, eu te necăjesc.

Naivitatea Irenei îl emoţionează întotdeauna. Pe şaisprezece februarie a împlinit treizeci şi şase de ani şi Ernest a invitat-o la restaurant pentru a sărbători evenimentul, dar vremea a fost urâtă şi friguroasă, aşa că au sărbătorit acasă.

Ernest a aprins două lumânări de ceară pe care le pregătise dinainte şi i-a oferit un cadou: un medalion în care erau incrustate pietre preţioase.

— Cheltuieşti prea mult pentru mine, a spus ea.

— E un fleac.

— E foarte scump.

Irena pregătise de astă dată peşte la grătar cu garnitură de legume. Când stă lângă el, Ernest ar vrea să-i pună întrebări despre viaţa ei, despre viaţa părinţilor şi despre satul din care au venit. I se pare uneori că ea păstrează în amintire nu numai evenimentele din viaţa ei, ci şi pe cele din viaţa părinţilor ei.

În seara aniversării sale, şi-a adunat curajul şi i-a spus:

— Irena, tu îmi înapoiezi părinţii. M-am despărţit de ei cu o grabă criminală.

— Nu te înţeleg.

— Tu îţi păstrezi părinţii în suflet.

— Dar nu simt nimic special.

— Ai toate gesturile omului care a avut părinţi.

— Nu merg la sinagogă, a zis ea fără să ştie de ce.

— Dar ai liniştea celui care se roagă.

Irena se bucură când Ernest e mulţumit de meniu şi laudă truda mâinilor ei, dar rugămintea de-a arde manuscrisele în caz că i se întâmplă ceva şi de a-i moşteni apartamentul şi cărţile, rugămintea aceasta o înfricoşează. Coşmarurile n-o lasă noaptea să doarmă. Porunceşte-mi să spăl podelele şi să frec chiuvetele, dar nu-mi porunci să ard cărţile, ar vrea să strige din toate puterile.

Când coşmarurile îi tulbură somnul, se scoală, îşi face o cafea şi răsfoieşte caietele cu amintiri pe care i le-au lăsat părinţii. Citind din ele, i se pare că a trăit şi ea în satul lor, că a întâmpinat

acolo sâmbetele şi sărbătorile, că a şezut pe laviţa de lângă casa ţărănească şi a mers cu toţi ceilalţi la râu, în ajun de Rosh Hashana[1], ca să îndeplinească obligaţiile rituale[2].

Doamne, apără-mă de frică, se roagă ea uneori. Noaptea trecută, Ernest i-a apărut în vis, îmbrăcat în costumul lui elegant, şi i-a cerut cu asprime să ardă manuscrisele. Ea s-a speriat atât de tare, încât a strigat: „Cum ţi-e porunca, stăpâne!" şi a căzut în genunchi în faţa lui.

Dar după aceea visul s-a schimbat. Ernest stătea lângă uşă, i-a cuprins braţele şi a strâns-o la piept. Irenei îi place trupul lui mare şi mirosul delicat pe care îl răspândeşte. De data asta nu s-a mai putut stăpâni şi i-a spus:

— Vreau să fiu cu tine întotdeauna.

— N-am nici o îndoială, i-a răspuns Ernest cu generozitate, însă la un moment dat va trebui să ne despărţim pentru o vreme.

— Refuz, a zis ea cu o îndârjire care l-a uimit pe Ernest.

— În cazul ăsta vom face cum doreşti, a spus el ridicând-o în braţe.

---

1. Sărbătoarea evreiască ce marchează începutul noului an, potrivit calendarului ebraic; cade la începutul toamnei.
2. Referire la *tashlikh* – obligaţia rituală de-a merge pe malul unei ape şi de-a arunca în mod simbolic în ea păcatele anului care a trecut.

25

Ernest scrie nopţile, dar nu rupe paginile. Când pe birou se înalţă teancuri de foi şi e mulţumit de ele, Irena simte că acuşi o va ridica din nou în braţe şi că va pluti împreună cu el spre alte lumi. Uneori e vorba de un codru des, alteori de unul din acele oraşe mari în care a trăit el în tinereţe. Despre război vorbeşte foarte puţin. Irena ştie că în timpul războiului i-au fost ucişi pe malurile fluviului Bug părinţii, soţia şi fiica sa Helga. Uneori i se pare că i-a cunoscut îndeaproape şi că s-a jucat cu Helga pe covor.

Dar despre a doua soţie, despre Silvia Gross, Ernest vorbeşte mereu cu o furie stăpânită, iar odată nu s-a putut abţine şi i-a zis: „Doi monştri mi-au stat în cale în ţara asta: societatea de investiţii şi soţia mea. Nu ştiu care din ele mi-a făcut mai mult rău".

Ernest ştie să se exprime, chiar şi tăcerea lui e tăioasă. Cu câteva zile în urmă i-a spus: „Nu mă tem de moarte, mi-e frică de degradare. Omul ar trebui să dispară discret, fără să deranjeze pe nimeni. O moarte lentă e un blestem. Dacă aş şti să mă rog, m-aş ruga pentru o moarte rapidă".

Ernest spune des „Dacă aş şti să mă rog". De ce spune „Dacă aş şti"? Ce mare greutate e să te rogi?

Acum două nopţi a avut un vis lung şi clar. L-a văzut pe Ernest de la distanţă, ţinându-se de şold şi încercând să-şi aline durerea. Cu cât se apropia mai mult de el, cu atât greşeala ei devenea mai evidentă. Ernest nu părea suferind, era îmbrăcat într-o uniformă elegantă şi mergea cu paşi siguri spre intrarea palatului.

— Irena, îi zise când o văzu stând pe trotuar, de ce stai deoparte, alătură-mi-te la ceremonie.

— Prefer să stau deoparte, se vede bine şi de aici.

— Dar n-ai să poţi vedea ceremonia din interiorul palatului.

— Am s-o ascult la difuzoare.

— Dar trebuie să stai lângă mine. Vreau să-ţi transfer toate documentele.

Irena se simţi cuprinsă de spaimă şi zise:

— Nu vreau să primesc nimic, am primit deja mai mult decât era nevoie. Nu-mi trebuie nimic.

La auzul vorbelor ei, Ernest plecă privirea şi spuse cu tandreţe:

— E un transfer simplu, mult mai uşor decât îţi imaginezi.

Orchestra începu să cânte.

Irena s-a trezit din vis şi a vrut să meargă imediat la Ernest, dar era prea devreme, aşa că şi-a făcut o cafea. De când îi el spusese ceea ce-i spusese, coşmarurile nu-i mai dădeau pace. Reveneau periodic, într-un amestec de groază şi bucurie.

Voia să ajungă mai devreme, dar până la urmă întârzie o jumătate de oră.

— Eram deja îngrijorat, o întâmpină Ernest, tu vii întotdeauna mai devreme.

— Scuze.

— Pentru ce te scuzi?

În dimineaţa aceea Ernest era binedispus şi, după micul dejun, îşi îndesă câteva foi în buzunarul paltonului său scurt şi porni spre cafenea. Irena ştia că de astă dată va sta la cafenea şi va nota câteva gânduri. „Îmi fug ideile", se plângea el uneori. Când era binedispus, vorbea despre sine la persoana a treia, spunând: „Ernest e un prost. Îşi închipuie că, dacă va îmbrăca paltonul scurt, va arăta mai tânăr. Crede că anii pot fi şterşi. Anii se cunosc în mers şi în fiecare rid". Câteodată, ca s-o tachineze pe Irena pentru că i se adresa cu pronumele de politeţe, îi zicea: „Cine e acel «dumneata» căruia i te adresezi? Există doar un singur Domn, cel din ceruri. Ernest e făcut din carne şi sânge şi trebuie să i se spună «tu»". Irena îl înţelege, dar îi vine greu să i se adreseze direct.

Ziua era senină şi plăcută. Ernest ieşi binedispus şi se întoarse binedispus, Irena pregăti prânzul, iar la ora patru îi aduse ceaiul de după-amiază şi plecă acasă.

Tot drumul către casă îşi repetă: Ernest e mulţumit de ce a scris, de aceea e atât de binedispus. Intrând în apartament, aprinse imediat două lumânări colorate, în semn de mulţumire. Stătu multă vreme şi privi lumânările aprinse. Îl văzu în faţa ochilor pe Ernest, aplecat asupra hârtiilor lui, şi se simţi copleşită de bucurie şi recunoştinţă. În seara aceea făcu baie devreme, se culcă mai devreme şi avu un somn liniştit şi netulburat.

Dar pentru Ernest noaptea aceea n-a fost liniştită. După miezul nopţii hoţii i-au spart uşa,

l-au legat și i-au astupat gura cu un plasture. Se pare că Ernest s-a împotrivit și a plătit scump pentru asta, fiindcă hoții l-au bătut. Când a sosit de dimineață, mai devreme decât de obicei, Irena a văzut negru în fața ochilor. Ușa era spartă, dulapurile deschise, hârtiile răvășite, iar Ernest zăcea în camera din spate, legat și alb ca varul. I-a scos imediat plasturele de pe gură, i-a dezlegat mâinile și picioarele și, cu o voce care parcă nu era a ei, a strigat: „Ernest!".

Ernest a deschis ochii, dar nu putea vorbi. I-a spălat fața cu apă și a chemat doctorul. Acesta a sosit în grabă, poliția a venit și ea în urma lui, iar casa, care cunoscuse liniștea desăvârșită și luptele interioare, a fost răvășită în toate direcțiile. Detectivii scotoceau prin toate cotloanele, iar ofițerul de poliție încerca în zadar să scoată vreun cuvânt din gura lui Ernest.

Doctorul a dat ordin să fie chemată o ambulanță și Ernest să fie transportat de urgență la spital. Irena l-a însoțit. La orele prânzului, radiografiile erau deja gata și indicau exact traumatismele: o fractură la piciorul stâng și două coaste fisurate.

Mai târziu, Ernest a fost întrebat din nou:

— Ce-ți amintești?

— Nimic, a răspuns ridicând din umeri.

Irena nu se mișca de lângă patul lui. În ochii ei părea acum un soldat care se întorsese rănit de pe front.

Știa că, dat fiind trecutul său comunist, fusese pus să urmeze un curs rapid de ofițeri și trimis pe front imediat după aceea. Rămăsese în serviciu activ un an și jumătate și se pare că se distinsese în luptă. Odată îi spusese: „Păcat că

n-am continuat să servesc în armată. Era o luptă sănătoasă. Orice altă luptă e un război împotriva propriei tale persoane".

Ernest avea dureri şi a cerut un calmant. I s-a făcut o injecţie şi a căzut într-un somn adânc.

Irenei i se părea că, imediat ce se va trezi, îi va povesti despre război, despre front şi despre divizia de artilerie care bombarda fără oprire comandamentul german.

26

Convalescenţa a fost lungă. Irena nu se mişca nici noaptea de lângă patul lui. Degeaba o ruga: „Du-te să te odihneşti". Devotamentul ei era un amestec de linişte şi răbdare. Ochii nu i se dezlipeau de chipul lui, urechile îi ascultau respiraţia. Pastilele şi injecţiile îi alinau durerile pentru două sau trei ore, dar după miezul nopţii acestea reveneau şi îl trezeau. Irena se grăbea să-i dea încă o pastilă, iar dacă aceasta nu îl ajuta, ruga asistenta să-i mai facă o injecţie. Fără să înţeleagă de ce, Irena îşi imagina somnul lui ca pe o luptă împotriva creaturii care îl bântuia în nopţile petrecute la birou.

După o săptămână de somn neîntrerupt, îşi reveni. Chipul îi era încă palid şi obrajii lăsaţi, dar în ochi îi revenise strălucirea vioaie. Ceru să coboare din pat. Irena îi întinse cârjele şi el se sprijini, se ridică şi încercă să stea drept.

— Încă o experienţă, zise îndreptându-se încet în direcţia băii.

Nici acum nu-şi amintea ce i se întâmplase. Irena îi povesti că hoţii îi spărseseră casa şi îi furaseră portofelul şi ceasul de mână.

— Şi nu s-au atins de cărţile şi de manuscrisele mele?

— Nu s-au atins de ele, le-au împrăştiat doar.

— Un jaf în toată regula, râse el sarcastic.

Curios! se gândi Irena. S-a interesat dacă manuscrisele n-au fost distruse, asta înseamnă că sunt totuşi importante pentru el. De ce mi-o fi cerut să le ard?

Îi treceau multe lucruri prin minte, dar devotamentul ei nu scădea nici o clipă. I se consacrase în totalitate lui Ernest. Strălucirea îi revenise în ochi, dar gândurile îi erau încă împrăştiate şi sărea de la una la alta. Într-o noapte se apucă să-i povestească din nou despre timpul petrecut în Armata Roşie. Observase deja că Ernest nu povestea ceva dintr-odată. La început pregătea starea sufletească necesară ascultării, contura spaţiul, apoi, încetul cu încetul, introducea în el imaginile.

— Am stat pe front un an şi jumătate. Au fost zile minunate. Iubeam soldaţii şi ei mă iubeau pe mine. Oameni sărmani, majoritatea beţivi, care îi venerau în aceeaşi măsură pe Stalin şi pe Iisus, cu capetele pline de un amestec de propagandă comunistă şi credinţe religioase învăţate pe-ascuns de la mamele lor. Am luptat alături de ei un an şi jumătate, din Ucraina până la Berlin, cu sentimentul că distrugeam monstrul ticălos care domnea asupra Stalingradului şi de acolo voia să cotropească întreaga Rusie. Tunurile noastre bubuiau, tancurile noastre se năpusteau la atac, iar senzaţia de distrugere ne antrena şi ne dădea aripi. Fiecare dintre noi, evreu sau nu, fusese lovit. Unul îşi pierduse fratele, altul

mama. Dorința de răzbunare ardea în noi și ne împingea să înaintăm, să ne aruncăm în luptă. Ne porecliseră „panterele de oțel" și chiar eram niște pantere.

În acele zile minunate uitam de cruzimea comunismului și eram uniți într-un singur țel: să distrugem monstrul acela spurcat. După ce cuceream vreun sat, vreun oraș de provincie sau vreo gară, sărbătoream și beam până ne îmbătam. Aveam ordin să jefuim și bețiile erau dese. Femeile erau violate în casele și în curțile lor, dar aveam sentimentul că tăiem șarpele în bucăți și chiar asta făceam.

Însă mai târziu, după război, pe țărmurile aurii din Napoli, în drum spre țară, mi-am pierdut voința nezdruncinată și atunci au fost sădiți în mine primii germeni ai disperării. La început n-am știut că se numește disperare. Credeam că numai refugiații erau deznădăjduiți, nu și eu.

Ernest termină de povestit și după o jumătate de oră aține. Nici când se odihnește pe pernă chipul lui nu-și pierde fermitatea. Irena se roagă în gând să se însănătoșească și să se întoarcă la biroul lui, la deprinderile sale minunate. Într-un rând, când se trezi, îi zise:

— N-am înțeles atunci că era începutul unei lupte.

— O luptă pentru ce? încercă ea să afle.

— Pentru libertatea de opinie și pentru un sens al vieții.

Somnola aproape tot timpul. Odată a lăsat să-i scape câteva fraze lungi, complicate și de neînțeles. Altă dată a ridicat vocea și a strigat: „Vom distruge șarpele orice ar fi!". Irena s-a

speriat şi s-a apropiat de el. Somnul îi era acum adânc ca al unui militar. Peste puţin timp îl vor trezi sau se va trezi singur. Îşi va îmbrăca fără întârziere uniforma şi va pleca la regiment. Iar regimentul va sta deja în poziţie de drepţi, în rânduri de câte trei soldaţi, aşteptându-i ordinele.

27

Cu o săptămână în urmă credea că Ernest se va însănătoşi în câteva zile. Se pare însă că a fost doar dorinţa inimii ei. Ernest are dureri mari şi nici i ima nu îi mai bate ca înainte, dar între două crize discută cu Irena. În cea mai mare parte a timpului Ernest vorbeşte şi ea ascultă. Uneori pune o întrebare în legătură cu un cuvânt sau cu o expresie. La spital, Ernest e un alt Ernest. Acum se cunoaşte că a fost ofiţer în Armata Roşie. Are uneori dureri mari, dar nu se plânge. Glumeşte pe seama durerilor şi le numeşte „dureri pisăloage", care nu numai că-i limitează mişcările, dar îl obligă să se preocupe de propriul său trup, ba chiar îi constrânge şi pe alţii să se ocupe de el. Omul trebuie să fie independent, nu să deranjeze o echipă întreagă. Dacă ar şti cât de mult doreşte Irena să-l ajute, nu ar mai numi „deranj" ceea ce face ea.

Una dintre asistente, care îi admirase devotamentul, îl întrebă:

— E fiica dumitale?

Ernest nu se pierdu cu firea şi întrebă la rândul lui:

— Îmi seamănă?

— Foarte.

— În acest caz, e fiica mea.

Într-o seară, când durerile îl mai lăsaseră, vorbi din nou despre părinții săi.

— Mi se părea, zise, că se întreceau între ei, cine tăcea mai mult. Pe-atunci îmi însușisem deja o grămadă de cuvinte, cuvinte din cărțile pe care le citisem și cuvinte pe care mi le impusese partidul. Când deschideam gura să vorbesc, rămâneau amândoi uluiți, întrebându-se de unde știam atâtea cuvinte. Nu înțelegeam semnificația tăcerii lor și asta mă scotea din sărite. Credeam că numai cine expune fapte, le detaliază și le motivează merită să facă parte din specia umană. Restul erau niște ignoranți care trebuiau îndrumați și învățați. Admiram oamenii elocvenți, oamenii care aveau o ideologie, care știau ce e bine și ce e rău. Vedeam bâlbâiala ca pe un cusur. Eram sigur că va veni o zi când, toți bâlbâiții vor fi trimiși la școli speciale, pentru a li se corecta vorbirea. Îmi ignoram părinții luni la rând, de parcă nici n-ar fi existat. Ei nu îndrăzneau să mă întrebe ce făceam sau ce aveam de gând să fac. Vedeam în tăcerea lor un imobilism enervant și un soi de smerenie. M-am bucurat când am plecat de-acasă. Când veneam în vizită, mama îmi îndesa în buzunar o bancnotă sau două și asta mă ustura mereu, era ca și cum le-aș fi furat conștiința sau ca și cum aș fi furat de la ei.

Le uram pasivitatea. „Clientul trebuie convins, îi sfătuiau mereu vecinii. Clientul nu cumpără decât dacă îl convingi, dacă îi faci demonstrații și îl încredințezi că primește marfa cea mai bună. Fără reclamă nu există vânzare." „Adevărat", spunea tata fără să schimbe nimic din felul său de-a fi.

Părinții mei nu erau numai foarte tăcuți, aveau și un fel de reținere de-a nu face prea mult, de-a nu se implica prea mult. Nu am înțeles niciodată atitudinea lor crispată, mersul lor în vârful picioarelor, atenția lor încordată în permanență. Mi se părea că totul se trăgea la ei din frică, dintr-o ignoranță continuă și din mărginire, din indiferența față de marile credințe și față de lupta pentru binele tuturor. Vedeam numai meschinăria. Mulți ani mai târziu am înțeles că părinții mei purtau în adâncul lor o moștenire străveche, care fusese retezată. Poate că nici ei nu știau asta, dar toate purtările lor exprimau o noblețe sărăcită, care își pierduse măreția. Abia după multă vreme, ca să spun adevărul, abia în ultimele luni, am simțit tăcerea lor ca pe ceva palpabil. Numai o aristocrație veche de generații poate să tacă în felul ăsta, numai generațiile care s-au autoeducat în acest sens pot să tacă astfel. Trăiau cu sentimentul că viața e scurtă, urâtă și de neînțeles, iar vorbitul nu o face mai inteligibilă.

E adevărat că pierduseră tăcerea activă a părinților lor, tăcerea aceea care e rugăciune și legământ cu Dumnezeul strămoșilor. Lor le rămăsese doar o tăcere sterilă, fără legătură cu Cerul, o nobilă deznădejde.

Ernest se opri și Irena simți că de astă dată îi dezvăluise o durere pe care i-o ascunsese până acum.

Mai târziu adăugă:

— Au vrut să-mi dea sufletul și puterea lor, dar n-am știut să le primesc.

28

Recuperarea lui Ernest e lentă, cu suişuri şi coborâşuri. Când are dureri mari, strânge din dinţi şi îşi muşcă buzele. Luptă cu durerile şi primeşte complimente de la medici şi de la surori. Odată Irena a fost cât pe ce să-i spună: Vom aprinde lumânări în ziua comemorativă a părinţilor tăi. Părinţii se vor întoarce la tine şi te vor ierta. Părinţii îşi iartă întotdeauna copiii. Atâta timp cât are grijă cum trebuie de casă şi merge la cimitir să aprindă o lumânare la mormântul lor în zilele comemorative, Irena e sigură că spiritele nu-i vor tulbura somnul noaptea.

Irena a observat un lucru: de când e în spital, Ernest vorbeşte mult şi, de câte ori îl lasă durerile, spune câte ceva despre părinţii lui, despre casă şi despre distanţa dintre casă şi băcănie. Distanţa aceasta neînsemnată îi frământă mintea. Irena nu ştie cum să se comporte şi ce să facă pentru a-l linişti. Vineri seara, când aprinde lumânări, se roagă şi îi imploră pe părinţii lui Ernest să nu fie supăraţi pe el, să-i vorbească cu bunătate; va asculta tot ce-i vor spune, dar în starea lui nimeni nu trebuie să fie supărat pe el.

Într-o seară s-a dus acasă la el, a șters praful, a spălat pe jos și, înainte de-a pleca, a aprins o lumânare de pomenire. Poate că părinții lui îi vor auzi chemarea tocmai de aici și îl vor ierta.

De când i-a vorbit pe îndelete despre părinții lui, Irena nu mai are liniște. Îl ascultă și încearcă să ajungă la ei pe alte căi. Dacă face eforturi, îi vede chiar în fața ochilor: niște oameni înalți, ușor încovoiați, învăluiți în tăcere. În ochii lor nu se citește supărarea, doar o mirare plină de milă. Când se apropie de ea, ar vrea să le spună: Ernest vă caută. Vă caută deja de mulți ani. Ce să-i spun? Ei o privesc și mirarea lor crește, dar nu vorbesc.

Bineînțeles că nu-i pomenește nimic lui Ernest despre aceste întâlniri secrete, dar el simte probabil că ea face eforturi imense pentru a-l scoate din abisul în care se găsește, iar în fiecare dimineață, când deschide ochii și o vede pe Irena, îi spune:

— De ce nu te duci să te culci?

— Am dormit deja.

— Dar stai tot timpul lângă mine.

— Am dormit trei ore neîntrerupte.

Uneori i se pare că și el își caută acum părinții cu toată energia durerilor sale și ar vrea să-i spună: Nu încape nici o îndoială că într-o zi vei ajunge la ei. E adevărat, drumul nu e încă pavat, dar dorul poate ajunge oriunde. Nu ești singur. Are cine să se îngrijească de tine. Ernest îi simte probabil eforturile și îi spune:

— Mulțumesc, Irena.

— Pentru ce?

— Pentru că stai lângă mi

— Dar nu fac nimic.

— Faci mai mult decât merit.

— Meriți orice ajutor.

Din când în când el vorbește despre scrisul lui, despre nenumăratele nopți în care a săpat la izvoare nepotrivite.

— Ani la rând n-am înțeles de ce fântânile erau seci. Mi se părea că, dacă voi săpa mai adânc, voi găsi apa vieții.

Altă dată i-a spus:

— Trebuie să merg urgent acasă.

— Care casă?

— Casa părintească.

Ai să mergi. Ești deja pe drum într-acolo, ar fi vrut să-i spună, dar n-o făcu.

Irena știe că lui Ernest nu-i plac consolările de formă, cuvintele decorative sau vorbele în vânt. Odată i-a spus, și n-a uitat asta niciodată:

— Cuvintele care nu sunt legate de o durere nu sunt cuvinte, ci niște paie pe miriște. Toată viața m-am îndreptat spre locuri cărora nu le aparțineam, spre cuvinte care nu izvorâseră din mine. Ce înseamnă „cuvinte care nu izvorâseră din mine"? vru să întrebe. Ernest îi ghici gândurile și răspunse:

— Cuvinte care nu s-au născut din durerile mele.

29

Ernest avu o nouă cădere, de data asta era vorba de inimă. Îi spuse Irenei:

— Când mă voi întoarce acasă, voi fi alt om.

— Prin ce vei fi diferit? se miră Irena.

În orice caz, va aprinde lumânări de pomenire şi în casa lui. Părinţii ei respectau cu religiozitate Ziua Holocaustului. Posteau, stăteau acasă, în jurul lumânărilor de pomenire, şi răsfoiau albume memoriale. Când a apărut o carte despre Zaltchov, au cumpărat trei exemplare. Unul i l-au trimis vărului din Bnei Brak, iar pe celelalte două le-au aşezat pe un raft din bibliotecă. În carte erau liste cu numele locuitorilor oraşelului dinainte de război şi din timpul războiului, precum şi o listă lungă cu supravieţuitorii care se regăsiseră după război.

Ziua Holocaustului se asemăna în casa lor cu sărbătoarea de Yom Kippur. Părinţii ei nu erau tradiţionalişti. La drept vorbind, respectau foarte puţine din poruncile biblice, dar acest puţin făcea să domnească în casă o atmosferă de intimitate şi seninătate. Aceasta se simţea mai ales de Yom Kippur. Păstrau întotdeauna ceva din bunici în gesturile pe care le făceau, până şi în felul cum

stăteau la masă sau cum tăceau. Nu se comportau ca părinții lor, dar gesturile acestora erau întipărite în adâncul lor. Dacă binecuvântau, o făceau ca ei.

— La ce te gândești? o întrebă Ernest surprinzând-o din nou.

— La Ziua Holocaustului, mărturisi ea.

— E curând?

— Peste o lună.

A remarcat deja că Irena vorbește cu o simplitate dezarmantă despre Holocaust, ca despre multe alte lucruri, de altfel.

Ani la rând n-a fost în stare să vorbească despre Holocaust. Era convins că e imposibil să scrii despre un asemenea subiect, că e interzis. Mulți împărtășeau aceeași părere. Atât filozoful Adorno[1], cât și alți intelectuali susțineau că literatura care își alegea drept sursă de inspirație Holocaustul era inadmisibilă. Ernest acceptase această interdicție fără să protesteze.

Toate ceremoniile din Ziua Holocaustului i se păreau grosolane, lipsite de sens, chiar mai rău, grotești: o mână de oameni de afaceri și politicieni se lansau în tirade pline de locuri comune, cărau făclii și îi glorificau pe partizani. Dacă așa se vorbește despre Holocaust, atunci mie nu mi-e permis să vorbesc despre el, își spunea. Și a păstrat într-adevăr tăcerea.

Când s-a căsătorit cu Silvia Gross, a găsit în ea un partener care îi împărtășea vederile. Și ea rupsese legăturile cu părinții ei, își ura propriul neam, modul său de viață și credința sa. Toate

1. Theodor Adorno (1903-1969) – filozof, muzicolog și sociolog german de origine evreiască.

cărţile evreieşti, toate tradiţiile, ca să nu mai vorbim de căsătorii, de ceremoniile de *bar mitzva*, de sărbătorile evreieşti sau de înmormântări, o enervau îngrozitor. „Sioniştii vorbeau despre un popor liber, despre normalitate. Unde e libertatea, unde e normalitatea? Totul se petrece ca în orăşelele din estul Europei", se indigna ea. Frumuseţea fizică şi felul brutal de-a vorbi se contopeau în ea şi emanau o forţă sălbatică. Atunci când certurile se înmulţiseră, pornind mai întâi de la nimicuri de zi cu zi şi ajungând în cele din urmă la scrierile lui, simţise că ura ei era plină de venin.

Într-o zi nu s-a mai putut stăpâni şi i-a strigat: „Monstrule!". Ea nu i-a rămas datoare şi a zbierat la el: „Biet sceptic smintit! Nu faci decât să scormoneşti peste tot şi să strici hârtia. Eşti un caz disperat!". Ernest nu avea la îndemână decât un singur cuvânt şi l-a repetat pe tot parcursul scandalului: „Monstrule!". Mai târziu avea să spună: „Cum de-am putut trăi cu bestia asta?".

După ce s-a despărţit de Silvia Gross, a avut impresia că scrierile sale, care în toţi aceşti ani fuseseră un şir de şovăieli şi de ciorne, au căpătat formă şi au început să curgă liber, ceea ce era un semn bun, însă numai la prima vedere. Imaginaţia îi rătăcea printr-o lume dezolantă, fără nici o temelie. Ori de câte ori îi apăreau în minte părinţii sau bunicii care locuiseră în satul din Carpaţi, alunga amintirea lor.

Abia când Irena a intrat în viaţa sa a înţeles că, în ciuda ceremoniilor artificiale din Ziua Holocaustului, morţii săi, care se detaşaseră de el şi se retrăseseră într-o lume acvatică, aveau

parte în acea zi, întocmai ca toţi ceilalţi martiri, de un fel de mică reînviere.

Cu puţin timp în urmă, văzuse într-un coşmar nocturn fluviul Bug şi în mijlocul său pe părinţii lui, pe Tina şi pe Helga. Pe moment i se păruse că se scăldau în apele liniştite. De jur împrejur pluteau oameni pe care îi cunoscuse îndeaproape, dar nu-şi aducea aminte numele lor. O clipă a vrut să le vorbească, întocmai ca pe vremea când era comisar şi se adresa mulţimii de 1 Mai sau la o aniversare a revoluţiei, şi să le spună: „Tovarăşi şi tovarăşe, e aproape ziua în care voi, cei ce trăiţi pe vecie în fluviul Bug, şi noi, cei de pe malurile sale, ne vom reuni şi nimic nu ne va mai despărţi". Însă în acel moment s-a trezit şi a strâns mâna Irenei.

30

Ernest e aproape vindecat: analizele de sânge, tensiunea arterială, electrocardiograma sunt încurajatoare şi în curând îi va fi scos ghipsul de pe picior. Cât despre somnul lui prelungit, medicii spun că e un semn de convalescenţă. Irena ştie că lupta pe care o duce de luni întregi şi-a schimbat locul, iar acum se desfăşoară în somn. Somnul îi e greu şi, la fiecare câteva minute, tresare şi lasă să-i scape câteva cuvinte sau propoziţii.

Irenei îi vine greu să înţeleagă dacă vorbeşte despre viaţa sau despre scrierile sale, care îl preocupă în aceeaşi măsură ca şi viaţa. În ultimele zile l-a auzit bolborosind: „Fapte, fapte, nu descrieri. Prisosul de detalii ascunde esenţialul. Proza biblică trebuie să fie un exemplu pentru fiecare scriitor".

Când s-a trezit, s-a ridicat în capul oaselor şi a zis: „Anii cei mai adevăraţi din viaţa mea au fost cei petrecuţi în Armata Roşie. Acolo ştii clar cine îţi e duşman şi cine îţi e prieten. Soldaţii sunt fii tăi, iar duşmanul e un şarpe care trebuie zdrobit. Pierderile sunt multe şi grele, dar gândurile îţi sunt limpezi şi nu te macină îndoielile.

Faci ceea ce trebuie să faci, iar noaptea, chiar dacă bat tunurile, dormi liniştit".

Tot în aceeaşi noapte i-a povestit că, după demobilizarea din Armata Roşie, a fugit în Italia, de unde voia să plece în Australia. Mulţi se îmbrăcau atunci pentru Australia şi Noua Zeelandă şi i se părea că îndepărtatul continent îl va ajuta să-şi uite viaţa. „N-am plecat în Australia pentru că, în drum spre Napoli, mi-a ieşit în cale un vapor care ducea refugiaţi în ţară. Şi aşa am ajuns în ţară, aproape din întâmplare."

Între timp Irena pregăteşte casa pentru întoarcerea lui Ernest. Gândul că în curând viaţa îşi va relua cursul obişnuit îi dă aripi. Rănirea lui Ernest şi recuperarea sa lentă au apropiat-o de somnul lui. A învăţat să-şi dea seama dacă are dureri sau nu.

Într-una din nopţi i-a spus:

— Dacă aş fi distrus la timp tot ce am scris, aş fi putut lua totul de la capăt. Fiindcă n-am făcut-o, nu voi avea parte de un nou început. Mi-a fost milă de munca mea, chiar dacă ştiam că era o muncă sterilă.

În aceeaşi noapte s-a trezit şi a zis:

— Iartă-mă, Irena.

— Pentru ce?

— Pentru că te-am rugat să-mi distrugi manuscrisele.

— Şi...?

— Un om trebuie să facă singur asemenea lucruri, nu printr-un intermediar.

Pentru o clipă s-a simţit uşurată, dar a înţeles că ceea ce-i ceruse atunci continua să-l tulbure. A fost cât pe ce să-i spună: N-ai grijă, voi face ce mi-ai cerut, dar se abţinu.

În adâncul sufletului, știa că un asemenea fel de supunere nu i-ar fi deloc pe plac. Îi spusese adesea, uneori chiar pe un ton dojenitor: „Muncești prea mult, nu ai o viață a ta. Renunțarea completă nu e măsura corectă". Uneori i se părea că voia s-o alunge din viața lui. Fără îndoială, se înșela. Se atașa de ea din ce în ce mai mult.

Îi spunea deseori: „Mi-e dor de casa noastră. Mi-e dor să mă trezesc și să știu că vei veni curând să-mi pregătești micul dejun. Mă aflu într-o luptă continuă de la sfârșitul războiului, dar acum nu sunt singur". Asemenea declarații o sperie și ar vrea să-i răspundă: Asta nu mi se datorează mie, eu sunt o femeie simplă. Dar în taină păstrează în suflet fiecare cuvânt pe care i-l spune.

Înainte de întoarcerea lui Ernest a făcut curățenie generală în casă. I-a văzut pentru prima oară manuscrisele de aproape, manuscrise curate, ordonate, cu titluri. Despre aceste manuscrise spunea el câteodată că sunt pline de greșeli și că trebuie rescrise. Cel mai sever calificativ era cel de „impostură".

Irena nu știe nici acum care e defectul lor.

Ernest se consacră în întregime scrierilor sale, asta poate jura la orice tribunal. Devotamentul lui e total, neîntrerupt. Migălește zi și noapte la lucrările sale. Rupe aproape totul, aruncă foile în coșul de gunoi și păstrează foarte puțin material. Nimic nu merită atâta devotament, își spune, refuzând să accepte severitatea lui Ernest față de sine însuși.

Cu câteva nopți în urmă, stând lângă patul lui Ernest, a închis ochii și a aținut. A visat că era la tribunal. Sala era aproape goală, luminată ici-colo

de pete de soare. Ernest ședea pe banca acuzaților, iar pe lângă el se plimbau doi avocați. Imaginea era totodată solemnă și înfricoșătoare, poate din cauza luminii mohorâte care cădea asupra băncilor goale. Procurorul citea actul de acuzare. Irena nu înțelegea nici un cuvânt din toată vorbăria lui fără sfârșit.

Dintr-odată a fost chemată la bara martorilor și a vrut să spună: Mă aflu aici din greșeală, nu știu să depun mărturie. Dar judecătorul, văzându-i ezitările, i-a aruncat o privire aspră, iar ea s-a ridicat și s-a apropiat.

— De câți ani îl cunoști pe acuzat? a întrebat-o procurorul.

— De doi ani și jumătate, a spus, bucuroasă că era în stare să răspundă.

— Ce știi despre acuzat? a continuat procurorul fără să ridice vocea.

— Ernest vorbește foarte puțin, domnule, a răspuns ea cu mare grijă, parcă atingând un obiect fragil.

— Și totuși, ce ai auzit, ce a spus și despre cine a vorbit?

— Se acuză aproape tot timpul pe sine, a mărturisit, bucuroasă că găsise cuvintele potrivite.

— De ce se acuză?

— Că scrierile sale sunt pline de greșeli.

— Și de mai ce?

— De asta, în principal.

Irena s-a trezit din coșmar. Somnul lui Ernest era liniștit, salonul era cufundat în semiîntuneric, bolnavii din jurul lui dormeau și ei în tihnă, însă Irena nu se simțea liniștită. Nu reușea să-și șteargă din minte imaginea sălii de tribunal. I se părea că mărturia ei n-a fost completă și că în

curând avea să fie chemată din nou să depună mărturie. Spaima aceasta a făcut-o să se ridice în picioare.

— De ce nu te duci să te culci, a zis Ernest deschizând ochii.

— Am dormit destul, chiar prea mult.

— Du-te acasă, draga mea.

— Nu sunt obosită, a spus, chicotind fără motiv.

31

A doua zi Ernest a fost externat din spital şi s-a întors acasă. Irena pregătise casa cu mare grijă. Ernest rămase surprins: fiecare lucru se afla la locul lui.

— Nu mi-am imaginat că mă voi mai întoarce aici.

— Trebuie să sărbătorim asta, spuse Irena şi scoase o tartă cu brânză din frigider, asemănătoare cu aceea pe care i-o pregătise când împlinise şaptezeci de ani.

— Irena..., bâigui nereuşind să-şi ascundă emoţia.

— Mulţumită lui Dumnezeu te-ai întors acasă.

— Nu ştiu să aduc mulţumiri şi probabil că n-am să ştiu niciodată.

Irena nu reuşi să-i înţeleagă comentariul. Îşi aminti de visul ei şi îi spuse:

— Noaptea trecută am visat ceva despre tine.

— Despre mine?

— Te aflai într-un tribunal.

— Am fost achitat? se grăbi să afle.

— Erai foarte liniştit şi din când în când zâmbeai.

— Irena! strigă.

— Ce e? ridică ea vocea, de parcă ar fi fost surprinsă cu o greşeală regretabilă.

— De ce ai aprins lumânări?

— De sărbători obişnuim să aprindem lumânări, nu-i aşa?

— Ce sărbătoare e azi?

— Oare revenirea ta acasă nu e o sărbătoare?

De Pesah Irena aranjă frumos masa. Foarte emoţionat, Ernest zise:

— Aş vrea să spun rugăciunile, dar nu ştiu melodiile[1].

— Nu contează. E plăcut să stai la masa de Pesah.

Curios, îşi spuse Ernest, sâmbetele şi sărbătorile îi luminează Irenei chipul, iar pe mine mă deprimă. Probabil că am moştenit depresia de la tatăl meu.

— Tatălui meu nu-i plăceau sărbătorile, nu se putu abţine să nu-i destăinuie. Mama aranja masa de Pesah exact aşa cum se aranja în casa părinţilor ei, dar tocmai această precizie îl enerva pe tata. Scurta pe cât posibil citirea textului tradiţional, închidea ochii şi se cufunda în sine. Fără îndoială, despărţirea de părinţii săi îl duruse, dar nu vorbea despre asta. Uneori închidea ochii în mijlocul ceremonialului şi începea să cânte.

În partid totul era clocotitor. Activitatea era veselă şi intensă şi se desfăşura pe câmpuri, prin hambare sau pe malul râurilor. Din motive limpede de înţeles nu se numeau „Tineretul comunist", ci „Clubul cultural progresist".

La doisprezece ani învăţasem deja să-i urâm pe evreii religioşi. Îi priveam cum mergeau grăbiţi

1. Rugăciunile de Pesah au anumite fraze muzicale şi includ o serie de cântece.

spre sinagogă, vorbind între ei în şoaptă, făcând schimb de mărfuri sau de bancnote. Tinerii comisari ne explicau că la evrei nu există nimic pur, totul e viclenie sau înşelăciune. Pentru ei nu e important să-i ajute pe săraci, ci să-şi practice ritualurile.

Eram organizaţi în secţii, împărţite fiecare în grupe de câte cinci. Trebuia să furăm din magazinele evreieşti. Marfa furată le-o distribuiam nevoiaşilor din cartierele sărace. Trebuia să pregătim misiunea cu atenţie. Îl urmăream pe patron câteva zile, reţinând orele de deschidere şi de închidere ale magazinului. Alegeam prăvăliile care nu aveau gratii sau obloane. Verificam nu numai uşile şi ferestrele, ci şi lucarnele înguste. Am învăţat foarte repede că şi printr-o lucarnă îngustă te puteai strecura înăuntru şi puteai da o spargere grozavă.

De obicei reuşeam, dar când eram prinşi, se deschidea o anchetă. Dacă se dovedea că planul fusese greşit, şeful grupei era judecat, uneori chiar toată grupa. Era ca în armată, câteodată chiar mai strict. Adesea smulgeam câte o uşă sau câte o fereastră şi, pentru a ne acoperi urmele, incendiam prăvălia după ce o jefuiam.

Violenţa era însoţită de un sentiment de dreptate. Nu furam pentru noi, ci pentru săraci. Noaptea duceam marfa furată în cartierele sărace şi o împărţeam după o listă cu nume pregătită dinainte.

Irena asculta. Îi venea încă greu să înţeleagă toată încâlceala aceea, dar simţea că greşelile despre care vorbea Ernest nu îşi găsiseră încă rezolvarea în scrierile sale.

La câteva zile după întoarcerea de la spital, începu să vorbească despre o vacanţă de vară

petrecută la bunicii din Carpaţi. Bunicii erau îmbrăcaţi în haine ţărăneşti, cu cămăşi lungi, şi erau legaţi trup şi suflet de lanurile de cereale şi de livezi. Asta se întâmpla înainte de nebunia comunistă. Anii comunismului şterseseră di inima lui, printre altele, şi aceste imagini fericite.

În Carpaţi văzuse lucruri fascinante. Îi venea greu acum să le descrie în amănunt. Se străduí să şi le amintească. De câteva ori îl găsise dimineaţa beat şi vesel. Beţia lui o speria şi căuta să rămână până mai târziu după-amiaza. La drept vorbind, ar trebui să rămână în casa lui şi să-l îngrijească.

Într-o noapte de beţie, a îmbrăţişat-o, a strâns-o la piept şi i-a spus: „Tu eşti lumina mea, tu mi-ai redat tot ce mi-a fost răpit". Irena a înlemnit, dar nu s-a speriat. Trupul lui mare radia forţă şi multă tandreţe şi îi simţea degetele şi respiraţia.

În noaptea aceea n-a dormit. S-a plimbat din cameră în cameră, iar în cele din urmă s-a aşezat şi a citit jurnalul lui Etty Hillesum, care fusese ucisă în timpul Holocaustului. În tinereţea ei cunoscuse mulţi bărbaţi, dar şi o dragoste arzătoare de Dumnezeu. Dragostea de Dumnezeu şi dragostea pentru bărbaţi sunt unul şi acelaşi lucru, îşi spuse Irena şi se îngrozi de gândul care îi trecuse prin minte.

32

Programul zilnic al lui Ernest s-a schimbat. Stă aproape toată ziua acasă şi abia după-amiază pleacă la cafenea. Nu mai rosteşte fraze ameninţătoare din pragul uşii înainte de plecare. Irena e îngrijorată din cauza acestei reţineri, care înseamnă probabil că va distruge el însuşi manuscrisele.

Când se întoarce de la cafenea, cina e deja gata. După aceea Irena îi propune un pahar cu suc de grepfrut sau un ceai şi o prăjitură. Dacă Ernest acceptă, mai rămâne câteva minute, apoi se întoarce acasă.

De la spitalizarea lui Ernest, şi-a cam neglijat casa. Totuşi, o dată pe săptămână dă cu aspiratorul şi spală podelele. Când termină treaba, se aşază la masă şi răsfoieşte o carte. Uneori i se pare că în ultimele luni prezenţa părinţilor în casă se face mai puţin simţită, de parcă ar fi înţeles că acum i se consacră în totalitate lui Ernest. Pe Irena o doare că părinţii s-au îndepărtat de ea. „Nu-ţi fie teamă, a auzit într-o noapte vocea mamei, ne-am retras pentru că nu vrem să te deranjăm sau să-ţi tulburăm gândurile. Suntem la fel de aproape de tine ca întotdeauna." Nu mă

deranjați, ar fi vrut să-i răspundă, dar fără să știe de ce, cuvintele nu-i ieșiră din gură.

Irenei îi face plăcere să se gândească la părinți, care nu sunt pentru ea o amintire scumpă, ci o prezență caldă. Le povestește tot ce are pe inimă. Nu le ascunde nimic din sentimentele sau gândurile ei, dar de când lucrează la Ernest, părinții se închid tot mai mult în ei înșiși, de parcă le-ar fi rușine de lipsa lor de cultură. Irena încearcă acum să-i readucă lângă ea, să-i reașeze pe locurile lor, în living sau în bucătărie.

Până la urmă, e foarte ușor să-i readucă lângă ea. Stau pe locurile lor dintotdeauna. Nu îi pun tot felul de întrebări, așa cum obișnuiau adesea să facă pe când erau în viață, ci o ascultă cu atenție. Se arată interesați de tot ce le povestește Irena și par mulțumiți de felul în care întreține casa.

Odată le-a povestit despre ce i s-a întâmplat lui Ernest, despre spargerea din casa lui și despre felul în care a fost rănit. Voia să le descrie totul limpede și ordonat și, pentru o clipă, chiar a avut impresia că o să reușească, dar cuvintele s-au legat doar în câteva propoziții scurte. În cele din urmă a spus:

— Ernest mi-a povestit despre adolescența lui în Organizația Tineretului Comunist.

— Organizația Tineretului Comunist era tot ce putea fi mai rău. Dădeau foc cărților sfinte și sinagogilor. Nu ți-am povestit că au încercat în două rânduri să incendieze două sinagogi din Zaltchov? Au fost salvate datorită țăranilor ucraineni care i-au pus pe fugă.

— Și cei din Hashomer Hatzair nu dădeau foc cărților sfinte? a întrebat Irena.

— Cei din Hashomer Hatzair organizau focuri de tabără şi mese vesele de Yom Kippur, dar nu ardeau cărţi sfinte.

— Ernest regretă, a sărit Irena în apărarea lui.

— Chiar trebuie să regrete, a spus tatăl ei ridicându-se de pe locul lui. Irena ştie că tatăl ei nu poate ierta astfel de păcate ale tinereţii. L-a auzit deseori zicând: „Ne-am îndurerat părinţii fără ca ei să aibă vreo vină. Ce-am vrut de la ei? Erau oameni cinstiţi, muncitori, credincioşi tradiţiei strămoşilor. Au respectat poruncile, de la cea mai neînsemnată la cea mai importantă, chiar şi când se aflau în ghetou sau în lagăre".

Pe când era doar o copilă, îşi auzise adesea părinţii comparând Organizaţia Tineretului Comunist din oraşul lor şi Hashomer Hatzair, iar concluzia lor era că ambele grupări loviseră cu grosolănie în credinţa părinţilor. Comuniştii merseseră însă prea departe.

— Ernest e scriitor, nu comunist, a încercat Irena să-i împace.

— Despre ce scrie?

— Despre viaţa lui.

— Să sperăm că nu scrie împotriva evreilor.

Irena îşi amintea acum limpede cum se comemora Ziua Holocaustului în casa lor. În bucătărie erau aprinse douăzeci şi şapte de lumânări de pomenire. Părinţii posteau şi păstrau o tăcere totală. Mama stătea culcată pe canapea şi lăsa să-i scape din când în când câte un suspin. În ultimul ei an de viaţă, tatăl o implora să renunţe la post şi să bea măcar un pahar cu apă. Mama îi răspundea printr-un gest ciudat din cap, fără să deschidă ochii. Spunea: „N-o să mi se întâmple nimic".

În general, părinții pleacă după o oră sau două și o lasă singură. Dispar dintr-odată, fără nici un fel de avertisment, lucru care o sperie pentru o clipă pe Irena. La început credea că așa își exprimau nemulțumirea față de felul în care avea grijă de casă. Bineînțeles că nu are nici un motiv de îngrijorare. N-au avut niciodată nici cea mai mică observație de făcut. De fiecare dată se scuză că n-au adus flori.

Când părinții dispar, Irena îl vede din nou pe Ernest dinaintea ochilor. Odată l-a văzut plutind pe fluviu și încercând să oprească barca în care se afla. Din mișcările sale se ghicea că făcea eforturi mari, însă barca nu se oprea. Degeaba încerca s-o îndrepte spre mal, curentul era mai puternic decât el. În cele din urmă a ridicat o vâslă într-un gest de protest și a început să strige. Dimineață, când i-a povestit visul, Ernest a zâmbit și a zis: „În adolescență obișnuiam să vâslim pe fluviu".

De când Ernest s-a întors de la spital, pe Irena o mai preocupă ceva: medicamentele. La fiecare patru ore îi dă pastilele. De câteva ori a uitat și a avut mustrări de conștiință. Ernest le înghite și îi explică Irenei că scrisul lui a fost pervertit din cauza urii dinăuntrul lui și a mentalității sale didactice, care i-au deformat gândirea, și că acum îi vine foarte greu să repare lucrul ăsta. „Noapte de noapte încerc să smulg rădăcinile otrăvitoare, dar mai sunt multe de făcut. Scriitorii ruși știau să-și iubească poporul, să-i iubească rănile și durerile. De ce mie mi se pare atât de greu?"

Irena auzise nu numai o dată aceste argumente, dar de când Ernest s-a întors de la spital,

ele au căpătat amploare. Irena ar vrea să-i spună: N-ai voie să te superi pe tine însuți, dar n-o face. Acum îi simte prezența tot mai intens și, de fiecare dată când îi atinge mâna sau când el îi atinge gâtul, nopțile ei devin agitate. Într-o seară a tras-o spre el și, fără nici un avertisment, i-a sărutat piciorul.

33

Ernest scrie acum cu înfrigurare şi se cunoaşte că e pierdut în lumi îndepărtate. De când s-a întors de la spital, şi-a recăpătat privirea hotărâtă. Când Irena soseşte dimineaţa, ridică ochii de la hârtii şi întreabă: „Ce mi-ai adus?". Irena îi povesteşte ce i s-a întâmplat pe drum, ce a văzut la brutărie şi pe cine a întâlnit pe stradă.

Ieri a întrebat-o dacă tatăl ei se ruga. Asta a făcut-o să se simtă foarte prost. Tatăl ei nu se ruga zilnic, dar de câteva ori pe an se înfăşura în şalul de rugăciune, îşi punea filacterele şi se ruga plângând. Irena era foarte speriată văzându-şi tatăl într-o asemenea stare, dar când o întreba pe maică-sa de ce se ruga în felul ăsta, nu primea un răspuns clar. Pe taică-su nu îndrăznea să-l întrebe. În adâncul ei, îi părea rău că adusese vorba despre acest secret. Sunt lucruri despre care nu trebuie să vorbeşti, îşi spunea când îşi revedea tatăl înfăşurat în şalul de rugăciune, plângând şi lamentându-se. Maică-sa stătea în bucătărie, cu faţa în mâini, speriată. Când tatăl ei termina rugăciunea, nu se apropia de el şi nu spunea nimic, de parcă ar fi fost vorba de un secret doar al lui, în care ea nu-şi avea locul.

Într-o seară Ernest i-a mărturisit că i s-a luat o piatră mare de pe inimă şi că poate acum contururile se vor limpezi. Irena cunoaşte cuvântul „contur", dar nu l-a folosit niciodată. Ce contururi? aproape că a fost tentată să întrebe. Ştie însă că, dacă Ernest vrea să explice ceva, o face. Dacă nu dă nici o explicaţie, înseamnă că e î toiul lucrului şi că gândurile nu i-o permit.

Când s-a întors seara acasă, a aprins o lumânare şi s-a rugat fierbinte ca Ernest să se însănătoşească grabnic şi să-şi găsească drumul în literatură.

Irena ştie că scrisul e domeniul lui. Ani de zile diavolul i-a stat în cale şi i-a pus în drum tot felul de piedici. Nu demult Ernest i-a povestit în amănunt toate încercările sale de a găsi un început adânc îngropat. Fără acest început munca sa nu are rost.

Irena nu ştie ce e acest început, dar simte că nu e o durere, o vină sau un regret, ci o fântână cu apă vie şi că în apa limpede ce urcă din adâncuri există ceva care deschide inima.

De când i-a mărturisit asta, Irena se roagă din tot sufletul ca Dumnezeu să-l conducă pe drumul cel bun, să pună în stiloul lui cuvintele potrivite. Simte că, din pricina slăbiciunii, are mai multă nevoie acum de acest ajutor.

Aprinderea lumânării şi rugăciunea pecetluiesc sfârşitul fiecărei zile. După aceea, Irena se aşază la locul ei la masă, răsfoieşte o carte sau somnolează.

Într-o dimineaţă, Ernest i-a mărturisit:

— M-am întors în Carpaţi.

— Cum a fost acolo? l-a întrebat ea.

— Exact ca înainte, nimic nu s-a schimbat.

— Când ai fost acolo ultima oară?

— La vârsta de opt ani.

Ce emoţionant! a fost cât pe ce să spună, însă şi-a amintit că lui Ernest nu-i plac cuvintele ca „emoţionant".

— Irena, de când datează amintirile tale? a întrebat-o direct.

— Nu ştiu.

— De ce?

— Părinţii mi-au povestit multe despre lagărul de refugiaţi din Frankfurt. Uneori mi se pare că am amintiri de la vârsta de doi ani, însă e imposibil.

— Mie Carpaţii mi s-au şters din amintire. Mă întreb cum de s-a putut întâmpla aşa ceva.

— Te bucuri!

— Nu ştiu ce să spun.

Ernest îşi exprimă de obicei părerile cu claritate, dar uneori îl cuprinde o uimire sau o slăbiciune şi recunoaşte deschis: „Nu ştiu ce să spun". Irena ar vrea să-l ajute, dar nu ştie cum. Uneori i se pare că e mai bine să nu se amestece. Prea multă vorbă poate să-i întrerupă firul gândurilor.

Alteori Irenei i se pare că, dacă ar citi mai mult, ar putea înţelege eforturile lui Ernest. Părinţii i-au lăsat o etajeră cu albume memoriale, mărturii şi jurnale. De când ei s-au prăpădit, a mai cumpărat câteva cărţi şi seara stă uneori şi citeşte din ele. Sunt cărţi pe care le citeşte şi le recitează, de pildă jurnalul Annei Frank şi jurnalul tânărului Mozes.

Când citeşte, vede cu ochii minţii oraşele şi satele în care au fost prinşi evreii în capcană, se vede pe sine însăşi şi pe părinţii ei încercând să scape. Când citeşte *Mai este oare acesta un om?*

de Primo Levi, își vede părinții înotând prin zăpada iernilor grele de la Auschwitz, cu picioarele umflate de foame. Ce nu i-au povestit părinții află din cărți. Dacă ar fi știut prin ce au trecut, i-ar fi iubit și mai mult. Oamenii care au fost la Auschwitz trebuie purtați pe palme și iubiți mereu, dimineața, la prânz și seara, s-a gândit cuprinsă de emoție.

34

Ernest a scris toată noaptea. Când a venit dimineaţă, Irena l-a găsit stând la birou, cu chipul transfigurat de inteligenţă şi fruntea iradiind lumină. Pentru o clipă a vrut să-i spună: Nu trebuie să lucrezi toată noaptea, munca neîntreruptă te epuizează, dar văzându-i entuziasmul, şi-a înghiţit cuvintele.

Irena se teme de entuziasmul lui. După zile de efort susţinut urmează zile de deprimare şi tristeţe. Uneori i se pare că e vina ei: nu are destule cuvinte de încurajare. Ce băiguie ea abia dacă ajunge ca să alcătuiască o propoziţie, câteodată doar câteva silabe trunchiate.

Irena s-a grăbit să-i aducă micul dejun. Ernest n-a întrebat-o ce mai face sau ce i s-a mai întâmplat pe drum încoace. S-a aşezat şi a mormăit câteva cuvinte, şi acelea în grabă, şi s-a întors la biroul lui. Când Ernest se adânceşte în scris, i se pare că înoată într-o apă mare. Impresia asta îi vine de la poziţia capului său, care parcă se scufundă şi se ridică iar la suprafaţă, până îl cuprinde cu ambele mâini.

Cam la o oră după micul dejun Ernest i-a făcut o surpriză şi a chemat-o să-i citească ce scrisese.

O mai chemase de câteva ori, dar în majoritatea timpului erau fraze disparate sau paragrafe. Acum i-a citit pagi i întregi.

Dis-de-dimineaţă bunicul deschidea geamul dinspre răsărit, se înfăşura în şalul de rugăciune şi i se adresa direct lui Dumnezeu. Stăteam culcat în pat şi îl vedeam pe Dumnezeu apropiindu-se de geam. Chipul bunicului era păros, ochii abia i se vedeau de sub sprâncenele stufoase. Se ruga când în şoaptă, când cu glas tare. În timpul rugăciunii bunica se oprea din treburile casei şi se aşeza la masă, închizând ochii. Dumnezeu cel atotputernic era un oaspete obişnuit în casa lor. După rugăciune bunicul îşi scotea încet filacterele. Între timp bunica rămânea nemişcată, cu ochii închişi, şi abia după ce închidea el geamul se ridica în picioare. Apoi se aşezau amândoi la masă şi luau micul dejun împreună. Bunica pregătea din vreme pâine ţărănească, lactate, legume şi ouă ochiuri. Bunicul rupea pâinea şi murmura o rugăciune. Mâncau amândoi din aceeaşi farfurie şi nu vorbeau. Uneori bunica punea o întrebare, iar bunicul îi răspundea scurt. Micul dejun era învăluit în tăcere. Când terminau, bunicul înclina capul şi rostea o rugăciune de mulţumire.

Eu stăteam culcat în patul mare de lemn şi priveam soarele care inunda bucătăria şi odaia, temându-mă de sosirea îngerilor, căci în seara din ajun bunicul îmi povestise despre îngerii care veniseră să-l viziteze pe Avraam.

Îmi petreceam la ei vacanţele de vară. Erau vacanţe scurte, dar care se întindeau pe multe ore. Fiecare oră avea lumina ei. În munţii Carpaţi e mai multă umbră decât lumină, dar vara lumina stăruie până noaptea târziu.

Bunica e ocupată cu fiertul magiunului. Două marmite de aramă sunt agățate de un drug de fier și focul le linge până devin cenușii. Bunicul se așază cu fața către asfințit și își fumează pipa. Seamănă cu un uriaș și, dacă s-ar ridica în picioare, ar face să tremure copacii înalți din pădurea ce înconjoară casa.

Într-una din vacanțe, când aveam nouă ani, bunicul a murit. Văzând că întârzie la prânz, bunica a ieșit la câmp și l-a găsit întins pe pământ. Am văzut-o îngenunchind lângă el, lovindu-l peste față și strigând cu un glas disperat: „Mordechai, Mordechai!". O urmăream de la distanță și nu îndrăzneam să mă apropii. Văzând că eforturile ei nu dădeau nici un rezultat, l-a rugat pe unul din țărani să cheme vecinii.

N-a durat mult și oamenii au început să curgă spre casa noastră pe toate ulițele. Erau cu toții evrei aidoma bunicului: înalți și puternici. Hainele lor răspândeau miros de pământ și de rășină. Îl înconjurară pe mort și unii îngenunchează lângă el.

Oamenii din Carpați nu mor în patul lor, ci la câmp, prin grădinile de zarzavat, printre brazdele ogorului, prin livezi, uneori lângă un copac pe care tocmai voiau să-l taie. Și tatăl bunicului, și bunicul lui au părăsit lumea asta pe câmp. Doliul se vedea în fiecare mișcare, dar nu se simțea nici un fel de panică. Bărbații au făcut ce era de datoria lor să facă în liniște și cu mișcări măsurate. Au scos apă din fântână și l-au spălat pe bunicul după cum cerea tradiția. Bunica ședea ghemuită pe pragul casei și nu scotea o vorbă.

Domnul a dat, Domnul a luat şi nimeni nu trebuie să se plângă de Creator. Păcat numai că fiii şi fiicele nu-şi pot însoţi tatăl pe drumul spre lumea adevărului, ei locuiesc în oraşe îndepărtate, iar unul din ei a emigrat în America. Nu-ţi fie teamă, e adevărat că bunicul se va înălţa la Ceruri, dar nu va sta degeaba acolo sus. Faptele sale bune se vor socoti în favoarea urmaşilor săi şi îi vor ajuta oricând se vor afla la strâmtoare.

Bărbaţii îşi făceau datoria cu grijă şi fără grabă. Graba nu e potrivită la îndepli irea unei datorii, mai ales când trebuie să faci un bine. Soarele, care dimineaţă fusese plin de strălucire, a dispărut dintr-odată şi nori joşi au întunecat pământul. În clipa aceea am văzut mâinile mari ale bunicului ţinând cu delicateţe o carte de rugăciuni, ca şi cum ar fi fost un bibelou fragil. Înălţimea şi forţa sa nu făceau decât să-i pună în evidenţă purtările blânde faţă de oameni, dar când tăia copaci în grădină, forţa lui se preschimba într-o furtună.

Între timp oamenii se strângeau din toate părţile şi formau un cerc în jurul casei. Numai capii de familie şi bătrânii au fost lăsaţi să intre. Ceilalţi se înghesuiau primprejur. Ţăranii ruteni se adunaseră pe lângă garduri. Ani de zile munciseră pe mica lui moşie. Ştiau că *reb*[1] Mordechai fusese un evreu cu frica lui Dumnezeu, care respecta cu stricteţe tradiţia şi nu se amesteca în treburile altora. Numai violenţa reuşea să-l scoată din fire. Dacă vedea vreun ţăran rutean agitând toporul către vecinul său sau către femeia lui, intervenea. „Dumnezeu se află în noi şi e

1. Apelativ cu sensul de „domnul" sau „domnule".

interzis să te porți violent", îi spunea pe un ton liniștit. Ca prin minune, țăranul certăreț lăsa imediat unealta ucigașă din mână.

Pietrele de mormânt din cimitir sunt scunde și cioplite din bazalt. Copacii înalți își aruncă umbrele dese peste morminte și peste buruienile care cresc printre ele. Dintr-odată cerul s-a deschis și o lumină de vară puternică a împrăștiat umbrele. Cei care purtau sicriul s-au oprit și l-au așezat pe pământ.

Unul dintre bătrâni s-a apropiat și a vorbit despre răposat. „Un slujitor de nădejde al lui Dumnezeu, care și-a muncit toată viața pământul și a avut grijă întotdeauna să dea nevoiașilor a zecea parte", a spus el despre bunicul lui Ernest. „Dumnezeule din ceruri, a urmat bătrânul, primește-l pe *reb* Mordechai cu bunăvoință. Așa cum a fost legat de pământ, a fost legat și de ceruri și avea grijă să vorbească cu Dumnezeu de trei ori pe zi[1]. Amintește-ți, *reb* Mordechai, de soția ta Reizel și de copii tăi și ajută-i de acolo de sus", încheie bătrânul și vocea i se frânse.

În câteva clipe groapa a fost săpată. Bunicul a fost pus în mormânt și pământul reavăn a acoperit sicriul. Cu toate că ne aflam în toiul verii, oamenii au rămas multă vreme tăcuți în ierburile înalte dintre pietrele de mormânt. Iar eu i-am văzut pe îngerii Domnului, cu chipuri ca de copii, ridicându-l pe bunicul din movilă și purtându-l spre ceruri. Nimeni n-a observat această minune care a avut loc sub ochii noștri. Toți stăteau tăcuți și îndurerați, orbi la ceea ce văzusem eu.

1. Aluzie la cele trei rugăciuni zilnice ale evreului.

Irena a fost şocată de ultimele fraze care ieşiseră din gura lui Ernest şi lacrimile au început să-i curgă pe obraji. Nu Ernest pe care îl cunoştea ea îi citise aceste pagini, ci un Ernest legat de alte imagini. Cuvintele aveau un sunet clar, erau rupte din sufletul lui.

Cititul îl obosise. Irena i-a făcut un ceai cu lămâie. De data asta n-a mai întrebat-o: „Ce părere ai?".

Stătea la masă fără să scoată un cuvânt. Irena i-a servit o prăjitură cu mere şi s-a retras în bucătărie.

35

Ernest se așază la birou în fiecare dimineață. După curbura spatelui, Irena își dă seama cât e de adâncit în scris. Uneori se concentrează asupra foii albe, însă nu scrie. „Irena!", strigă pe neașteptate. Irena ascultă atent. Dar el nu cere nimic, vrea doar să se asigure că e lângă el.

În ultima săptămână a vorbit cu durere despre faptul că ani la rând și-a desconsiderat limba maternă. „Limba evreilor este sufletul lor", i-a spus. Pe birou e un carnet în care notează cuvinte, expresii și proverbe în idiș. De câte ori își amintește vreun cuvânt sau vreun proverb se grăbește să-l noteze în carnet.

Ernest luptă cu uitarea, temându-se ca nu cumva vreuna din vorbele acestea dragi pe care le-a auzit în copilărie să se piardă. Uneori o întreabă dacă a auzit acasă vreun cuvânt de care tocmai și-a amintit. Irena își forțează memoria și, când își aduce aminte, pe buze îi înflorește un zâmbet fericit.

Uneori i se pare că Ernest a ieșit din grota neagră în care trăiește de ani de zile și că acum pășește cu grijă, încercând să se obișnuiască din nou cu lumina. Nu se poate spune chiar că e

vesel, dar tristețea care îi întuneca fruntea s-a risipit. Scrie zilnic câte o pagină sau două. Șlefuiește fiecare propoziție și câteodată o copiază de mai multe ori. Mormăie pentru sine, fredonează sau lasă să-i scape câte un cuvânt care exprimă îndoiala.

Ieri i-a destăinuit că drumul spre casă, care era blocat, a fost deschis de la întoarcerea sa din spital. S-a dovedit că vorbea despre prima lui casă, care nu era cea a părinților, ci cea a bunicilor. În adâncul lui era conștient de asta, dar numeroase obstacole i-au întârziat întoarcerea.

— Și tu simți aceeași duioșie pentru bunicii tăi? a întrebat-o.

— Bunicii mei au murit înainte ca eu să mă nasc.

— Ai dreptate, iartă-mă, a spus lovindu-și fruntea cu palma.

Înainte de-a pleca acasă, Ernest a rugat-o să asculte un capitol scurt. Fragmentele scurte pe care i le citește o poartă departe de-aici, în satul natal al părinților și al bunicilor ei. Părinții i-au povestit multe despre satul acela, dar abia acum îl vede clar în fața ochilor. Ernest e un vrăjitor. Cu doar câteva cuvinte, câteodată chiar unul singur, o transportă altundeva, într-un loc nou.

Imediat după moartea bunicului, unchii și mătușile s-au adunat pentru prima săptămână de doliu[1], iar căsuța care cunoscuse ani de tăcere

1. Referire la *shiva*, prima săptămână de doliu, când rudele de gradul întâi ale decedatului locuiesc de obicei în casa acestuia, stau pe jos, primesc vizite de condoleanțe și țin rugăciunile rituale.

s-a umplut de voci vioaie. Agitația n-a durat multă vreme. Carpații nu suportă zgomotul și frământarea. După o zi sau două totul s-a liniștit și numai murmurele ușoare ale rugăciunilor mai umpleau odăile.

Îndoliații se roagă de trei ori pe zi, iar uneori li se alătură vecinii apropiați și chiar rutenii, care rostesc numele bunicului cu venerație. Cunosc obiceiurile de doliu ale evreilor și spun în idiș: „Domnul să vă aline durerea".

Tot ce văzuse atunci capătă formă, chiar și detaliile mărunte, cum ar fi rogojina țărănească lungă și colorată, împletită de țărăncile din sat, pe care șed acum îndoliații. Printre aceștia se remarcă obrazul plăcut și rotund al mătușii Malca, sora mamei, ai cărei ochi sunt măriți de uimire din cauza celor ce se povestesc despre tatăl ei și despre cât era de important.

În sat, evreii își băteau și ei copiii, însă nu și tatăl ei. El le vorbea copiilor lui îmbrățișându-i sau purtându-i în brațe, iar când au crescut, li se adresa ca unor oameni maturi. Nu bătea nici animalele. Un cal care fugea nu era pedepsit. Dacă vaca lovea cu piciorul și răsturna găleata, vărsând laptele, era mustrată, dar nu bătută. Nu e de mirare că era mereu înconjurat de păsărele. Acestea se așezau pe umerii lui, îi ciuguleau din palmă, îl însoțeau când pleca la câmp și când se întorcea seara acasă. Bunicul era apropiat de mulți oameni și de multe animale. După moartea lui, câinele a scheunat toată săptămâna, n-a mâncat și n-a băut nimic, iar la sfârșitul doliului s-a retras în cușca lui să moară.

Acum câinele și cușca au devenit una cu copacii înalți care înconjurau casa, cu fântâna în adâncul

căreia apa abia se vedea, dar în ale cărei găleți ce se ridicau picurând se ascundea tot ce se găsea în ea – întunericul tainic, lichidul strălucitor și rece care astâmpăra setea mai bine decât orice pe lume.

Toată săptămâna de doliu n-au mâncat într-adevăr, doar au gustat din ce li se oferea. Două rutence tinere serveau cafea și plăcintă cu prune sau colțunași cu brânză. Aproape tot timpul vorbeau în șoaptă, dar unii bătrâni ridicau capul și binecuvântau cu voce tare.

Bătrânii sunt o specie aparte. Bătrânul Efraim e cel mai respectat dintre toți. Poartă o cămașă țărănească lungă, un chimir la brâu și pantofi mari din pânză. Când spune ceva din Biblie, închide ochii și toți îi ascultă cuvintele cu încordare.

„Domnul a dat, Domnul a luat, nu avem voie să-i punem la îndoială hotărârea. Prea multe gânduri sunt o otravă pentru trup și pentru suflet. Trebuie să ne înmulțim faptele, căci numai în faptă ne e izbăvirea." Așa a vorbit bătrânul Efraim, amuțind toate cârtelile și îndoielile care veneau dinspre băncuțele joase pe care stăteau îndoliații. „Trebuie să mulțumim pentru ce este bine și pentru ce ar putea fi mai bine, căci toate vin de la El. Nimic pe lumea asta nu e întâmplător. Hazardul e o născocire a Satanei."

Părinții lui Ernest se află și ei printre îndoliați. Au venit noaptea cu o căruță și de atunci stau pe podea. În mod ciudat, tăcerea lor a găsit aici o portiță de scăpare: se roagă, vorbesc cu frații și cu unchii, rostesc cuvinte și fraze întregi. Chipul mamei e complet schimbat, fruntea ei e luminoasă. Tatăl care s-a ridicat la ceruri i-a lăsat moștenire câteva din trăsăturile lui. Tata nu s-a

schimbat, pe fața lui e întipărită aceeași tristețe. E adevărat, se roagă împreună cu cei îndoliați, dar rugăciunea nu-i risipește nici măcar o clipă umbrele întunecate de pe frunte.

Zilele de doliu sunt lungi și pline, întinzându-se de la trezire până noaptea târziu. Între o rugăciune și alta se studiază capitole din Mishna[1], se cercetează texte sacre. La aceste discuții iau parte și tinerii. Noaptea un oftat greu se ridică din casă. Nu se poate ști dacă e vorba de resemnare sau de o durere care refuză să se lase alinată.

Rugăciunea și studiul continuă până după miezul nopții. Apoi efortul pare să slăbească. Toți adorm pe locurile lor, chiar pe rogojină.

Dumnezeu n-a dispărut nici acum din casă. Se dezvăluie în alte chipuri. Dis-de-dimineață, bucăți de întuneric se desprind din pădure și îi învăluie într-o pătură neagră pe cei care se roagă. Pentru o clipă mi se pare că Dumnezeu nu se află numai în lumină, ci că se ascunde de asemenea în întunericul umed și rece. Sunt aici, anunță El, iar cei care se roagă îi simt prezența umedă și diferită, sunt zguduiți și recunosc că mai au mult până să ajungă la bine și la puritate, ridică vocile și plâng.

Însă la asfințit, în toiul rugăciunii, Dumnezeu apare ca o lumină neașteptată, orbindu-i pe cei care se roagă. Îndoliații pleacă repede capetele, pentru ca acest foc să nu-i ardă. Lumina se revarsă, curge, dar nu slăbește. Totuși sufletul știe că nu mai e vorba de supărare, ci de iertare și compasiune.

---

1. Culegere de comentarii ale legilor biblice cuprinse în Talmud și redactate definitiv, după o îndelungată circulație orală, în jurul anului 200 d.H.

Ajungând acasă, Irena simte că ziua petrecută alături de Ernest a copleşit-o. Uneori se aşază la masă şi plânge de emoţie. Abia mai târziu înţelege că, citindu-i paginile acelea, i-a dezvăluit taine pe care le păstrase îngropate în adâncul lui vreme de mulţi ani.

Odată l-a auzit întrebându-l pe doctor:

— Trupul se ofileşte şi moare. La fel se întâmplă şi cu sufletul?

Medicul a rămas uluit şi i-a răspuns:

— Eu nu sunt decât doctor, dumneavoastră ce profesie aveţi, dacă-mi permiteţi să întreb?

— Am fost consilier financiar.

— Şi acum?

— Încerc să scriu.

— Tot respectul!

— Şi pentru ce atâta respect?

— Pentru încercarea de a descrie sufletul...

— Domnule doctor, a spus Ernest întorcându-se spre el, nici nu vă puteţi imagina cât de mare e incompetenţa mea.

36

La sfârşitul săptămânii de doliu unchii şi mătuşile s-au întors la casele lor din oraş, iar bunica Reizel a rămas singură pe moşia ei de la ţară. Părinţii lui Ernest au plecat la rândul lor. El a avut impresia stranie că se bucurau să-şi lase unicul fiu la bunica sa. Oricum, Ernest nu ceruse să se întoarcă acasă. Casa de la oraş îl apăsase întotdeauna. Aici tăcerea e limpede, liniştea copacilor înalţi revarsă asupra lui o senzaţie de frumuseţe şi de spaţiu. Când merge, umbrele copacilor îl însoţesc pretutindeni şi, cu cât se adânceşte mai mult printre copaci, cu atât se înmulţesc minunile: aici o tufă de zmeură şi, nu departe de ea, o creangă care se apleacă sub greutatea afinelor. Poţi să găseşti chiar şi un cireş pitic care face fructe negre ca nişte cărbuni. Pe neaşteptate se iveşte din frunzişul des un corb uriaş, care umple pădurea cu croncăniturile lui.

Dacă merge mai departe, poate să dea peste un lac ascuns în inima munţilor. Fusese de multe ori acolo cu bunicul, care stătea pe mal şi privea apa cenuşie. Uneori se descălţau şi îşi muiau picioarele în apă. Bunicul ştia să înoate bine, dar n-o făcea. „Înotul şi tot ce e legat de el nu

sunt potrivite pentru un evreu. Un evreu trebuie să privească și să cugete. Cugetarea îi aduce în minte imagini care i-au dispărut din vedere. Imaginile noi sunt un reazem pentru credință."

De când a plecat dintre cei vii, prezența bunicului s-a amplificat. De câte ori iese la plimbare, Ernest simte că bunicul e lângă el. Se ducea împreună cu bunicul să verifice cât de coapte sunt holdele sau cât de îmbujorate sunt fructele din livadă și, desigur, în ce stare se află paiele pentru hrana animalelor. Bunicul mergea încet.

„Mersul grăbit nu-i stă bine evreului", spunea și un zâmbet îi înviora fața păroasă. Bunicul zâmbea mult, cu un zâmbet care îi lumina chipul, dar nu râdea niciodată în hohote.

Ernest hoinărește aproape toată ziua și, când se întoarce, o găsește pe bunica Reizel gătind. La masă bunica se comportă de parcă bunicul ar ședea în capul mesei. De la dispariția sa i-a adoptat gesturile. Face întocmai tot ce făcea bunicul. Odată, într-o zi caldă de vineri, a adormit după-amiază și, când s-a trezit, se înserase deja. Nu și-a putut ierta această neglijență. De atunci postește în fiecare luni. Dar nu se lasă niciodată cuprinsă de disperare. Se trezește dimineața devreme, se roagă, bea o ceașcă de cafea și pleacă la câmp. La fel ca bunicul, cunoaște câmpurile ca pe propria palmă, știe ce s-a copt în grădină și ce legumă trebuie culeasă, care parcelă trebuie arată și care lăsată să se odihnească până la toamnă. Țăranicile rutene o ascultă cu supunere și zic: „O să facem precum spui".

Pe înserat, când se întoarce de la câmp, se așază cu ochii închiși lângă locul pe care obișnuia să șadă bunicul. E greu de aflat dacă se roagă sau își adună gândurile. Față de Ernest e exigentă numai în două privințe: rugăciunea de mulțumire[1] dimineața și rugăciunea „Ascultă"[2] înainte de culcare. Câteodată și mama sa îi amintea că trebuia să se roage. Bunica Reizel era fermă, nu se purta cu el așa cum te comporți de obicei cu un copil unic.

Nici după pomenirea de treizeci de zile bunicul n-a dispărut din casă. Se ivea în locuri neașteptate. În Carpați omul nu pleacă pe cealaltă lume fără să lase în urmă fărâme din existența sa pământească. Bunica, în orice caz, nu vorbea despre el la trecut.

Între timp Ernest a observat că fereastra închisă ce dădea spre răsărit are o nouă privelițte. La orele de rugăciune ale bunicului, bunica o deschide și se așază lângă ea. Stă acolo exact atât cât ar fi durat rugăciunea, apoi o închide. De când a murit bunicul, fereastra are o existență nouă. Bunica se ferește să se apropie de ea în afara orelor de rugăciune. Propriile ei rugăciuni le face în camera mică de lângă dormitor.

Vineri seara bunica iese în grădină, culege flori și le pune în două vase de ceramică, pe care

1. *Mode Ani* („Îți mulțumesc") – prima rugăciune a zilei, în care evreii îi aduc mulțumiri lui Dumnezeu.
2. *Shema Yisrael* („Ascultă, Israele!") – rugăciunea și crezul central al iudaismului, în care se exprimă unicitatea lui Dumnezeu.

le așază pe pervazul ferestrei. Geamul închis capătă dintr-odată înfățișarea unui portal.

Sâmbăta Ernest se duce cu bunica la sinagogă. Merg pe același drum și pe aceleași cărări pe care mergea cu bunicul. Nici bunica nu vorbește. În munții Carpați oamenii învață tăcerea de la copaci și de la stâncile de bazalt. Când trăia bunicul, nu se ducea în fiecare sâmbătă la sinagogă, dar acum, că el nu mai e, are grijă să se ducă în fiecare săptămână. Atunci mersul ei, spre deosebire de cel pe care îl are acasă, este încet și îngândurat.

Sinagoga e o clădire mică din lemn. Oamenii intră îndoindu-se de spate. Pe locul bunicului nu stă nimeni. Lipsa lui îi face și mai simțită prezența. La sinagogă lumea păstrează nu numai amintirea bunicului, ci și pe a tatălui său, ba chiar și pe a bunicului său. Tatălui bunicului i se atribuie zicala: „Să nu-ți închipui că, dacă vei tăia copacul, îi va dispărea și umbra". Zicala e luată în sensul literal, dar unii spun că se referă la om.

Sâmbătă seara bunica lui coboară în pivniță să pregătească produsele din lapte. Subsolul întunecat, luminat de două lămpi, face și el parte dintre minunile locului. În pivniță bunica bate untul, face brânzeturi și păstrează merele pentru iarnă.

Să ridice chepengul pivniței, să coboare scările, să aprindă lămpile, toate lucrurile pe care le făcea împreună cu bunicul, le face acum singură. Nu se plânge, face totul repede și foarte concentrată. Uneori lasă să-i scape câte un cuvânt sau o jumătate de propoziție pe care Ernest nu le înțelege. Nu cere explicații. Aici

învețI să nu pui întrebări decât dacă e absolut necesar.

Sâmbătă seara a venit o vecină ruteancă și a adus un buchet de flori. Bunica a primit-o cu bucurie, i-a povestit ce făcuse în cursul săptămânii și ce o aștepta încă. Ruteanca i-a istorisit cu o durere reținută ce i-a făcut fiică-sa din prima căsătorie. Bunica a ascultat-o cu capul plecat, iar la urmă a sfătuit-o să se roage. „Nimic nu poate schimba lucrurile mai mult decât rugăciunea. Rugăciunea face minuni", a spus cu vocea bunicului.

În fiecare seară, înainte de plecare, Ernest îi citește Irenei un fragment sau un capitol. Capitolele sunt scurte și fără vreo legătură între ele. Ernest ar vrea foarte mult să audă din gura ei o părere sau o observație, dar Irena nu știe ce să spună, abi în drum spre casă sau când stă în sufragerie simte că scenele evocate de Ernest i s-au gravat în memorie. Uneori își imaginează copacii din munții Carpați. Sunt atât de înalți, încât numai gândindu-se la înălțimea lor o cuprinde ameteala.

Cu câteva zile în urmă a avut un vis lung. Se făcea că mergea împreună cu Ernest pe potecile care străbat munții Carpați. Amândoi aveau nouă ani. Ea purta o rochiță din dantelă pe care i-o cususe maică-sa, iar Ernest era îmbrăcat în pantaloni scurți și într-o cămașă albastră, asemenea celor purtate de tinerii din Hashomer Hatzair. Mergeau mână-n mână. Simțea strânsoarea mâinii lui și îi venea să-l sărute, dar nu îndrăznea. Ernest, mai curajos, i-a pus mâna pe

umăr şi a strâns-o la piept. A fost atât de fericită că a uitat până şi puţinele cuvinte de care dispune.

— Totul ţi se datorează, i-a spus Ernest într-una din seri.

Complimentele pe care i le face o stânjenesc. Irena nu acordă prea multă importanţă nici gândurilor, nici faptelor sale, dar în inima ei se bucură că Ernest scrie fără odihnă şi că în fiecare zi încă o pagină sau două se adaugă celorlalte.

37

Într-o seară îi spuse Irenei:

— Cred că sunt pe drumul cel bun.

Ea se ridică şi se apropie de pat, zicând:

— Nu te înţeleg.

— Mă întorc în locul din care am plecat.

— Slavă Domnului! îi scăpară cuvintele întocmai ca înainte.

— Irena, draga mea, dacă mi se întâmplă ceva, arde totul în afara acestui caiet.

De fiecare dată când Ernest îi spune lămurit sau îi dă de înţeles ce să facă cu manuscrisele sale, Irena se apropie de patul lui şi privirea ei spune: Nu ţi-ai încheiat datoria pe lumea asta. Nu sunt o femeie cultă, dar inima îmi spune că acum, când eşti la mijlocul operei, nu ţi se va întâmpla nimic rău. Ernest îi prinde privirea şi intensitatea ei îl copleşeşte.

Ernest scrie asiduu. Uneori se miră de memoria sa, iar alteori de ce aşterne pe hârtie stiloul lui. Acesta scoate la iveală lucruri de multă vreme îngropate în adâncul lui, cum ar fi lunga plimbare nocturnă pe care a făcut-o împreună cu bunicul şi în timpul căreia n-au scos un cuvânt. Nopţile în Carpaţi sunt limpezi şi diafane, cu

albastrul pătat de nori subțiri. In anii aceia Ernest se simțea foarte apropiat de Dumnezeu, dar nu știa să-și exprime sentimentele. Bunicul era tăcut și nu vorbea despre Dumnezeu, dar toată ființa sa spunea că pământul pe care păşim e sfânt, că nu avem voie să ne purtăm brutal sau să abuzăm de el și că în animale există de asemenea ceva din Creator. În casa bunicului nimeni nu se atingea de carne, se mânca numai ce rodea pământul. Bunica era o adevărată specialistă în prepararea supelor, a budincilor și a diferitelor feluri de compot. Spre sfârșitul verii acoperea rogojina cu prune, mere și pere. Fructele se uscau la soare și prindeau o coajă aurie.

Săptămânile în care a stat cu bunica i s-au întipărit bine în minte, și nu datorită vreunor discuții sau evenimente deosebite. Bunica era ocupată din zori până-n noapte, nici un fel de muncă n-o dezgusta. În grădina de zarzavat muncea la un loc cu țărăncile rutene, iar în livadă își punea un sac pe umăr și culegea fructele. Nu păstra pentru ea tot acest belșug. A zecea parte o dona pentru săraci, vindea cam jumătate din recoltă, iar restul îl trimitea copiilor care locuiau departe, în orașele aglomerate.

Copiii și nepoții nu și-o aminteau întotdeauna, dar ea ținea minte numele fiecăruia. Seara scria scrisori, iar dimineața se ducea în sat, la oficiul poștal din centru, și trimitea cu mâna ei pachetele și scrisorile. Drumul până la oficiul poștal și înapoi avea și el farmecul lui. Femei rutene opreau căruța, o întrebau de sănătate și o rugau să le binecuvânteze. Bunica nu ezita. Punea mâna pe capetele femeilor și le binecuvânta.

Își mai amintește că bunica lui controla cu atenție spălatul mâinilor dimineața, căci noaptea lăsa impurități pe mâini și ele trebuiau spălate.

— Nopțile pângăresc? întreabă Ernest cu inocență.

— Din cauza spiritelor rele, răspunde bunica pe un ton practic, de parcă ar fi fost întrebată despre recoltă sau despre prețul unei lăzi cu castraveți.

— Putem vedea spiritele rele? se interesează Ernest cu o curiozitate crescândă.

— În general nu le vedem, răspunde bunica fără tragere de inimă. Există lucruri despre care nu se vorbește.

Ernest știe asta, dar mai încearcă totuși o întrebare:

— Sunt mici?

— Așa se spune.

— Tu le-ai văzut?

— O singură dată, a răspuns ea și un surâs i s-a ivit pe buze.

Nu se vorbește despre spiritele rele, dar nu încape îndoială că ele există. O *mezuză*[1] corect scrisă păzește intrarea în casă, iar cărțile sfinte – toată casa. Spiritele rele nu îndrăznesc să intre într-o casă în care sunt cărți sfinte.

Lucrurile din casa bunicilor nu i se păreau niște obiecte neînsufletite, ci niște ființe care respirau și ascundeau o viață tainică, de pildă butoaiele de lemn pline cu apă de ploaie din

1. Cutiuță din metal sau lemn care conține texte biblice și care se fixează pe tocul ușii caselor evreiești, fiind sărutată, conform tradiției, la intrarea și la ieșirea din casă.

spatele bucătăriei sau ciocanul mare de lemn, cu care bunicul înfigea în pământ stâlpii gardului.

În casa bunicului nu se ascuțeau cuțite și nu se tăiau vite sau păsări. Toamna se culegeau fructele și legumele și se păstrau în pivniță. De fiecare dată când bunica ridica chepengul, un miros de umezeală urca din întuneric. În pivniță mai erau oale de lut acoperite cu năframe albe, în care covăsea laptele. În fiecare sâmbătă seara bunica scotea de pe aceste entități mute năframele de o albeață imaculată, strângea smântâna de pe lapte, apoi punea laptele acru în pungi albe pe care le agita cu putere și aproape imediat acesta se închega, preschimbându-se într-o brânză aromată.

Bunica Reizel nu se plângea. Era o femeie foarte reținută. Dacă primea vești proaste de la copii sau de la nepoți, își acoperea chipul cu o basma sau stătea nemișcată, fără să vorbească.

Moartea are mulți mesageri, dar încetul cu încetul învățăm să-i cunoaștem. „Moartea e o iluzie și o înșelătorie, spunea lumea repetând cuvintele bunicului. Numai proștii sau ignoranții cred că moartea e sfârșitul."

Ernest citește Biblia și îi admiră pe strămoși, care erau legați de pământul și de vitele lor, dar totodată vorbeau cu Dumnezeu așa cum vorbesc fiii cu tatăl lor, iar El le răspundea cu glas omenesc. Nu pluteau deasupra lor nori de îndoială. La fel trăiseră și bunicii lui din munții Carpați, cu multe generații după aceea.

Uitase lucrul ăsta vreme de mulți ani. Dar Irena nu l-a uitat. Părinții i-au transmis în mod discret credința strămoșească. Atunci când Irena spune: „Mă rog în i ima mea", lui Ernest i se pare că

știe despre ce vorbește. La el credința e alcătuită doar din pâlpâiri sau licăriri care se aprind și se sting. Irena, ar vrea s-o întrebe, cum ai reușit să păstrezi toată această știință tainică? Dar bineînțeles că n-o face. De fiecare dată descoperă la ea un gest sau o atitudine pe care nu le văzuse înainte. De pildă, felul în care privirea care i se umple de mirare dimineața, când deschide fereastra și pune pe pervaz un ghiveci cu flori.

Acum îi e clar: convingerile ei nu sunt dematerializate, ci strâns legate de obiectele din jurul ei, și de fiecare dată când atinge niște flori sau niște lumânări, parcă ar fi gata să îngenuncheze. Uneori i se pare că a ajuns la el dintr-o lume a începuturilor, unde dragostea de pământ se contopește cu dragostea de Cer. Odată a simțit asta atât de puternic, încât a îmbrățișat-o și a sărutat-o. Irena nu s-a mișcat din loc, de parcă ar fi fost vrăjită.

38

Ernest scrie şi rupe paginile, însă într-un fel cu totul diferit de cel dinainte, observă Irena. Nu mai e furios, ci doar nemulţumit de sine. Cuvintele pur şi simplu nu se potrivesc cu intenţiile sale. Toată ziua va căuta alte cuvinte, uneori va aştepta mai multe zile până când acestea vor veni. Depresia încearcă să-l cuprindă, însă Ernest e decis să progreseze.

Uneori arată ca un om care a fost exilat şi a rătăcit ani îndelungaţi, ca până la urmă drumul către casă să-i fie dezvăluit în vis. Acum îi e frică să nu piardă calea. Scrie cu înfrigurare, de parcă s-ar lua la întrecere cu timpul. Din când în când îşi schimbă poziţia capului, ca pentru a vedea cât a înaintat şi dacă nu cumva s-a abătut din drum.

Ieri i-a povestit Irenei că pe moşia bunicilor săi erau câţiva cai în grajd şi trei vaci în staul. Cum de i-au ieşit până acum din minte? Când una din vaci s-a îmbolnăvit şi exista pericolul să le molipsească şi pe celelalte două, doi ţărani voinici au venit s-o ia şi să-i facă felul. Se punea întrebarea dacă s-o taie sau s-o împuşte. Bunica iubise mult vaca şi era descumpănită. În cele

din urmă a cerut să fie adus veterinarul, ca să-i facă o injecție și să-i ușureze moartea. Țăranii s-au mirat de cererea ei, iar unul a zis:

— E o vacă, în fiecare zi se taie o vacă în sat!

— Noi suntem datori să avem milă față de animale, s-a încăpățânat bunica.

— Cum vreți, s-au resemnat ei.

Veterinarul a venit. Un bărbat mărunțel, pe jumătate evreu, care s-a achitat de datoria lui. Vaca a fost scoasă imediat din staul și dusă unde trebuia. Bunica a însoțit-o din ochi tot drumul. Când a dispărut printre copaci, a plecat capul, a intrat în casă și s-a așezat pe locul ei fără să scoată un sunet.

Scrisul revigorează memoria lui Ernest și îl poartă de fiecare dată către alt tărâm.

Casa țărănească era înfiptă în mijlocul copacilor, ca și când ar fi făcut parte dintre ei. Însă de la distanța anilor, părea un templu din lemn în pragul căruia trebuia să te descalți. Obiectele din casă erau puține și toate erau făcute din lemn. Mesele, scrinurile, pervazurile ferestrelor erau împodobite cu flori de toate culorile, uscate sau proaspete, iar oaspetele care intra în casă era amețit de parfumul lor. Liniștea plutea peste spațiul umbros și umplea sufletul de viziuni. Când bunica întreba ceva, bunicul nu se grăbea să răspundă. Nu e politicos să răspunzi imediat. Rămânea pe locul lui sau ieșea afară și abia când se întorcea îi răspundea la întrebare. Afară se vorbea puțin, iar în casă se tăcea. Ziua era împărțită în felii lungi de tăcere sau de emoție. Ca și cum s-ar fi decis undeva că vorbele sunt mai scumpe decât aurul și nu avem voie să le risipim.

Mai erau și zile în care țineau un fel de post al vorbelor. Un vis urât, o senzație tulbure sau o presimțire rea le impuneau dintr-odată tăcerea. Continuau să lucreze, să se ocupe de animale, să-i asculte pe țăranii care munceau pe pământul lor, dar nici un cuvânt nu le ieșea din gură. De obicei acest post dura o zi întreagă, dar uneori îl prelungeau. Țăranii știau că se abțineau să vorbească și căutau să-i deranjeze cât mai puțin.

În aceste zile mâncau pe sponci și în grabă, parcă numai pentru a îndeplini o datorie. Postul se impregna în mișcările lor, în felul în care ridicau un obiect sau o unealtă, dar cel mai mult se cunoștea pe frunțile lor, care căpătau o culoare mai închisă.

Irena ascultă și sufletul i se deschide către el. Revelațiile lui Ernest îi mișcă inima, căci satul mamei și al bunicilor ei, despre care maică-sa îi povestise atâtea serile, înainte de-a adormi, satul acela e înrădăcinat în sufletul ei, iar acum, datorită descrierilor lui Ernest, îl simte mai aproape și mai ușor de înțeles, de parcă ar fi dezbrăcat hainele pământești și ar fi îmbrăcat în hainele veșniciei.

Ce sat minunat ai! ar vrea să-i spună, dar n-o face. Știe că lui Ernest nu-i place când folosește cuvinte ca „minunat", „splendid" sau orice termen care exprimă admirație.

Irena se bucură de dezvăluirile lui încântătoare, dar temerile nu i se risipesc. Îi e frică de o nouă cădere. În fiecare seară aprinde câte o lumânare și se roagă ca depresia să nu pună din nou stăpânire pe Ernest, ca inima lui să reziste efortului și ca dorința de distrugere să nu-l cuprindă din nou.

Depresia nu revine, dar dă semne de slăbiciune. Îi este greu să stea pe scaun. Doctorul e de părere că ar fi bine să se interneze în spital și să-și facă niște analize.

— Tocmai acum, spune Ernest, tocmai acum când în sfârșit imaginile și cuvintele se leagă.

— Numai o săptămână, încearcă doctorul să-l convingă.

— Peste o săptămână, cere Ernest o amânare și medicul i-o acordă.

În ciuda slăbiciunii, Ernest continuă să scrie, întins în pat sau așezat în fotoliu. Irena se străduiește să nu-l deranjeze și se apropie de el doar ca să-l anunțe că masa e gata. În ultimele zile pofta de mâncare i-a cam scăzut, dar ca să n-o necăjească pe Irena, se silește să mănânce puțin.

Imaginile revin noapte de noapte. Câteodată sunt atât de limpezi și de viguroase, că refuză să se lase îmbrăcate în cuvinte. Ernest știe că, dacă nu găsește cuvintele potrivite, imaginile vor dispărea ca și cum n-ar fi existat niciodată. Se străduiește din răsputeri să le prindă.

În munții Carpați, Dumnezeu avea nenumărate înfățișări. Salcâmul înalt din curtea casei, care își întindea coroana spre cer, era una dintre ele. Țăranul Vasil, care cără în spinare un sac cu orz și îl punea lângă troacă, era alta. Vasil e un om nevoiaș, care a plecat de acasă din cauza nenorocirilor ce l-au lovit. Nevasta și cele trei fiice i-au ars de vii în timp ce dormeau, în ziua când el era plecat la oraș să vândă recolta de pe ogoarele sale. Au trecut deja ani de la nenorocire, dar urmele ei nu i s-au șters de pe chip. În fiecare din mișcările sale se simte blestemul cu care l-a

afurisit Dumnezeu. Nu vorbește și nu pune întrebări. Muncește de dimineață până noaptea târziu. Când bunica îi spune: „Ajunge, Vasil, du-te și te odihnește", îi răspunde: „Am să mă odihnesc, am să mă odihnesc" și continuă să muncească. Uneori mi se pare că seamănă cu unul din uriașii care au îndrăznit să-l înfrunte pe Dumnezeu și pe care Dumnezeu i-a pedepsit cu asprime.

Alteori arată ca unul din trimișii tainici ai Domnului, cu chipuri cenușii, cu stări de spirit neschimbate, de parcă ar fi sclavi și nu trimiși ai Domnului; cine îl privește însă de aproape, vede că în tot ceea ce face există o intenție ascunsă, un scop suprem. Lucrul ăsta se vede din ritmul lui de lucru regulat și sare în ochi mai ales când stă pe câmp pe înserat și își avântă coasa prin trifoi.

De când bunicul i-a destăinuit că Dumnezeu se află pretutindeni, Ernest are grijă să nu rănească animalele micuțe și pășește cu atenție. Ascultarea și atenția sunt oricând lăudabile. În munții Carpați omul stă uneori și ascultă ore în șir, pentru ca sunetele pe care le aude să prindă viață înăuntrul lui.

Bunica spunea: „Apa de ploaie este bună pentru trup vineri seara". A auzit expresia asta nu numai o dată, dar atunci, desigur, nu i-a înțeles semnificația. Bunica exprima numai ce era necesar, folositor și mângâietor, toate cu glas scăzut. Numai dacă amenința vreo primejdie ridica vocea.

„Lui Dumnezeu nu-i place să vorbești tare", spunea. Cuvântul „eu" era interzis, existau multe cuvinte indirecte ca să eviți să spui „eu". Pe când avea cinci sau șase ani și se simțea încă străin acolo, îl întrebase pe bunicul:

— De ce nu e voie să spui „eu"?

— Pentru că omul nu e Dumnezeu, îi răspunsese bunicul cu vocea sa groasă, care nu lăsa loc de îndoială.

Cu trecerea timpului a aflat: în munţii Carpaţi sunt două feluri de a-l sluji pe Dumnezeu, discret sau adorându-l în văzul tuturor. Slujirea discretă e tainică, se petrece în şoaptă, lângă fereastra care dă spre răsărit. Idolatria o vezi pretutindeni – pe câmp, sub copaci, oriunde.

Marginile drumurilor şi ale uliţelor erau împânzite de cruci şi troiţe, iar ţăranii înalţi şi voinici stăteau lângă cruci ca nişte copii dojeniţi. Se uita la ei ore întregi. Bunica îi amintea că nu avea voie să-i privească, pentru ca nu cumva să deprindă gesturile lor idolatre. Un evreu trebuie să-şi supravegheze gesturile, să nu se grăbească şi să nu imite animalele. Dacă un neevreu strânge în braţe o femeie şi o trânteşte în iarbă, trebuie să pleci repede de acolo.

39

Amânarea s-a terminat şi Ernest a fost internat. Irena nu se dezlipeşte de lângă patul lui. Îi pare rău că şi-a întrerupt lucrul. Viaţa şi scrisul lui sunt strâns împletite acum. O pagină ale cărei cuvinte iau forma povestirii şi ale cărei fraze curgătoare îi luminează chipul.

Odată i-a spus: „Adevărul nu este de-ajuns. Dacă nu e îmbrăcat în cuvintele potrivite, pare fals, ba chiar mai rău, pare o prefăcătorie sau o ipocrizie".

În ultimele săptămâni simte că nu mai are nevoie de descrieri, taie fără milă cuvintele care nu sunt utile povestirii, alege cu grijă detaliile, păstrându-le doar pe cele neapărat necesare.

Ernest se bucură că zilele pe care şi le-a petrecut citind povestirile biblice n-au fost în zadar. Traiul în munţii Carpaţi nu curgea ca un fluviu li iştit, dar cuprindea tot ce era descris în Biblie: simplitate, consistenţă şi credinţa că viaţa are un scop. Nu suntem un mănunchi de fiinţe disparate, apărute de nicăieri pentru ca apoi să dispară. Copacii din pădure, calul din grajd şi omul de pe câmp – toate formează un întreg.

Deocamdată pe Ernest îl sâcâie durerile. Irena încearcă să-i distragă atenţia şi îi povesteşte tot

felul de lucruri pe care le-a auzit sau care i s-au mai întâmplat ei. Ernest ascultă şi pune întrebări. Are un talent aparte de-a se interesa de amănunte.

— Părinţii nu ţi-au povestit despre război? revine Ernest asupra subiectului.

— Nu prea multe.

— Şi nici n-ai întrebat?

— Am întrebat, dar spuneau că e mai bine să nu vorbeşti despre o suferinţă fără sens.

— Despre ce îţi vorbeau atunci?

— Despre viaţa dinainte de război.

La miezul nopţii, când el adoarme, Irena se întoarce la el acasă. Apartamentul lui Ernest e în perfectă ordine, dar înăuntru nu se găsesc nici sfeşnice, nici flori uscate, nici o carte de rugăciuni. Irena a eliberat un colţ al bucătăriei, a aprins o lumânare, a presărat ici şi colo flori uscate şi a adus de acasă o carte de rugăciuni. Pentru ca părinţii lui Ernest să ştie că sunt bineveniţi în casa fiului lor. De când a aranjat colţul acesta, întreaga casă şi-a schimbat înfăţişarea.

Analizele nu sunt uşoare, dar Ernest nu se plânge. Dorinţa de-a se întoarce acasă şi de-a se dedica scrisului îi insuflă fermitate şi hotărâre. Irena e îngrijorată, dar n-o arată, ca să nu-l alarmeze. Într-o zi a întrebat-o dacă a mai trecut pe la casa lui.

— Am trecut zilnic, i-a mărturisit ea.

— Ce se mai întâmplă pe-acolo?

— Nimic, a răspuns Irena speriată de întrebarea lui.

În ultimele zile Ernest pune întrebări neobişnuite. Irena a observat deja că e sfâşiat între imaginile din casa părinţilor şi cele din căsuţa

bunicilor. A înțeles de curând că suferea mai mult din pricina tăcerii mamei decât celei a tatălui. Tatăl fuma țigară de la țigară, de parcă ar fi vrut să se rupă de locul care îl ținea captiv. Odată l-a auzit spunând: „Îmi vine să dau foc băcăniei". Maică-sa a încremenit, dar n-a spus nimic.

Cu mulți ani în urmă, când era foarte implicat în activitățile partidului, a auzit un comisar-șef zicând: „Propaganda este esența esențialului ideologiei noastre". Era un evreu mărunțel, fiul unui misit din oraș, care vorbea întotdeauna tare, de parcă voia să le acopere cu vocea sa pe toate celelalte. Dar nu numai asta îi dădea autoritate. Cuvintele îi curgeau din gură ca dintr-o mașină și era limpede că poseda o forță hipnotică și că vocea sa tunătoare era doar unul din mijloacele de care se folosea ca să-și controleze ascultătorii. Și atunci, în mod nelămurit, a înțeles tăcerea părinților săi și a știut că era tăcerea adevărului. A știut, dar a refuzat s-o accepte. Încă nu-și dădea seama că tăcerea lor era un instrument cumplit de tortură, pe care îl construiseră singuri, ca să-și provoace suferință.

În Carpați oamenii trăiau tăcerea cu toată ființa lor. După ce citea dintr-o carte, bunicul stătea multă vreme pe scaun fără să scoată o vorbă. Era în tăcerea lui un fel de cult tainic. Filtra în minte imaginile zilei pentru a pătrunde în somnul nopții curățat de miraje și confuzii.

— Erau miraje în munții Carpați? întreabă Irena cu naivitate.

— Încercau să se scuture de ele, ca să nu le ia cu ei noaptea în somn. Mirajele provoacă coșmaruri. Rugăciunea dinainte de culcare alungă coșmarurile.

Ernest extrage imagini și frânturi de imagini din adâncul memoriei. Uneori se miră că i-a rămas în minte vreun amănunt anume. De pildă, mama sa șezând pe rogojina îndoliaților, alături de frații și surorile ei, cu obrajii din nou îmbujorați. E adevărat, nu vorbește prea mult, dar răspunde la întrebările care i se adresează, se roagă la fel ca mama și surorile ei, puritatea omului credincios i-a revenit în mișcări.

Într-o seară maică-sa i-a vorbit cu un soi de înfrigurare în glas și l-a întrebat: „Nu-i așa că e un loc fermecător?". Ernest a amuțit de uimire și n-a știut ce să-i răspundă. Mult mai târziu a înțeles că cuvântul „fermecător" nu era unul folosit în Carpați, doar un om care venea din afară spunea „fermecător" sau „minunat" sau altele de acest gen, cuvinte al căror scop este să ascundă lipsa de conținut sau teama. L-a durut faptul că maică-sa, credincioasă toată viața tăcerii ei, a folosit un cuvânt împrumutat de la alții.

Irena veghează toată noaptea somnul lui Ernest și, odată cu prima rază de soare, se ridică din scaun și stă în picioare lângă patul lui. Asistă la luarea temperaturii și a sângelui, iar mai târziu trage cu urechea la discuția doctorilor de după vizită. De câte ori întreabă care sunt rezultatele analizelor de sânge, Ernest primește un răspuns ezitant.

— Cum vă simțiți? e întrebat iar și iar.

— Mă doare spatele. Mă simt slăbit.

Fiecare medic luat în parte e o persoană plăcută, care se interesează cu bunăvoință de sănătatea lui, dar luați împreună seamănă, nu se știe de ce, cu o instanță judecătorească severă. E adevărat că

îi ascultă întrebările, dar atenţia le este îndreptată spre cifrele şi radiografiile pe care le trec din mână în mână. Atitudinea lor o neliniştește pe Irena. „Nu e nici un motiv de îngrijorare", spune Ernest când aceştia ies din salon, mai mult ca s-o liniştească pe ea.

După aceea Ernest închide ochii şi adoarme. Fruntea îi e asudată, iar ţepii albi care i-au crescut pe obraji îi dau aerul unui om care şi-a depăşit suferinţa. Moartea îl sperie probabil, dar nu vorbeşte despre ea.

Când se trezeşte din somn, e bucuros s-o vadă pe Irena. Ea îi cojeşte un măr sau o pară sau, dacă lui Ernest îi e sete, îi întinde un pahar cu apă. De când a fost internat, îl urmăreşte cu mai multă atenţie, îi ascultă respiraţia şi se grăbeşte să-i ofere tot ce are nevoie. Cu câteva zile în urmă i-a spus:

— Păcat că n-am terminat liceul. Dacă l-aş fi dus până la capăt, m-ar fi primit la şcoala de surori medicale.

— Mie îmi eşti dragă şi fără diplomă de bacalaureat, s-a grăbit Ernest să-i răspundă.

Noaptea, când Ernest şi ceilalţi bolnavi dorm, Irena stă într-un colţ şi citeşte. I-a plăcut întotdeauna să citească, dar de când lucrează pentru Ernest, a învăţat să extragă mai mult din ce citeşte. În principal îi plac cărţile despre cel de-al Doilea Război Mondial.

Războiul e un capitol misterios în sufletul Irenei. De când a citit cărţile lui Leib Rochman[1] şi ale lui Primo Levi, înţelege de ce părinţii nu

1. Leib Rochman (1918-1978) – scriitor şi poet evreu de limbă idiş născut în Polonia.

i-au povestit mai multe. În vis o vede uneori pe maică-sa târându-se cu ultimul strop de putere care i-a mai rămas de la muncă spre barăci, sorbind supa chioară şi încercând să-şi prindă talpa bocancului cu două fire de sârmă. Ciudat, îşi spune Irena, a trebuit să-l citesc pe Primo Levi ca să înţeleg prin ce au trecut mama şi tata. Acest evreu italian mi-a dezvăluit ceea ce părinţii mei mi-au ascuns.

Maică-sa nu i-a spus nimic, nici măcar numele unui singur lagăr. De fiecare dată când Irena întreba ceva despre lagăre, chipul ei devenea de nepătruns. Nu-i de mirare că în copilărie crezuse că maică-sa a trăit în timpul războiului o poveste de dragoste pe care a ascuns-o de soţul ei şi de ea, iar acesta era un motiv în plus pentru care îşi iubea mai mult tatăl. Cu el ieşea în lungi plimbări nocturne şi tot cu el mergea la cinema. Era înalt şi frumos, iar femeile îl urmăreau di priviri. Cu timpul a învăţat să-şi iubească şi mama, dar nu chiar ca pe tatăl ei.

40

După zece zile de analize şi controale, medicii au ajuns la concluzia următoare: nu era nimic de făcut. Se putea încerca, desigur, chimioterapia, însă în acest caz nu avea să fie de nici un folos. Mai existau câteva tratamente noi, dar eficacitatea lor era îndoielnică. Medicina nu se dădea bătută, dar deocamdată nu prea avea ce oferi. Dacă pacientul dorea să încerce, aveau să-i respecte alegerea.

Medicul mărunţel care a dat verdictul a făcut-o cu oarecare emoţie, însă fără a lăsa să planeze vreo îndoială cu privire la părerea majorităţii. Colegii săi lăsau decizia în mâinile pacientului. Pentru o clipă lui Ernest i s-a părut că urma să scoată din buzunarul halatului un pistol şi să i-l întindă zicând: Decizia îţi aparţine, poţi să te împuşti sau să-ţi continui viaţa în chinuri permanente.

Ernest a alungat acest gând. L-a întrebat pe medic direct câte luni sau săptămâni îi mai rămâneau de trăit. Răspunsul a fost lung, amănunţit, înţesat de nume şi expresii latineşti pe care în majoritate Ernest nu le-a înţeles, dar din spusele doctorului reieşea că durata vieţii nu se putea

aprecia, că depindea de individ şi că existau excepţii. El a cunoscut personal un pacient în aceeaşi situaţie ca Ernest care a trăit mult şi până la urmă a murit de cu totul altă boală. Ultima frază a doctorului n-a sunat însă ca o apreciere medicală, ci mai degrabă ca o încercare inutilă de încurajare. Vorbea cu o voce tărăgănată, lungind parcă un subiect care putea fi explicat în două propoziţii.

Chiar în aceeaşi zi Ernest s-a întors acasă şi imediat s-a simţit mai bine.

Irena iese din casă numai ca să cumpere medicamente şi provizii. Toată viaţa ei e acum Ernest, numai Ernest.

A aranjat patul pliant într-un colţ al salonului şi noaptea, când Ernest adoarme, îl apropie de patul lui. După miezul nopţii se trezeşte să-i vegheze somnul. Ernest doarme până la ora patru, uneori până la cinci. Irena îi pregăteşte micul dejun şi se aşază lângă el.

De când s-a întors de la spital, a început să-i povestească iar despre serviciul lui militar, despre lagărele eliberate şi despre soldaţii din unitatea lui. Avea încă de pe-atunci îndoieli legate de calea adoptată şi de puritatea intenţiilor comuniştilor, dar războiul unise inimile. Fiecare înaintare, fiecare sat cucerit, le dădea soldaţilor senzaţia că străpungeau cu baionetele ascuţite solzii duri ai monstrului. Senzaţia aceasta îi făcea să bea mai mult şi le întărea inimile.

Eliberau un lagăr după altul. Ar fi vrut să-şi iubească fraţii chinuiţi, însă nu-şi permitea lucrul ăsta. Era convins că omenirea se îndrepta spre unitate şi că într-o zi nu va mai fi nici o deosebire

între evrei şi neevrei. Realitatea i-a dovedit contrarul. Peste tot se lovea de antisemitism, atât în unitate, cât şi în afara ei. Lagărele au fost eliberate, dar nimeni nu s-a grăbit să le acorde foştilor deţinuţi nici măcar o primă asistenţă. Când au început să soseacă cutiile cu conserve trimise de Joint[1], a auzit un ofiţer care spunea: „Toată lumea are grija evreilor. Poporul rus a suferit mai mult". Ernest l-a ascultat scrâşnind din dinţi.

Soldaţii simpli alături de care lupta îl schimbaseră. Îl transformaseră pe comisarul delator într-un luptător, într-un ofiţer devotat. Când şi-a văzut pentru prima oară fraţii chinuiţi agăţaţi de gardurile de sârmă ghimpată, a înţeles cât de mare era distanţa dintre el şi ei, cât de înstrăinat de ei era. Şi în timp ce stătea în picioare şi se gândea la toate astea, a auzit un ofiţer rus şoptind: „Seamănă cu Iisus Hristos. Fiecare dintre ei seamănă cu Iisus". Emoţia tânărului ofiţer la vederea scheletelor umane agăţate de gardurile de sârmă ghimpată l-a scârbit pe Ernest.

— De unde ştii că seamănă cu Iisus? a întrebat.

Ofiţerul a rămas o clipă împietrit, apoi şi-a revenit şi a zis:

— De la biserică. În biserica noastră e atârnată o icoană a lui Iisus, slab şi chinuit, iar coroana de spi i de pe fruntea lui e întocmai ca sârma asta ghimpată.

— Ăştia sunt evrei, a vrut Ernest să-l pună la încercare.

---

1. Organizaţie caritabilă evreiască înfiinţată în 1914, la New York, care activează în prezent în peste şaptezeci de ţări.

— Știu, Iisus era și el evreu.

În clipa aceea Ernest s-a simțit de parcă primise o palmă peste obraz. S-a retras murmurând: „Așa e, așa e".

Întâlnirea cu tânărul ofițer rus lângă gardurile de sârmă ghimpată i s-a întipărit în minte ca o acuzație. Din acel moment Ernest a luptat pe două fronturi. Împotriva nemților, bineînțeles, și împotriva antisemitismului. De fiecare dată când izbutea să fure un camion cu alimente, îl conducea către unul din lagărele de eliberați.

Într-o noapte a intrat într-un lagăr. Nenorociții nu dormeau, stăteau ghemuiți lângă un foc prăpădit. Mâinile lor, mai bine zis oasele lor, erau întinse spre flăcări. Când li s-a adresat în idiș au amuțit, de parcă nu le venea să-și creadă ochilor. După ce și-au revenit din uimire, s-au târât spre el, i-au îmbrățișat picioarele și mai ile, l-au sărutat și l-au implorat: „Scoate-ne de aici, nu ne lăsa!".

Ernest s-a cutremurat și a încercat să se desprindă din strânsoarea lor. Chiar în acea noapte a chemat medicul regimentului și câțiva felceri. Aceștia au adus cu ei medicamente și căni cu lapte. Supraviețuitorii erau atât de slăbiți, că nici măcar nu se puteau ține pe picioare.

Imaginile din lagăr nu-l părăseau. De multe ori, la apelul de seară, stătea drept în fața regimentului său și spunea: „Noi luptăm împotriva dușmanului care a creat lagărele de concentrare și a torturat în ele oameni nevinovați". Știa că nu toți erau de acord cu el, dar majoritatea, soldați tineri și curați la suflet, înțelegeau despre ce vorbea.

Unul dintre soldaţi s-a apropiat de el şi l-a întrebat:

— Ce rău au făcut evreii pentru ca nemţii să se înverşuneze aşa împotriva lor?

— E greu de ştiut, a răspuns Ernest ca să nu se trădeze prea mult.

— Nu-l poartă pe Dumnezeu în inimă, a spus tânărul soldat şi toată inocenţa i s-a citit pe chip.

Când povesteşte despre soldaţii de pe front, pe faţa lui Ernest reînvie ceva din ofiţerul de altădată. Vorbeşte hotărât, lăsând deoparte slăbiciunea şi diagnosticele doctorilor, şi face loc forţelor vii care palpită în trupul lui robust. Dacă am învins monstrul fascist, vom învinge şi slăbiciunea asta, spune chipul lui. Irena e atât de bucuroasă, că nu ştie ce să mai facă pentru a-i menţine buna dispoziţie.

41

Ernest nu vorbeşte despre boala lui. Stă ore în şir în fotoliu şi scrie. Vrea să îmbine între ele toate verigile vieţii sale. Simte că perioada petrecută în armată e o verigă importantă, însă capitolele copilăriei sale sunt mult mai importante. E o călătorie în timp care va dura multă vreme. Trebuie să persevereze şi să nu se surmeneze. Irena înţelege ce simte şi încearcă să nu-l deranjeze. Găteşte meniuri variate, face ordine prin medicamente, iar dacă Ernest vrea să-i citească vreun capitol, stă lângă el şi ascultă. Îşi dă seama că felul lui de-a scrie s-a simplificat mult, înţelege aproape fiecare cuvânt. Uneori i se pare că face asta de dragul ei şi ar vrea să-i spună: Nu te osteni pentru mine, cultura mea e limitată, trebuie să scrii pentru oameni cultivaţi.

Carpaţii revin în povestirile sale, de fiecare dată într-o lumină nouă. Când avea opt ani, părinţii l-au trimis să petreacă sărbătorile de toamnă la bunici. A rămas la ei o lună întreagă, dinainte de începerea sărbătorilor până după terminarea lor.

De ce îl trimiseseră acolo? s-a întrebat adesea. Era adevărat că se evidenţiase la învăţătură, dar de ce să-l ia de la şcoală şi să-l trimită atât

de departe de casă? La început a crezut că era din pricina firii lor capricioase. Mai târziu i s-a părut că voiau să-l apropie de strămoşi. Acum toate explicaţiile care îi trecuseră prin minte i se păreau neîntemeiate.

Asta era tot ce ţinea minte: a doua zi după sosire a fost cu ei la culesul fructelor în livadă. Bunicul stătea lângă un pom încărcat, bunica – alături de el şi amândoi aveau câte o traistă petrecută peste umăr. Bunicul întindea braţele lungi către crengile mai înalte, culegea merele şi le punea în traistă. Bunica strângea fructele de pe ramurile mai joase. După ce traistele s-au umplut, le-au golit într-un coş enorm din nuiele. Merele din coş nu şi-au pierdut strălucirea, ba mai mult: culoarea lor a devenit mai intensă, de parcă ar fi căpătat o viaţă nouă, mai tumultuoasă.

Când a ajuns la bunici, zile se scurgeau încă în ritmul obişnuit, dar încetul cu încetul curgerea lor s-a încetinit. Asta se vedea din mersul bunicului. Se întorcea de la câmp cu paşi mărunţi, de parcă timpul stătea să-şi oprească roţile, şi pe-ale lui odată cu ele. Când ajungea acasă, bunica îi umplea un lighean cu apă de ploaie în care îşi spăla picioarele. Până şi puţinele cuvinte pe care le rosteau se împuţinau. După masa de prânz bunicul citea din cărţile lui sau aţipea. Cartea nu-i cădea din mâini nici măcar în timp ce dormea. Când se trezea, se apuca din nou de citit, îngânând o melodie. Bunicul avea două voci: una şoptită, care aproape că nu se auzea, şi alta plină de implorare, când se ruga.

Citea şi din când în când închidea ochii. Cititul dura o oră întreagă, la prima vedere îl puteai confunda cu studiul. Era, bineînţeles, o greşeală. Bunicul făcea o nouă încercare de-a se apropia şi de-a atinge ceea ce se ascundea în spatele literelor. Nu-i venea uşor. La sfârşit, într-un ultim efort, cuprindea cartea mare cu braţele, se ridica în picioare, o lipea de piept, înălţa fruntea şi închidea ochii.

Bunica nu lua parte la acest ritual. Era ocupată cu pregătirea bucatelor specifice pentru Rosh Hashana. Dulci şi aromate, acestea străluceau pe farfuriile de ceramică, îmbiindu-i parcă pe îngerii sărbătorii să vină şi să guste din ele.

În perioada dinainte de Zilele Cumplite[1] bunicul nu lucra după-amiaza la câmp, nu încheia nici un târg şi nu repara nimic în casă. Până la rugăciunea de după-amiază stătea şi citea din aceeaşi carte. Când venea vremea rugăciunii, se ridica, se apropia de geam, îl deschidea şi rămânea în picioare în faţa cerului liber.

Între rugăciunea de după-amiază şi cea de seară veneau ţăranii să-i ceară binecuvântarea. Bunicul îşi aşeza palmele pe creştetele creştinilor, închidea ochii şi îi blagoslovea. Să îngenunchezi era interzis. Dacă vreun ţăran cădea în genunchi, era rugat să se ridice. Veneau şi ţărănci. Bunicul nu le atingea, le rostea doar numele şi le binecuvânta de la depărtare. Când îi binecuvânta pe ţărani, bunicul semăna cu un *cohen*[2] şi chiar era

1. Perioada de zece zile dintre Rosh Hashana şi Yom Kippur.
2. *Cohen* – membru al clasei preoţeşti iudaice, descendent al preoţilor care îngrijeau Templul, la rândul lor descendenţi ai lui Aaron, fratele lui Moise.

un *cohen*. Ernest îl văzuse de câteva ori înfăşurându-se într-un şal de rugăciune galben şi binecuvântând lumea din sinagogă. Nu îndrăznise să-i urmărească gesturile.

Bunicul stătea cu el câte o oră în fiecare zi şi citeau din cartea de rugăciuni. Ştia că la oraş Ernest nu mergea la şcoala evreiască, nu se ruga şi nu învăţa pericopa săptămânii. Bunicul încerca să facă imposibilul în timpul scurt pe care îl avea la dispoziţie. Pe lângă cartea de rugăciuni, citea cu el pericopa săptămânii, îi povestea despre patriarhi, despre judecători şi despre profeţi. Când Ernest îl însoţea în drumurile sale, îi arăta că Dumnezeu se află în fiecare fir de iarbă şi că doar orbii nu văd ceea ce e limpede ca lumina zilei. Bunicul vorbea serios, dar nu cu asprime, iar uneori glumea pe seama celor care uitau că exista un Dumnezeu în ceruri şi care se închinau altor dumnezei.

Cina se lua pe verandă. Mereu aceeaşi: cartofi fierţi în coajă şi borş cu smântână. În serile dinaintea Zilelor Cumplite, bunica servea cam la o oră după cină un compot de prune. Nici ea nu cunoştea originea acestui obicei.

În casă erau multe lucruri tainice care se perindau prin faţa ochilor lui Ernest sau care îl atingeau. Odată bunicul i-a spus: „Nu fiecare lucru are o cauză. Există lucruri pe care Dumnezeu ni le-a ascuns, dar ceea ce vedem şi simţim ne e de-ajuns. Vorbăria multă nu ni le lămureşte, e mai bine să facem ce ni s-a poruncit. Gândurile bune nu se nasc din vorbărie, ci dintr-o observare corectă. Omul trebuie să fie atent ca să audă ce îi cere Dumnezeu". De obicei bunicul nu rostea mai multe propoziţii lungi una după alta. Ernest

lega o propoziție de alta și își spunea: Acum nu-i înțeleg cuvintele, dar la timpul potrivit Dumnezeu îmi va destăinui ce voia să spună bunicul.

Într-o după-amiază bunicul și bunica au dispărut. Ernest a încercat să alunge gândurile negre care îi treceau prin minte. Văzând că nu se întorceau, i-a căutat din odaie în odaie și în cele din urmă a ieșit în curte și l-a întrebat cu spaimă pe unul dintre argați unde erau bunicii. Acesta l-a ascultat și a zis:

— Înainte de Rosh Hashana evreii se duc să se reculeagă la mormintele părinților lor.

— Ce fac acolo? a întrebat Ernest în ignoranța lui.

— Se roagă, i-a răspuns creștinul și un zâmbet larg i s-a întins pe față.

Observase deja că creștini ii care locuiau în vecinătatea moșiei bunicului și cei care lucrau pentru el știau mai multe despre evrei și despre obiceiurile lor decât el. Ei îi explicau ceea ce nu-i spunea bunicul, de pildă că în ajun de Rosh Hashana sau de Yom Kippur nu se folosesc lumânări de seu, ci numai din ceară. Acestea nu sunt cumpărate de la băcănie, bunica le face cu mâinile ei, închisă cu cheia în odăița sa. I-au mai spus că de Rosh Hashana oamenii merg la râu și aruncă în apă toate păcatele care s-au adunat.

Creștinii din vecinătate i se păreau lui Ernest niște rude îndepărtate care căutau să se apropie de bunicul și de bunica, dar dintr-un motiv sau altul nu le era permis. Atunci iscodeau și pândeau, legau un amănunt de altul și le spuneau în taină copiilor lor toată povestea.

Taine erau peste tot, de pildă piscurile uriașe de bazalt care se ridicau din munți. Fiecare pisc

avea un nume şi de fiecare nume era legată o legendă. Bunicul le cunoştea numele şi legendele. Lui Ernest i se păreau nişte fiinţe preistorice care împietriseră şi îngheţaseră în toiul nopţii. Nu degeaba se degaja o furie reţinută din siluetele lor înălţate spre cer.

Cu câteva zile înainte de Rosh Hashana bunica îi pregătea bunicului hainele pentru sărbătoare. Le spăla în albia mare de lemn. Avea o legătură aparte cu aceste veşminte şi lucrul ăsta se vedea din felul în care le atârna la uscat pe frânghiile din curte. Mirosul de leşie şi de apret, amestecat cu mirosul cărbunilor din fierul de călcat, se împrăştia prin curte şi o parfuma.

Cu două zile înainte de Rosh Hashana bunicul nu mai ieşea din casă. Ţăranii care lucrau pe pământurile lui veneau să-i ceară îndrumări. Le spunea pe scurt ce aveau de făcut şi se întorcea imediat în camera lui. Aceste două zile erau dedicate preparativelor. Acum avea pe masă trei cărţi. Bunicul citea necontenit şi reflecta asupra lor. În aceste două zile semăna cu un soldat chemat pe front care se desparte de locul său natal şi de cei dragi. I se adresa bunicii de parcă o instruia ce să facă în caz că va pieri în război. Bunica, o femeie solidă, care avea deja depri - derile ei, îi făcea pe voie fără să pună întrebări. Până şi eu ştiam că de Rosh Hashana cei răi sunt judecaţi şi condamnaţi la lovituri şi la muncă silnică, iar asta mă întrista foarte mult. În seara de Rosh Hashana bunicul şi bunica plecau împreună spre sinagogă, bunicul în hainele lui albe şi bunica într-o rochie din dantelă albastră. În mica sinagogă bărbaţii se rugau în haine albe şi doar oaspeţii de la oraş se distingeau prin costumele

lor închise la culoare. Bunicul era înfășurat în șalul lui de rugăciune și la sfârșitul slujbei, când îl dădea jos de pe cap, fruntea sa radia o lumină strălucitoare.

De obicei Ernest obosește după două sau trei ore de scris, se prăbușește în pat și nu mai are putere nici măcar să se acopere cu pătura. Irena nu mai ezită acum să-i scoată pantofii, să-i ridice capul pe pernă, să-i sărute fruntea și pieptul. Îi ia mâna într-a ei și stă lângă el până când deschide ochii.

În ultima vreme e convinsă că, dacă se va apropia și mai mult de el, va reuși să alunge boala din trupul lui, cu totul sau măcar în parte, așa cum făcuse mama ei în copilărie, când Irena era bolnavă și avea febră foarte mare.

42

Ernest se scoală în fiecare dimineaţă ca un soldat. De când doctorii şi-au dat verdictul, a devenit şi mai perseverent. Aşezat la birou sau în fotoliu, scrie şi şterge. Lupta pentru găsirea cuvintelor potrivite se vede clar pe pagină, dar nu e o luptă înverşunată, şterge şi caută alternative. Perseverenţa lui face să încolţească în inima Irenei speranţa că se va însănătoşi curând şi va începe din nou să iasă din casă.

Ca să-i ridice moralul şi să-l încurajeze, se îmbracă frumos, se machiază şi îşi pune la gât medalioanele pe care i le-a cumpărat el. „Eşti o femeie fermecătoare", spune Ernest luându-i mâna ca să i-o sărute. Gesturile acestea cavalereşti o emoţionează.

Irena se bucură că diagnosticul medicilor nu-l împinge la deznădejde. La primele ore ale dimineţii mişcările îi sunt hotărâte şi se ţine drept ca un ofiţer care merge în fruntea soldaţilor săi să cucerească o redută fortificată. Din cauza asta Irena are impresia că scrie tot timpul despre perioada petrecută în Armata Roşie. Se înşală. După ani îndelungaţi de conflicte interioare, a ajuns în sfârşit la acea „geneză tainică", cum o numeşte el.

Ernest ştie că şi pe acest tărâm vrăjit sunt capcane şi obstacole. Memoria nu păstrează întotdeauna detaliile corecte, tendinţa de a înfrumuseţa e omenească şi nu e uşor să scapi de ea, dar cu toate acestea are senzaţia că atinge acelaşi aer şi acelaşi pământ care i-au adus pe lume pe evreii muntelui.

Când a împlinit şaptezeci şi unu de ani, Irena i-a pregătit o tartă cu brânză şi a ornat-o cu căpşuni. De data asta Ernest s-a bucurat şi i-a spus: „Mulţumesc, Irena". S-a ridicat imediat din pat şi s-a pus la masă. Irena s-a aşezat lângă el. A slăbit în ultimele luni, dar ochii îi strălucesc ca de obicei. Scrie câteva ore în fiecare zi, iar a doua zi dimineaţa recitеşte ce-a scris şi continuă. Uneori o roagă pe Irena să-i aducă un dosar din dulap. De multe ori a condamnat câte un dosar la distrugere. Însă acum pare să-i fi trecut mânia. Îl frunzăreşte zâmbind şi o roagă să-l ducă înapoi la locul lui.

Lucrul avansează. În fiecare zi noi pagini se adaugă celor de pe birou. Irena e bucuroasă că scrisul îi e din ce în ce mai curgător şi că rupe tot mai puţine foi.

— Totul şi se datorează ţie, Irena, spune prinzându-i privirea.

— Mie?

Îi place uimirea aceasta bruscă, ce îi scoate în evidenţă gâtul alb, urechile mici şi obrajii. A păstrat în adâncul ei ceva adolescentin şi, de fiecare dată când zâmbeşte, nările îi freamătă uşor.

Aproape toată ziua se gândeşte la Ernest, la meniurile lui, la medicamentele lui şi la cum să creeze o atmosferă plăcută. O dată pe săptămână vine doctorul să-l vadă. E un bărbat înalt şi încet la vorbă. Ernest îi pune întrebări, oferindu-i astfel unele cuvinte de care să se servească. Doctorul îi e recunoscător şi nu ezită să le folosească.

— A apărut vreo schimbare în rău? întreabă Ernest.

— Încă n-am văzut ultimele analize.

— Minunat! exclamă Ernest tare.

— Vor sosi cu siguranţă mâine, spune doctorul fără să-şi dea seama că scurta astfel răgazul.

Misterele vieţii care iau forma bolilor îi provoacă şi medicului suferinţă. Recunoaşte că deocamdată nimeni nu poate opri înmulţirea celulelor canceroase, însă va veni o zi, poate chiar foarte curând, când vom avea la dispoziţie mijloacele necesare. Ernest ştie că omul acesta înalt, în a cărui privire se citesc onestitatea şi bunătatea, vrea să-l încurajeze şi îi acceptă încurajarea fără să protesteze.

— Despre ce scrieţi? întreabă doctorul învingându-şi inhibiţiile.

— Despre evreii din munţii Carpaţi, se bucură Ernest să-i răspundă.

— Şi eu vin de acolo, mărturiseşte doctorul, parcă prins cu vreun secret.

— Unde v-aţi născut, dacă îmi este permis să întreb?

— În Vijniţa, răspunde medicul, fericit că poate da un răspuns complet într-un singur cuvânt.

— În acest caz, suntem fiii aceluiaşi ţinut.

— Dar eu am plecat de acolo la vârsta de cinci ani. Nu-mi mai amintesc nimic, încearcă doctorul să retracteze.

— Şi încotro aţi plecat, dacă îmi daţi voie să întreb?

— La Viena.

— Păcat, spune Ernest din cine ştie ce motiv.

Doctorul lasă capul în pământ de parcă îi fuseseră atinse secretele.

— De curând m-am întâlnit cu un văr care mi-a povestit despre evreii din Carpați, a ieșit în cele din urmă din rezerva sa.

— Evrei ai cerului, nu-i așa? se înflăcărează Ernest.

— Eu am rămas cu impresia că munceau pământul.

— Nu există cer fără pământ, replică Ernest punându-l pe doctor în încurcătură.

L-a simpatizat de la prima întâlnire. Spre deosebire de ceilalți medici specialiști, care erau foarte aroganți, acesta nu inspiră teamă, îi pune întrebări pacientului și îi vine imediat în întâmpinare. E un bărbat înalt, dar statura lui trece neobservată în casă. Spatele încovoiat îl face să semene cu un preot creștin venit să-și viziteze un enoriaș care suferă cumplit.

Într-o noapte, când durerile lui Ernest erau foarte puternice, Irena s-a dat jos din pat și s-a strecurat într-al lui. I-a îmbrățișat trupul mare cu amândouă mâinile și s-a lipit de el. Fiindcă durerile tot nu-l lăsau, s-a ridicat, i-a masat trupul cu ulei și apoi s-a ghemuit din nou lângă el. A simțit că mâinile ei făcuseră ce era necesar și că era mai bine să se abțină de la întrebări. Ernest i-a mulțumit mângâindu-i mâna și a întors fața spre ea. Apropierea lui era atât de intensă, încât a amețit-o.

Mai târziu și-a dat seama că durerile îi dispăruseră complet. Ernest era liniștit, își lipise capul de gâtul ei și adormise.

Acum Irena nu lasă durerile să-l cuprindă. Se strecoară imediat în patul lui și se lipește de el. Atingerea ei pare să-l aline. Ernest întoarce fața spre ea și o sărută pe frunte, iar când o îmbrățișează, îi simte toată forța tandră.

43

O dată pe lună Ernest se duce la spital pentru analize. Uneori e internat pentru câteva zile. Ernest nu se plânge nici de dureri, nici de tratament. Irena are senzaţia că medicii care îl tratează vor tot timpul să se lepede de responsabilitate şi s-o arunce asupra lui Ernest. El nu se emoţionează, pune mâna pe piept şi spune: „Iau toată responsabilitatea asupra mea".

Când Ernest e binedispus şi scrie fără întrerupere, ea trece pe-acasă pentru o oră, şterge praful şi aprinde două lumânări. De când locuieşte la Ernest a pierdut legătura cu părinţii ei. Ştie că părinţii sunt obişnuiţi să vină în casa lor, dar că nu vor îndrăzni să vină într-o casă care nu e a lor. De aceea se aşază pe locul ei şi-i aşteaptă. Această aşteptare încordată o oboseşte.

Dimineaţa îl spală, iar dacă pielea îi e uscată, îi unge braţele şi picioarele cu cremă hidratantă, îl bărbiereşte cu maşina de ras şi îl parfumează cu apă de trandafiri. Ernest nu se împotriveşte. Are încredere totală în mâinile Irenei.

Timpul presează, dar Ernest nu e tensionat. Irena îl înconjoară cu linişte şi blândeţe. În cea mai mare parte a timpului stă în colţul ei sau în

bucătărie, iar când apare, chipul ei reflectă hotărârea de a-i îndeplini dorințele.

Ernest e din ce în ce mai absorbit de munții Carpați. Știe că ce i-a fost dezvăluit atunci s-a scufundat tot mai adânc în decursul anilor și a fost îngropat. Dar datorită Irenei are cheia care deschide ușile masive. Uneori i se pare că ea e de acolo, că e una din nepoatele tinere ale bunicii, sau poate o strănepoată care a trăit în preajma ei câțiva ani și a învățat de la ea legile și tradițiile adorației divine, precum și toate micile fineți legate de ele: cum și cât să mergi, ce să spui și în ce moment, când să taci și în ce fel, când să te rogi în șoaptă și când cu voce tare.

Într-o zi a întrebat-o pe Irena:

— Ai fost vreodată acolo?

— Nu, m-am născut într-o tabără de refugiați, în drum spre țară.

Irena s-a schimbat, s-a făcut mai frumoasă, gesturile ei reținute s-au deschis, până și vocabularul i s-a modificat. Continuă să vorbească același amestec de limbi pe care l-au vorbit părinții ei, dar acum are un farmec special în voce. Irena se străduiește să-l înconjoare cu lucruri care să-i facă plăcere: flori proaspete și trandafiri uscați. Acum câteva zile a cumpărat un paravan chinezesc pictat cu flori, pentru ca lumina prea puternică să nu-l deranjeze.

Noaptea, când Ernest adoarme, e bucuroasă că stă lângă el și poate să-i vegheze somnul. Citește pe chipul lui dacă somnul îi e liniștit sau dacă visele îl înspăimântă. Odată l-a auzit vorbind rusește în somn și suna de parcă ar fi citit o poezie.

El o visa pe Irena. Era îmbrăcată într-o ie brodată și o fustă largă, cum purtau rutencele

din Carpaţi. Încerca să se elibereze din chingile somnului, dar trupul îi era greu, iar chingile strânse. De disperare le-a rupt cu dinţii şi a alergat spre ea.

Când s-a trezit, i-a destăinuit:

— Am fost împreună în Carpaţi.

44

Durerile revin tot mai des, dar Ernest continuă să scrie zilnic. După cină o invită pe Irena lângă el la birou şi îi citeşte ce a scris. De multe ori a vrut să-l întrebe cum de a reuşit un copil atât de mic să reţină atât de multe amănunte. Ernest i-a citit gândurile şi a spus:

— Mi-am iubit bunicii. Era o dragoste ascunsă, de care nu eram conştient atunci. Abia când am început să scriu mi s-a dezvăluit.

— Să scrii înseamnă să readuci lucruri din uitare? s-a mirat Irena.

— Aşa se pare.

— Ce mai e înăuntrul nostru despre care nu suntem conştienţi?

— Cine ştie?

Irena reciteşte jurnalul lui Leib Rochman. Leib Rochman, soţia sa Ester, cumnata Ţipora şi cumnatul Efraim au petrecut împreună anii războiului într-o ascunzătoare. Au simţit toate spaimele lumii. Rochman descrie amănunţit fiecare spaimă.

O dată pe săptămână doctorul cel înalt vine să-l consulte pe Ernest şi îi mai prescrie un medicament sau două. De obicei Ernest nu se interesează cât i-a mai rămas de trăit, dar de

astă dată întrebă. Medicul cade o clipă pe gânduri, apoi spune:

— De ce întrebați?

— Sunt în mijlocul unui proiect important.

Contrar obiceiului său, Ernest îi destăinuie că a încercat ani de-a rândul să scrie, dar nu a ajuns niciodată la un rezultat mulțumitor. În acest an a găsit un tunel care duce la tezaurul depozitat în sufletul lui.

— Slavă Domnului! spune doctorul pe un ton nepotrivit pentru un medic.

— Sunt în toiul săpăturilor. Mai am nevoie de ceva timp.

Din vocea lui Ernest răzbate o încordare ciudată, de parcă i-ar cere medicului o prelungire, iar acesta, oarecum stânjenit de rugămintea lui, răspunde:

— Fără îndoială că o să aveți timp destul. Dacă îl veți dori, lucrul acesta nu va fi o legendă[1]. Cine a spus asta? a încercat să-și amintească.

Cuvintele neutre ale doctorului i-au insuflat lui Ernest puteri noi și toată dimineața a scris fără întrerupere.

Nu e întotdeauna liniște în Carpați. Sunt zile când din inima pădurilor izbucnesc brusc furtuni care smulg în drumul lor copaci și acoperișuri, distrug recoltele și livezile și ucid animale pașnice. Mai primejdioase decât ele sunt furtunile sufletești. Un țăran se întoarce acasă convins din cine știe ce motiv că nevasta l-a înșelat. Fără să verifice sau să întrebe, îi trântește un topor în cap și o ucide. Zvonul se împrăștie ca un fulger,

1. Aluzie la celebrul citat al lui Theodor Herzl referitor la crearea unui stat evreiesc în Palestina.

femeile şi copiii îngheaţă de frică, dar ucigaşul nu. Acesta se aşază pe o bancă în curtea lui, cu toporul însângerat lângă el, ca o fiară sălbatică sătulă.

Apar imediat preotul, sanitarul şi doi jandarmi. Ucigaşul este întrebat dacă el e ucigaşul şi clatină din cap a încuviinţare. Jandarmii îi pun cătuşe la mâini, ucigaşul se ridică şi merge, iar ei se ţin pe urmele lui. Ernest n-a fost martor la crimă, dar i-a văzut pe ucigaş şi pe oamenii care stăteau lângă gardurile casei sale şi priveau uluiţi la ce se petrecea.

Ernest e zguduit, însă bunicul şi bunica nu vorbesc deloc despre grozăvia asta. Sunt ocupaţi cu preparativele pentru Yom Kippur. Bunicul se pregăteşte să meargă din casă-n casă ca să ceară iertare şi Ernest îl însoţeşte. Are de gând să-i ceară iertare şi creştinului. Îl cheamă Nikolai şi a lucrat pe pământul bunicului vreme îndelungată. Cu un an în urmă l-a lovit un cal şi de atunci sănătatea lui s-a înrăutăţit. Bunicul l-a despăgubit pentru accident şi continuă să-i plătească jumătate din leafă. Ţăranul ştie că e o dovadă de mare generozitate din partea lui şi îl primeşte pe bunicul cu bunăvoinţă. Bunicul îi spune că peste două zile este Yom Kippur şi că e important ca oamenii să accepte sentinţele divine fără împotrivire. Ţăranul e de acord şi zice: „Fără Dumnezeu viaţa noastră nu e viaţă". Vorbesc şi tac pe rând. La urmă bunicul îi spune: „Te-am supărat, Nikolai, iartă-mă". Auzind cuvintele bunicului, ţăranul pleacă privirea şi zice: „Nu m-ai supărat, domnule, nici cu vorba, nici cu fapta, iar Dumnezeu o să ne judece pe toţi cu îngăduinţă".

Bunicul merge din casă-n casă. La porți stau evrei ca și el, înalți și voinici, îmbrăcați în cămăși lungi. Bunicul se apropie de fiecare și îi cere iertare. Pomenesc numele Domnului, își iartă unul celuilalt păcatele și se roagă pentru mântuirea poporului lui Israel.

Într-o singură casă bunicul nu intră. Cea a lui Gumbrovici. Bunicul lui Gumbrovici, mai bine zis tatăl bunicului său, s-a lăsat ademenit de înșelătoriile apostatului Jacob Frank, s-a lepădat de religia strămoșilor săi și a început să împrăștie zvonuri calomnioase despre evrei. De atunci evreii se feresc să se apropie de urmașii lui. Ernest l-a văzut odată și a fost foarte impresionat: un bătrân înalt, cu plete lungi care îi cădeau pe umeri. Mergea liniștit pe cărare, cu pași măsurați. Dintr-odată s-a oprit și a întors capul. Ernest i-a simțit privirea tăioasă sfredelindu-l și a înghețat pe loc.

În ajun de Yom Kippur bunicul nu iese din casă. E adâncit în sine sau în vreo carte. De trei ori pe zi deschide geamul și se roagă dinaintea cerului. Bolta e senină, străbătută din când în când de câte un norișor alb. Nu numai oamenii se pregătesc pentru Ziua Ispășirii, ci și animalele și copacii.

Cu câteva ore înainte de începutul sărbătorii de Yom Kippur, intră în curte un țăran beat care începe să cânte și să înjure. Bunicul iese la el și îi spune câteva verde-n față. Țăranul amuțește la auzul cuvintelor bunicului și pune întrebări nedumerite. Bunicul își dă osteneala să-i răspundă și în cele din urmă îl trimite pe drumul lui.

În ajun de Yom Kippur trebuie să mâncăm. Bunica a gătit mâncăruri din legume și fructe.

În casa bunicului se mănâncă puțin și fără grabă, dar se dă zor când e vorba de plecarea la sinagogă. Mergem pe cărarea pe care au mers înaintea noastră tatăl bunicului și bunicul lui. În seara de Yom Kippur bunicul le pomenește numele și rostește cuvinte în numele lor.

45

Durerile lui Ernest se înteţesc, dar încearcă să le ignore. Irena aduce din piaţă fructe, legume şi flori. E convinsă că sucurile proaspete şi devotamentul sunt importante pentru sănătate.

Nu demult se îmbrăca şi ieşea la cafenea. Mersul până la cafenea şi înapoi acasă îi accelera ritmul gândurilor, dar scrisul nu progresa, rămânea pierdut într-un labirint fără ieşire. Acum durerile îl conduc spre locuri la care a sperat ani de zile să ajungă. Deocamdată se află în Carpaţi, alături de bunici, dar nu e departe ziua când se va întoarce la părinţii săi, la Tina şi la Helga, care trăiesc cu toţii în adâncurile fluviului Bug. Toţi au fost ucişi în timpul marşului forţat spre fluviul acela blestemat. Chiar şi bunica lui, care se afla la sfârşitul vieţii, a fost smulsă din sanctuarul ei şi a mărşăluit împreună cu ceilalţi, până când s-a prăbuşit şi nu s-a mai ridicat.

— Irena, spune Ernest, noaptea trecută am visat că eram amândoi în munţii Carpaţi. Tu m-ai întrebat de ce în Carpaţi totul e făcut din lemn. Mă pregăteam să-ţi dau un răspuns lung şi detaliat, dar nu ştiu de ce cuvintele întârziau să-mi iasă din gură şi dintr-odată mi- i cerut

iertare pentru întrebare şi mi-ai spus cu o voce clară: „Toate templele adevărate sunt făcute din lemn, *căci omul este arborele câmpului*[1]".

— Am spus eu asta? Imposibil!

— Tu, am auzit cu urechile mele.

Irena se întoarce acasă la ea o dată pe săptămână. Face curăţenie, aranjează lucrurile şi aprinde o lumânare. De când locuieşte la Ernest, în casa ei s-a instalat tristeţea. Irena încearcă să o alunge. Aduce un buchet de flori pe care le răsfiră pe podeaua bucătăriei şi pe masă. Credinţa îi spune că trebuie să-şi mobilizeze părinţii în acest moment.

Dar spre părerea ei de rău, părinţii nu se ostenesc să vină. Irena simte că absenţa lor e legată de o dorinţă a lor mai veche de-a se desprinde de ea. În anii petrecuţi împreună îi spuneau tot timpul: „Trebuie să ieşi. Trebuie să-ţi faci o viaţă a ta".

Greşiţi, ar vrea să le spună, acum am un tovarăş de viaţă de care sunt legată trup şi suflet. Nu o dată şi-a spus: Ce păcat că părinţii mei nu l-au cunoscut pe Ernest, sunt convinsă că le-ar fi plăcut.

Uneori găteşte acasă şi duce mâncarea la apartamentul lui Ernest. Lucrul ăsta n-are nici o logică, însă Irenei i se pare că mâncarea gătită în casa părinţilor e mai sănătoasă. Când se întoarce, Ernest o întreabă: „Ce mai face casa?". De fiecare dată aduce de acasă un cuvânt nou sau o expresie

1. Verset din Biblie, care apare şi într-un cunoscut cântec legat de sărbătoarea Tu Bishvat, numită şi Anul Nou al Copacilor.

emoţionantă. Astăzi i-a povestit că florile pe care le-a presărat săptămâna trecută s-au uscat frumos şi casa e plină de parfumul lor.

Dar durerile nu-l lasă. La ora două noaptea, uneori chiar mai devreme, durerile îl trezesc din somn. De când boala a avansat, durerile s-au intensificat şi s-au diversificat. Există dureri înţepătoare, dureri usturătoare şi dureri care îi frământă trupul de parcă cineva sau ceva l-ar strânge cu putere. Irena are tot felul de trucuri pentru a-i alina suferinţa. Nu reuşeşte întotdeauna, dar sunt numeroase nopţile când îi adoarme în braţe şi e în întregime al ei.

Într-o noapte a visat că Irena era îmbrăcată în uniforma Armatei Roşii şi goneau împreună într-un jeep. Goana s-a oprit brusc, Irena a coborât din jeep, şi-a scos cizmele şi a întins un picior mic şi perfect. Ernest a fost atât de mişcat, încât a îngenuncheat şi a spus: „Căpitanul Ernest Blumenfeld cere permisiunea să vă sărute talpa piciorului" şi, fără a aştepta un răspuns, a plecat capul şi s-a executat.

46

— Irena, strigă Ernest.

— Cu ce pot să te-ajut?

— Nimic special, vreau doar să-ţi citesc un capitol.

— Cu plăcere.

Irena a remarcat un lucru: pregătirile dinainte de-a scrie constau în a găsi o înclinare a trupului care îţi permite să fii numai ochi şi urechi. Când atenţia e bine pregătită, vede întâmplări din copilărie, dar şi imagini unde apar oameni pe care nu i-a văzut cu ochii lui, cum ar fi părinţii bunicilor. Familia trăia de mulţi ani în munţii Carpaţi. Toate cărările din jurul casei, toate câmpurile, toate livezile făceau parte din sanctuarul lor. La fel şi barăcile, magaziile şi hambarele din jur. Pădurile aparţineau şi ele templului lor, ca şi steiurile de piatră neagră care ţâşneau din pământ. Şi mai erau în Carpaţi piscuri înalte şi maiestuoase, care te ameţeau dacă îndrăzneai să ridici privirea spre ele.

Uneori intră în curte câte un vecin, un obişnuit al casei, care arată parcă altfel decât ieri sau alaltăieri.

— Ce s-a întâmplat? se grăbește bunicul să-l întrebe.

— Evreii l-au răstignit pe Iisus și răstignirea lui mă doare. De ani de zile mă doare, spune țăranul aproape plângând.

— Și tu crezi că evreii l-au răstignit pe Iisus? întreabă bunicul cu o voce liniștită.

— Toți spun asta.

— Ei bine, atunci îți spun eu că nu ei l-au răstignit. E doar o minciună răspândită de oameni. Nu tot ce spun oamenii e adevărat. Tu ești un om deștept și știi lucrul ăsta.

— Și preotul o spune.

— Și preotul greșește uneori, preotul e om, nu Dumnezeu. Mă cunoști de când ai venit pe lume și ai deschis ochii. M-ai văzut tu vreodată ridicând mâna asupra altcuiva, ai văzut-o vreodată pe nevasta mea Reizel țipând sau ocărând?

— Nu, recunoaște țăranul rușinat.

— Atunci de ce să zici „toți spun"? „Toți spun" nu e o dovadă.

Stăpânirea de sine a bunicului își face efectul asupra țăranului. Continuă să bombăne, dar fără însuflețire. Se pare că vorbele bunicului au avut oarecare înrâurire. Bunicul se apropie de el și îi spune:

— Ai uitat că munceam împreună la câmp. A trecut ceva vreme de-atunci. Câți ani aveai?

— Eram tânăr, răspunde țăranul revenindu-și din nedumerire.

— Am arat împreună câmpul de porumb.

— Așa e. Atunci de ce l-au răstignit evreii pe Iisus? repetă țăranul de parcă ar fi uitat ce îi spusese bunicul.

— Şi atunci vorbeam despre asta. Nu mai ţii minte?

— Nu.

— Am să-ţi aduc aminte. Dumnezeu e unul pentru toţi. Voi mergeţi la biserică şi noi mergem la sinagogă, dar ne rugăm la acelaşi Dumnezeu. Dumnezeul care ne-a creat şi ne-a dat cele zece porunci.

— Aşa e, spune ţăranul.

Bunicul se duce la fereastră şi, în semn de împăcare, scoate sticla de şliboviţă din dulăpior şi toarnă în două pahare. Amândoi spun „noroc" şi dau băutura peste cap. Bunicul, după cum se obişnuieşte aici, toarnă încă un rând, îl ia de braţ şi îi mărturiseşte că anul acesta, din cauza ploilor, recolta nu va fi la fel de bogată ca în anii dinainte. Uneori o binecuvântare exagerată se preface în blestem. Ţăranul e de acord cu el, nici lui nu i-a ieşit cine ştie ce recoltă.

Casa ţăranului e aproape de a lor şi bunicul îl conduce. Înainte să deschidă poarta, ţăranul îi destăinuie că fiică-sa a fugit de-acasă şi a ajuns femeie uşoară, iar el are de gând s-o omoare cu prima ocazie.

— N-o omorî, o să revină pe drumul cel drept, spune bunicul cu voce blândă.

— Nu cred.

— Ai să vezi, ai să vezi. Uneori omul se rătăceşte şi trebuie să-ţi fie milă de el. Cel care îşi recunoaşte greşeala şi se căieşte are dreptul la iertare, aşa ne învaţă cărţile sfinte.

Ţăranul rămâne puţin pe gânduri, apoi spune: „Cine ştie?" şi intră în casă.

După sărbători munţii se umplu de un alt fel de linişte. Bunicul se trezeşte, se roagă şi pleacă

la câmp. Bunica rămâne şi pregăteşte casa pentru sezonul ploilor. Prezenţa lui Dumnezeu slăbeşte. Poate din cauza norilor joşi care nu se îndepărtează de geamuri. Lui Ernest îi vine greu să şi-l închipuie pe Dumnezeu într-o formă obscură sau deprimantă.

Bunicul nu se întoarce la prânz. Bunica îi duce merinde în trei oale de ceramică.

Atunci când bunicul se întoarce, spre seară, nu i se citeşte nici o bucurie în ochi. Deschide geamul şi se roagă stăruitor, însă rugăciunea nu-i risipeşte tristeţea. Bunica îi toarnă un păhărel, apoi încă unul. Cele două păhărele de votcă îşi fac efectul: pe frunte îi apar pete roşii şi pe chip îi mijeşte un surâs tăcut, de parcă şi-ar zâmbi lui însuşi. Bunica nu-l întreabă cum se simte sau ce vrea să mănânce. Îi pune dinainte un castron de lemn cu borş de sfeclă, o farfurioară cu smântână şi o oală cu cartofi fierţi în coajă.

47

Durerile sunt puternice, dar Ernest nu se dă uşor bătut. Se trezeşte în fiecare dimineaţă şi luptă împotriva slăbiciunii şi a imaginilor care se ridică din adâncurile sale. I se pare foarte important ca scrisul lui să fie ordonat şi detaliile verificate cu grijă. O propoziţie care şchioapătă îl scoate din fire. Cu ani în urmă împodobea fiecare fragment cu metafore. Acum tinde spre propoziţia scurtă, faptică, dezbrăcată de epitete. A declarat război epitetelor, le taie oriunde le găseşte.

În fiecare zi vine o asistentă şi îi face o injecţie pentru calmarea durerilor. Ernest nu mai întreabă cât i-a mai rămas de trăit sau alte lucruri care nu-şi au rostul. Asistenta, o femeie tăcută şi devotată, îi aminteşte de fiica lui. Dacă ar fi trăit, fiica lui i-ar fi semănat, era sigur de asta, fără să ştie de ce. În ultima lună le vede pe Tina şi pe Helga ridicându-se din valurile lacome ale fluviului Bug. Se contopesc atât de tare cu alunecarea apei, de parcă s-ar fi reîncarnat în sirene. Îi pare rău că şi-au schimbat înfăţişarea şi că nu se poate apropia de ele. Încearcă totuşi, dar apa strălucitoare îl orbeşte.

Într-o noapte se trezi din somn și îi spuse Irenei:

— De ce oare scriitorii ruși și-au iubit poporul, iar noi nu reușim să facem la fel? Nu există nimic mai simplu și mai firesc decât să iubești. Dar artiștii evrei sunt probabil infirmi. Întâi i-au urât pe tradiționaliști și i-au acuzat că sunt primitivi și intoxicați. Apoi l-au urât pe negustorul evreu și au spus că e un exploatator lacom și asocial, iar când au venit supraviețuitorii Holocaustului au zis că ei sunt pleava omenirii. De ce Tolstoi, Dostoievski, Cehov și Turgheniev și-au iubit poporul, iar noi nu suntem în stare să iubim ca ei?

Se pare că ideea aceasta îi tulbura nopțile de multă vreme. Când termină de vorbit, capul îi căzu pe pernă și adormi din nou. În nopțile din urmă bâiguia prin somn cuvinte sau frânturi de propoziții. Irena înțelegea o parte din ele, dar restul era întretăiat și neclar.

Scrisul e acum o luptă împotriva slăbiciunii. Ernest nu e deloc îngăduitor cu el însuși. În fiecare dimineață își adună puterile, se scoală, se bărbierește, ia micul dejun împreună cu Irena și se așază imediat la birou. Irena e uimită de hotărârea lui. O convingere ascunsă îi șoptește că aceste conflicte îl întăresc și că la timpul potrivit se va ridica, se va îmbrăca, își va pune paltonul și îi va spune: Ies la plimbare. Deocamdată se străduiește să se lege de el pe toate căile posibile. Stă lângă el și îi privește capul culcat pe pernă, îi ia mâna și îi pune o batistă pe frunte.

Cu câteva zile în urmă i-a spus:

— Irena, draga mea, dacă ajung o legumă sedată, nu mă închide într-un azil.

Irena s-a îngrozit, i-a luat mâna într-a ei, a sărutat-o şi i-a zis:

— Ce-ţi trece prin minte! Ai să fii mereu cu mine.

Moartea e acum un oaspete în casă. Uneori apare sub chipul medicului înalt, care seamănă cu un preot creştin venit să asculte spovedania unui muribund, iar alteori împrumută trăsăturile pensionarului Leiman, care vine să facă exerciţii de fizioterapie cu Ernest. De multe ori a fost cât pe ce să-i spună doctorului: De la medic aşteptăm medicamente eficiente, nu consolări de rabin. Pensionarul Leiman e un bătrân cinic, cinismul îi răzbate din fiecare cuvânt. Odată l-a auzit spunându-i lui Ernest:

— Omul e o creatură ciudată, atât de lacomă de viaţă. Ce are viaţa asta de ne agăţăm aşa de ea?

În clipa aceea nu s-a mai putut abţine, s-a apropiat de el şi a zis:

— Nu e nevoie să le împărtăşiţi ideile acestea pacienţilor dumneavoastră.

— Şi ce să le împărtăşesc atunci, cântece de dragoste?

— Păstraţi-vă ideile pentru dumneavoastră şi nu le mai predicaţi altora, i-a răspuns ea cu o voce tăioasă.

Ernest a remarcat că Irena s-a schimbat în ultimele săptămâni. Îl apără ca o gardă de corp, mereu vigilentă, mereu trează, iar când îngerul morţii se apropie de fereastră, sare în picioare şi îl alungă. Îngerul morţii apreciază probabil promptitudinea ei şi bate în retragere, însă uneori prezenţa ei fermă îi strânge mânia şi îl face să se agaţe de pervazul ferestrei. Irena nu renunţă: închide

obloanele. Sunt nopți în care Ernest doarme în brațele ei și dimineața se trezește plin de viață și dornic de treabă. Nimeni nu e mai fericit atunci decât Irena. Pregătește micul dejun și întârzie în preajma lui. Spre seară îl spală și îi masează mâinile și picioarele cu cremă hidratantă. Cu câteva zile în urmă i-a povestit că în regimentul lui era o infirmieră o rusoaică de vreo douăzeci și cinci de ani, care îi îngrijea pe soldații răniți ca o mamă. Nu se gândea la somn, stătea trează toată noaptea, cântându-le și povestindu-le despre viața din Caucaz. Spre sfârșitul războiului a lovit-o un obuz și a murit în chinuri groaznice. Soldații din regiment au mers în urma sicriului ei plângând ca niște copii.

48

Într-o dimineață deschise ochii, se dădu jos din pat și zise:

— În noaptea asta am visat că eram în casa părinților mei. Tata stătea culcat pe canapea, iar mama era la bucătărie. S-au bucurat de întoarcerea mea. Speram ca tata să-mi spună un cuvânt bun, dar din gură nu i-a ieșit nici un sunet. Ca de obicei, se uita la mine cu privirea lui ostenită, care nu se schimbase deloc, de parcă ar fi spus: Ce e de zis? Spre deosebire de el, mama nu mai știa ce să facă de bucurie, s-a apropiat de mine și mi-a spus: „Mă bucur atât de mult că te-ai întors acasă. Știam că într-o zi ai să te întorci, dar nu știam când. Taică-tu n-a crezut, dar eu am fost sigură. Păcat că n-am nimic în casă cu care să te servesc". La auzul vorbelor ei, tata a zâmbit cu acel zâmbet sceptic care i se întindea pe chip după o zi de muncă istovitoare la băcănie. Până la urmă a reușit să-și învingă tăcerea și m-a întrebat: „Unde te duci?". „Nu mă duc nicăieri", i-am răspuns hotărât.

Dintr-odată expresia feței tatălui său a devenit pentru el o oglindă. Înțelegea acum cât de mult

semănă expresia feţei sale cu cea a tatălui său. Maică-sa ştia probabil asta, fiindcă îi spunea mereu: „Semeni cu tatăl tău". Ernest refuza să accepte. Scepticismul şi amărăciunea nu erau în ochii lui nişte trăsături de caracter demne de admirat. Însă visul a venit parcă să-l contrazică.

Irena l-a ascultat şi i-a spus:

— E un vis bun.

— De unde ştii?

— Părinţii te apără.

Credinţa Irenei e simplă, ancora sa este Dumnezeul părinţilor şi Dumnezeul bunicilor ei. Credinţa sa are un mod concret de exprimare: lumânările, florile uscate, colţul în care se reculege împreună cu părinţii. Credinţa ei sau, mai bine zis, credinţele sale sunt secretul ei, nu vorbeşte despre ele. Ernest le înţelege oarecum, dar dacă îi pune întrebări despre asta, se sperie, roşeşte şi nu ştie ce să-i răspundă. Acum credinţei sale i s-a adăugat una nouă: scrisul lui Ernest. E convinsă că Ernest scrie lucruri importante, poate chiar reguli noi de viaţă. Aşteaptă ca Ernest să-i povestească mai multe.

După-amiaza, dacă îl lasă durerile, stă în fotoliu şi citeşte Biblia. Uneori extrage câte un cuvânt sau un verset şi le comentează. Biblia nu desparte cerul de pământ. Patriarhii nomazi îşi iubeau femeile, spaţiile deschise şi turmele. Erau migratori curajoşi, cruzi uneori, dar totodată cu frica lui Dumnezeu. Moartea nu îi înspăimânta. Când un om este încredinţat că e adăugat părinţilor lui, moartea nu are putere asupra sa.

Carpaţii sunt acum templul lui. Uneori se vede că nu se află aici, ci sprijinit de trunchiul salcâmului sau lângă fereastra care dădea spre

cer. Câteodată Irenei i se pare că se roagă. Se înşală, desigur. E adevărat, Ernest răsfoieşte uneori cartea de rugăciuni şi se minunează de frumuseţea textelor din ea, dar nu se roagă. „Mă îndoiesc că un evreu din vremurile noastre ştie să se roage", l-a auzit odată spunând.

Când sufletul i se umple de tot ce i-a povestit sau i-a citit Ernest, simte nevoia să le împărtăşească trăirile sale părinţilor. Fuge acasă, face ordine, aprinde o lumânare şi se aşază pe locul ei.

Părinţii s-au întors şi se bucură de tot ce le povesteşte ea. Spre marele ei regret, nu reuşeşte să exprime corect lucrurile. Are impresia că nu le-a povestit tocmai ce era mai important şi că a transformat neesenţialul în esenţial. Adesea i s-a întâmplat chiar să plângă, în loc să povestească.

În somn îl însoţeşte pe Ernest în Carpaţi. De când îi citeşte despre viaţa din Carpaţi, imaginea munţilor nu-i piere din ochi, se afundă în întunericul lor şi se iese în lumina dimineţii, care străluceşte prin coroanele copacilor. Uneori i se pare că în adâncurile nopţii Ernest le ţine piept comisarilor care i-au îngrozit pe negustorii evrei. Chipul îi e încordat, de parcă a tras sabia din teacă şi se pregăteşte pentru o luptă corp la corp. Odată i-a spus: „Cei mai răi erau comisarii evrei, nu aveau milă de fraţii lor". Ea s-a speriat, fiindcă se includea şi pe el în rândurile lor.

Viaţa lui Ernest e ascunsă acum în trupul ei. Într-un vis l-a văzut rugându-se împreună cu bunicul lui şi a doua zi dimineaţă i-a povestit. Ernest a ascultat-o şi a spus: „L-am iubit pe bunicul şi îmi plăcea să-l ascult rugându-se, dar nu ştiam rugăciunile. Când am ajuns la bunicul, muţenia tatălui meu era deja imprimată în mine".

Ernest deschide de fiecare dată câte o ferestruică în sufletul său. Ceea ce la ea iese cu uşurinţă la suprafaţă, la Ernest e ca traversarea Mării Roşii[1]. În viaţa lui sunt multe puncte sensibile care îi stârnesc uimirea sau furia când le atinge.

— Tu nu te enervezi niciodată? o întreabă el pe Irena.

— Pe cine să mă enervez? răspunde ea ridicând din umeri.

De unde îi vine această putere? se întreabă el, însă nu ştie să-şi răspundă. Din candoare, desigur, are o candoare care nu e deloc lipsită de inteligenţă practică. Inteligenţei sale practice i se adaugă un fel de bucurie simplă. Nu exagerează niciodată, nu pune multe întrebări, iar când se află într-un moment de cumpănă, caută ajutor la părinţii ei. Drumul ei spre Dumnezeu trece pe la părinţi.

1. Aluzie la episodul din Vechiul Testament în care evreii au traversat Marea Roşie pentru a scăpa din sclavia egipteană.

49

Îi vine deja greu să se scoale dimineaţa. Irena îl spală, îl şterge cu prosopul şi îi întinde aparatul de ras. Ernest glumeşte şi spune că a ajuns în stadiul unui bebeluş care trebuie îngrijit.

Programul lui s-a schimbat. Stă treaz aproape toată ziua, scrie două ore şi citeşte. Face planuri de viitor: o carte despre evreii din Carpaţi. E încredinţat că, dacă va reuşi să prindă rădăcini în acest tărâm fermecat, acesta îi va dezvălui sufletul lui. A făcut deja o schiţă, dar drumul e încă lung, căci Carpaţii nu lasă pe oricine să le pătrundă tainele. Trebuie să te pregăteşti pentru asta, să te scuturi de nelămuririle care s-au lipit de tine şi abia atunci poţi să începi cu începutul.

Ernest stă în pat, povestind frânturi din trecutul său în Ierusalim. Lucrurile despre care scria erau prea generale, nu se situau într-un timp şi un spaţiu bine determinate, erau rupte de viaţa sa reală. Cândva a discutat despre toate acestea cu Samuel Agnon[1]. Şi-a pus multe speranţe în

1. Samuel Josef Agnon (1888-1970) – scriitor israelian, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1966, figură importantă a literaturii ebraice moderne.

el. Ernest aprecia loialitatea lui Agnon față de predecesori și de credința lor și era convins că va găsi în el un frate de idei. Dar Agnon n-a încurajat această apropiere, mai mult chiar, a criticat aspru orașul său, Cernăuți, și pe intelectualii, scriitorii și poeții săi, care au adoptat în majoritate germana, întocmai ca Ernest, au cultivat-o și au scris în această limbă. Și-a exprimat rezervele până și față de unii dintre reprezentanții de seamă ai hasidismului din orașul lui, sau mai curând față de fiii lor. Dar mai mult decât pe oricine altcineva l-a urât pe Jacob Frank, care susținea că mântuirea nu va fi acordată unei generații care o merită, pentru că nici o generație n-o merita îndeajuns, și că de aceea mântuirea trebuie făcută să vină acum, în timpul unei generații supuse în întregime greșelii. Păcatele trebuiau așadar înmulțite, căci cu cât erau mai multe, cu atât avea să fie mai bine. A contaminat regiuni întregi, dar cel mai mult rău a făcut în Galiția și în Bucovina.

Acum, când durerile nu-l lasă să doarmă, îi pare rău că nu a consacrat mai mult timp pentru studiul lui Jacob Frank. Cum a reușit acest șarlatan să ademenească femei și bărbați în ritualurile sale obscure? Cine știe ce s-a întâmplat cu aceste suflete și cu cele ale urmașilor lor? Cine a continuat în taină să-i dedice un cult lui Jacob Frank și cine a plătit pentru păcatele sale? Acum e de acord cu teoria lui Agnon, după care sufletele pierdute nu dispar, ci se reîncarnează sub forme diferite în altă generație. Însă nu e de acord cu ideea lui că fiecare evreu din împrejurimile Cernăuțiului trebuie să-și cerceteze temeinic sufletul, ca nu cumva să se fi strecurat în el vreo scânteie

din focul străin al acelui renegat. Pe Ernest îl deranjează şi faptul că Agnon a exclus Buceaciul[1] din sfera de influenţă a ticălosului şi a aruncat întreaga ruşine asupra oraşului său. Doar toată lumea ştie că nu a fost loc din Bucovina sau din Galiţia, inclusiv oraşul Buceaci, pe care acel ticălos să nu-l fi otrăvit.

Jacob Frank a umbrit relaţia lor şi Ernest a evitat să-l mai vadă. Odată l-a întâlnit di întâmplare la cafeneaua Hermon şi i-a spus:

— Familia mea este din Zalko, din munţii Carpaţi, acolo unde rabinul Baal Shem Tov[2] s-a izolat pentru mai multe zile.

— Şi atunci cum de-ai ajuns tocmai în Cernăuţi?

— Părinţii mei au locuit acolo.

— Păcat! a pus Agnon capăt discuţiei, fără nici o explicaţie.

După întâlnirea aceea de la Hermon nu l-a mai văzut. Nu are la suflet oamenii egoişti. Iar egoismului lui Agnon e dublat aroganţă, fapt care e absolut regretabil. A fost singurul din generaţia sa care a avut în mână cheia spre lumea străbunilor şi e păcat că n-a transmis-o la rândul lui altcuiva.

Când se trezeşte dimineaţa, Ernest îl vede uneori în faţa ochilor pe bunicul, dar nu cum îl vedea în fragedă copilărie. Acum e mai înalt, de

1. Orăşel din Galiţia, locul de naştere al scriitorului Samuel Josef Agnon.
1. Rabinul Israel ben Eliezer (1698-1760), mai cunoscut sub numele de Baal Shem Tov, este unul dintre întemeietorii hasidismului.

parcă cerul l-ar fi tras spre el. La vederea bunicului ar vrea să spună: Irena, draga mea, dă-mi cartea de rugăciuni, vreau să-i ating coperta, dar imediat își dă seama că ar părea absurd în ochii ei.

Când oboseala i se accentuează, o roagă pe Irena să-i citească un capitol din Biblie. Vocea ei e tânără și versetele pe care i le citește îi sună plăcut în urechi. I-a citit deja câteva capitole din Geneză. Povestirile biblice i se potrivesc. Poate că nu are ascuțimea minții strămoșilor, dar păstrează în ea ceva din simplitatea lor.

Irena citește și nu pune întrebări. Când Ernest o întreabă ceva, ridică repede capul din carte, ca și cum s-ar mira de întrebare. Nu are rețineri și nu caută contradicții. Ceea ce povestesc scripturile se transformă înlăuntrul ei în imagini.

— Irena, spune Ernest când ea termină de citit câte un capitol.

— Ce e? răspunde ea ridicând capul.

— Vreau numai să-ți spun că citești frumos.

În fiecare zi descoperă la ea ceva nou: de data asta, degetele. Sunt lungi și cu articulațiile cam prea pronunțate. Când mută un obiect sau o floare, le ridică ușor. Degetele ei nu strâng cu putere, de aceea se ajută uneori și cu cealaltă mână. Când îl spală sau când îi unge corpul cu cremă hidratantă, atingerea lor e fermă, dar nu apăsătoare.

50

Ernest nu mai scrie regulat şi nici în acelaşi ritm. Scrisul lui e întrerupt de pauze şi puţinul pe care îl aşterne pe hârtie i-l citeşte Irenei. Ea îl ascultă cu religiozitate. Simte că îi transmite lucruri importante. Nu ştie dacă sunt lucruri concrete sau taine. Simte că lumea ei se lărgeşte cu fiecare zi.

Uneori i se pare că Ernest a fost pregătit încă din copilărie să scrie, la fel ca tânărul Samuel din sanctuarul preotului Eli[1]. Ca şi el, Ernest observa natura şi oamenii şi auzea voci, dar viaţa l-a abătut de la drumul strămoşilor şi s-a lăsat ademenit de fascinaţia Partidului Comunist. Acum încearcă să înţeleagă de ce viaţa i-a fost deviată de la cursul ei, de ce i-a slujit atâţia ani lui Moloh[2] şi de ce nu l-au ajutat strămoşii să scape din capcană. Strămoşii sunt acum pentru el un pământ al făgăduinţei, îi caută în Biblie. Nu se îndoieşte că există o legătură directă între patriarhii din Biblie şi strămoşii săi din Carpaţi, dar nu are nici un fel de dovezi.

1. Personaje biblice din Cartea întâi a Regilor.
2. Zeu al amoniţilor căruia i se aduceau drept jertfă copii, întruchipare a răului în textele biblice.

Irena, la drept vorbind, nu e interesată de lucruri care o depăşesc. Se gândeşte tot timpul la durerile lui Ernest şi la ce poate face pentru a i le uşura. Durerile lui Ernest nu se văd din afară, fiindcă şi le stăpâneşte, însă Irena ştie cât sunt de puternice. Se străduieşte să-i gătească mâncărurile care îi plac, să îi dea medicamentele la timpul potrivit, să îi aşeze pernele când e nevoie şi să-l distreze. Când îl cuprind durerile, se ghemuieşte lângă el şi simte că bariera dintre ei a dispărut şi că e pregătită să pornească spre orice loc îi vor purta drumurile lor.

Irena e o femeie ca oricare alta şi totuşi diferită. Când stă lângă el, sau chiar mai departe, i se pare că îi atinge gândurile. În lumea ei nu există conflicte, reţineri, lamentări, învinovăţiri şi mustrări de conştiinţă. Ea vorbeşte despre ce e bine şi frumos sau tace.

În vise o vede adesea plimbându-se printre copacii din munţii Carpaţi sau muncind în grădina de zarzavat. Când se înserează, pune sapa pe umăr şi se întoarce acasă.

Nu are nici o îndoială că bunicii lui ar fi fost bucuroşi s-o cunoască şi ar fi primit-o cu drag. Iar ea s-ar fi minunat de toate comorile din Carpaţi. Irenei îi plac lucrurile făcute din lemn, cerul albastru şi câmpurile cu flori. E în stare să lăcrimeze la vederea unei flori. E sentimentală. Nu oricui îi şade bine să fie sentimental, dar Irenei lucrul ăsta i se potriveşte. Cu siguranţă că mama şi tatăl lui Ernest s-ar fi bucurat şi ei s-o cunoască şi ar fi primit-o cu braţele deschise. O casă în care tăcerea şi tristeţea domnesc tot timpul aşteaptă şi ea o fiinţă al cărei chip e plin de viaţă.

— Irena, tu mă înțelegi? întreabă Ernest scuturându-se de gândurile sale.

Ea nu știe întotdeauna exact unde se află în acel moment și ce gânduri îi stârnește acel loc, dar de cele mai multe ori ghicește. Când îi povestește despre munții Carpați, imaginile nu-i sunt străine. De multe ori ar fi vrut să-i spună: Nu te teme, chiar dacă n-am fost acolo, nu mă simt străină pe cărările acelea. M-ai dus doar acolo de atâtea ori!

Când durerile care îl trezesc din somn și îmbrățișările ei nu sunt de nici un ajutor, nu ezită să-i facă o injecție care să le domolească. Injecția acționează imediat și Ernest îi e atât de recunoscător încât o îmbrățișează și o sărută.

Durerile îi schingiuiesc carnea, însă Ernest nu e un om nenorocit. Prezența Irenei, apropierea ei îi deschid perspective spre universuri pe care nu le-a cunoscut sau le-a cunoscut, dar a fost orb la ele. Nu și-a putut imagina niciodată o asemenea dragoste.

În unele nopți rămâne treaz și îi povestește frânturi neștiute din viața lui. Când vorbește despre bunicul său, chipul lui împrumută imediat trăsăturile acestuia: un țăran mândru, în sufletul căruia e înrădăcinată credința în Dumnezeul străbunilor, cu fruntea largă și hotărâtă. Însă când îi povestește despre părinții lui, chipul i se întunecă, tristețea lor îi ofilește obrajii și se simte la fel de pierdut ca și ei. Dar nici o grijă, zilele petrecute în Armata Roșie îl readuc la viață.

51

Aşa au trecut zilele şi au ajuns în luna aprilie. Ernest stă aproape toată ziua în pat, dormitând, citind câte o carte sau privind-o pe Irena: trupul ei e plin, dar mişcările îi sunt rapide. Casa e aranjată şi străluceşte, în fiecare colţ e o vază cu flori sau un tablou înfăţişând un peisaj. Gusturile îi sunt la fel ca personalitatea: simple şi fără multe podoabe. Nici în colţul unde se întâlneşte cu părinţii nu e nimic care să supere ochiul. Când termină cu treburile casei, se aşază la masă sau în bucătărie. „O femeie devotată căminului ei", spune doctorul, însă Ernest ştie că în simplitatea ei există un mister. Nu a dezlegat încă misterul, dar îl simte pe tot parcursul zilei.

Când se înserează, ea îi transmite sentimentul că viaţa este o înlănţuire care se continuă şi în necunoscut. Nu are rost să asculţi spiritele, nici vocea doctorului, care anunţă de fiecare dată că despărţirea e iminentă. Irena, în tot cazul, nu-l va părăsi pe Ernest în nici una din etapele care îl aşteaptă. Îl vede acum pe Ernest sub înfăţişarea acelui subofiţer care a preluat comanda, după ce toţi ofiţerii superiori au fost ucişi sau luaţi prizonieri, a organizat ce mai rămăsese din

regiment şi a lansat un contraatac umilitor pentru duşman. Drept răsplată a primit titlul de Erou al Uniunii Sovietice şi a fost ridicat la gradul de colonel.

Ea lucrează la Ernest doar de trei ani. Acum nu-şi mai poate imagina viaţa fără această casă şi fără Ernest, iar propria ei casă s-a îndepărtat de ea şi i se pare mai mult un loc unde viaţa a fost îmbălsămată. Ernest e un pacient exemplar. Seamănă cu un soldat care a fost grav rănit pe front, dar în adâncul căruia hotărârea de-a învinge duşmanul a rămas nestrămutată. Chiar şi acum, dacă i s-ar da nişte cârje, s-ar alătura regimentului său.

Când descoperă această hotărâre, Irena e şi mai convinsă că Ernest va contrazice toate pronosticurile medicilor, va învinge boala şi îşi va relua obiceiurile de dinainte. Mai are încă mult de lucru şi va avea nevoie de un păhărel sau două în cursul zilei. Medicii i-au interzis să bea, dar pentru a-i ridica moralul, Irena i-a mai dat un păhărel pe ascuns. El a băut şi i-a aruncat o privire de învingător.

Au fost zile când scrierile lui Kafka îl copleşeau şi vocea i se stingea. Slavă Domnului că a ieşit de sub influenţa marelui scriitor. Kafka e total interiorizat, până şi lumea exterioară devine la el interioritate. Nu e de mirare că i-a vrăjit pe contemporanii săi. Ernest îi explică Irenei de ce a fost atras de Kafka şi ce pericole se ascundeau în această atracţie. Irena înţelege acum aproape tot ce îi explică el şi, ceea ce nu înţelege, ghiceşte.

După aceea i-a scris o scrisoare Irenei, anunţând-o că în zilele următoare intenţionează să distrugă manuscrisele care s-au adunat în dulapul

lui. Face asta cu inima împăcată şi dintr-un simţ al datoriei. Nu vrea să păstreze decât ce a scris în ultimii doi ani. O roagă să nu fie supărată pe el şi să nu se simtă vinovată. Mai mult, consideră că ultimele sale scrieri sunt realizate în colaborare cu ea, căci ea nu numai că l-a ajutat zi de zi şi oră de oră, dar a fost spiritul viu a ceea ce a scris el. De aceea, dacă acest manuscris va fi vreodată publicat, pe copertă va trebui să scrie: „Ernest şi Irena Blumenfeld". Aceasta este dorinţa lui explicită.

După ce a terminat scrisoarea, a pus-o între hârtiile sale, a închis ochii şi a aţipit.

Gândurile Irenei nu pot fi tulburate cu uşurinţă. Acum face clătite cu brânză şi stafide. Ştie că lui Ernest îi place desertul acesta. Pregătirile, prăjitul şi aşteptarea momentului în care el se va trezi îi ocupă gândurile şi e convinsă că viaţa ei va continua în acelaşi ritm încă mulţi ani de-acum încolo. Nu cere nimic altceva. Fiecare zi alături de Ernest este o deschidere a aripilor, un zbor către înalturi. Dacă i-ar putea lua asupra ei durerile, sau măcar o parte din ele, ar face-o cu bucurie. De-a lungul timpului a născocit câteva trucuri care să-l bucure, de pildă să-i dea dimineaţa cămaşa cărămizie proaspăt călcată. Ştie că e cămaşa lui preferată şi că, dacă o îmbracă, dimineaţa îi e mult mai plăcută.

Cu fiecare lună care trece înţelege tot mai bine limba lui Ernest. El îi vorbeşte într-o germană presărată cu fraze în ebraică. Irenei îi place grozav amestecul acesta. În ultimele săptămâni frazele în ebraică s-au înmulţit, iar ea interpretează şi lucrul ăsta ca pe un semn bun.

I s-a plâns de multe ori că nu ştie suficient de bine limba ebraică pentru a scrie în ea. Cândva o invidia pe Lea Goldberg[1], care vorbea mai multe limbi, dar adoptase pentru creaţie limba ebraică. Trebuie să recunoască, ea nu l-a împins de la spate cu fraze de genul: „Când vei începe să scrii în ebraică?". I-a citit manuscrisele şi l-a considerat întotdeauna un scriitor care are vocea sa proprie. Se întâlneau deseori la cafeneaua Hermon sau la Atara. Dar acum, slavă Domnului, are o hartă pe care sunt trecute toate drumurile. Viaţa lui nu mai e îndoială şi confuzie. Se scoală dimineaţă şi, dacă trupul îl ţine, porneşte la drum. Carpaţii sunt un peisaj complex, dar se ajută de memorie şi, ca prin minune, memoria îl duce spre piscurile negre care se înalţă din pământ, iar de acolo drumul către sanctuarul bunicului e scurt.

Când ajunge în pragul sanctuarului, mirosul de lemn îi umple nările, dar mai intensă decât mirosul e tăcerea. O simte în tot trupul, îl învăluie şi îl îndepărtează de toată agitaţia care îl stăpâneşte. Va rămâne aici câţiva ani şi se va impregna de toate revelaţiile şi tainele ascunse în această linişte.

Zilele trec una după alta şi Irena simte că devine mai puternică. Nopţile fără somn nu lasă nici o urmă asupra ei. Dacă i s-ar cere să călătorească peste mări şi ţări ca să-i aducă leacul lui Ernest, ar porni imediat într-acolo. Simte că a adunat multă forţă în braţe şi picioare şi că poate depune eforturi şi mai mari.

---

1. Poetă israeliană (1911-1970) renumită atât pentru creaţiile sale, cât şi pentru traducerea în ebraică a multor opere străine din cele şapte limbi pe care le vorbea.

Medicul înalt vine de două ori pe săptămână, mai prescrie un medicament sau modifică dozele. De fapt, vine să discute cu Ernest despre artă. Încă din adolescență a vrut să se ocupe de literatură și de artă, dar părinții l-au îndemnat să studieze medicina. La început s-a împotrivit, însă apoi a acceptat părerea lor și a plecat să studieze medicina la Viena. Speră că într-o zi, probabil după ce va ieși la pensie, va începe să scrie. Pentru o clipă uită că e medic și îl întreabă pe pacient despre ritualurile scrisului și despre sursele de inspirație.

Ernest nu-i ascunde că a rătăcit ani de zile pe câmpuri care nu erau ale sale, dar în ultimii ani a descoperit un rezervor de apă vie ascuns chiar în adâncul lui.

52

Starea lui Ernest e gravă, dar stabilă. Doctorul care vine să-l vadă îi pune întrebări despre secretele scrisului, iar el îi răspunde. Când Ernest spune că tăcerea e preferabilă vorbitului, doctorul se miră:

— Ce aduce tăcerea şi de ce e preferabilă vorbitului, care creează legături între oameni?

— Tăcerea este mijlocul desăvârşit de exprimare, îl lămureşte Ernest.

— Dar rămâne mută, spune doctorul, bucuros că a găsit cuvintele potrivite.

Înalţă capul, îl priveşte pe Ernest şi se gândeşte: Omul acesta e atât de bolnav şi totuşi nu se simte pierdut pe lume. Nu ţine predici, nu cere nimic nimănui, n-o face pe eruditul, pur şi simplu lucrează şi e munca sa îl face fericit.

Irena are impresia că deocamdată starea lui Ernest e stabilă, iar gândurile îi sunt liniştite. Nu renunţă să se aşeze la birou. Când i se pare că îngerul morţii fâlfâie lângă geam, Irena se ridică şi îl alungă, aşa cum alungi o pasăre de pradă.

Stau împreună ore întregi şi tac aproape tot timpul. Irena e mai sigură ca oricând că viaţa lui

Ernest se va prelungi mult după primăvara asta, cu cerul ei senin şi căldura ei plăcută, care se va preface în vară, apoi în toamnă, în iarnă şi se va întoarce iar.

Când scrie o frază, Ernest se străduieşte din toate puterile să-i dea o formă desăvârşită. Când e mulţumit de un fragment sau de o pagină, faţa i se luminează. Irena cunoaşte toate semnele acestei bucurii care îl întinereşte dintr-odată.

Lui Ernest i se pare mai important decât oricând ca scrisul lui să fie limpede, organizat, fără înfloriturí inutile şi fără nici un fel de exagerare. Dacă o frază are vreo urmă de cochetărie sau vreo înfloriturá, o şterge imediat. A scos până şi cuvântul „plăcere" dintr-o propoziţie, pentru că i se părea prea molatic. Scrisul trebuie să fie direct şi la subiect, fără întoarceri din condei. Numai scrierile oamenilor cu conflicte sufleteşti sunt întortocheate şi înceţoşate, dând mereu impresia că au ceva de ascuns.

Scriitura adevărată trebuie să fie precum cămaşa ţărănească a bunicului: o cămaşă de pânză simplă, fără nici un fel de broderii, comodă la purtat. Odată bunicul i-a spus că în Biblie nu există nici un cuvânt în plus, fiecare cuvânt e calculat şi se află la locul său.

Cu câteva zile în urmă le-a cerut iertare străbunilor, părinţilor, Tinei şi Helgăi, însă apoi s-a răzgândit. Să ceri iertare fără să faci o faptă bună e o ipocrizie. Pe vremea bunicilor, când un om păcătuia, pleca în lume pentru a se îndrepta şi a-i ajuta pe săraci şi pe năpăstuiţi.

Dacă ar fi avut credinţa înaintaşilor, i-ar fi mulţumit lui Dumnezeu pentru că i-a arătat

drumul spre sine, spre bunici şi spre părinţi. Îi vine mai uşor să scrie despre bunici decât despre părinţi, care i-au lăsat moştenire scepticismul şi tristeţea. Aceste trăsături de caracter l-au încătuşat mulţi ani şi nu l-au lăsat să privească în adâncul lui. Ori de câte ori voia să se uite înăuntru, îndoiala îi şoptea: Ce-ai să găseşti acolo?

Dar acum Irena e cu el. Prezenţa ei e poarta către viaţă. Alături de ea orice cuvânt căutat sau preţios pare searbăd. Acum nu foloseşte decât cuvinte în adâncul cărora se poate vedea, cuvinte care nu au mai multe înţelesuri şi care pot fi oferite întocmai ca o felie de pâine sau o cană cu lapte.

Când e plin de entuziasm, se vede stând şi scriind un eseu despre proza biblică: despre alegerea cuvintelor, despre realismul aspru, despre economia de descrieri şi înfloriturі, despre abţinerea de la interpretări şi explicaţii, despre lipsa aluziilor legate de înfăţişare, despre simplitate, directitudine, despre uimirea lipsită de îndoieli şi tăcerea dintre fraze, dintre cuvinte.

Noaptea Irena a visat că mergeau împreună prin munţii Carpaţi. Ernest era îmbrăcat în nişte pantaloni kaki şi o tunică militară, iar pe cap avea un chipiu. Era înalt şi uşor. Irena se simţea şi ea uşoară şi se entuziasma în faţa pajiştilor întinse.

— De unde cunosc atât de bine locul ăsta? Doar n-am fost niciodată aici, s-a mirat ea.

Ernest i-a răspuns zâmbind:

— Ne-am născut aici. Din cauza unei greşeli am fost alungaţi din acest paradis şi exilaţi. Dar

acum am corectat greşeala. Am corectat în sfârşit greşeala şi ne-am întors în locul în care Dumnezeu şi omul trăiesc împreună, iar în curând vom ajunge la templu.

— La templu? s-a mirat Irena.

— N-ai nici un motiv de teamă. Casa bunicului e templul lui. Nu există înăuntru nici un altar, nu se aduc jertfe, e numai poarta către cer.

Ernest o ridică pe Irena în braţe şi o aruncă în sus, o prinde şi o aruncă din nou. În braţele lui e uşoară ca o pasăre. Se agaţă de gâtul său. Părul lui răspândeşte un miros de brad care o îmbată.

— Am avut un vis, îi spune lui Ernest.

— Şi ce-ai văzut?

— Am văzut Carpaţii, iar în mijlocul pajiştilor eram numai noi doi.

Ernest ar vrea să-i mulţumească pentru că l-a scos din prăpastia disperării şi l-a îndrumat spre o viaţă scăldată în lumina soarelui, dar nu ştie cum să o spună fără s-o tulbure.

După-amiază Ernest s-a simţit mai întremat şi s-a aşezat să scrie. Cămaşa cărămizie îi vine bine. Efortul i se vede pe mâini, dar nu şi pe chip. Fruntea îi e scăldată în lumină şi pentru o clipă e tentată să se apropie de el şi să-i spună: Ernest, nici nu ştii cât de fericită m-ai făcut când m-ai aruncat în sus, eram atât de uşoară în braţele tale!

Mai târziu i-a servit un pahar cu ceai. Ernest l-a băut şi a continuat să scrie, iar Irena nu a avut nici o îndoială că aşa va fi mereu. Ernest va scrie şi în fiecare zi va descoperi un colţ nou din Carpaţi. Iar ea îi va fi alături, îl va îngriji,

îl va spăla, îi va pregăti felurile de mâncare preferate, îi va călca hainele care îi plac și va ședea lângă el. Doctorul va veni și vor vorbi despre literatură, iar ea va fortifica locuința din toate părțile și nici o făptură malefică nu va îndrăzni să se apropie de geam.

La Editura POLIROM

au apărut:

Chuck Palahniuk – *Supraviețuitor*
Naghib Mahfuz – *Băieții de pe strada noastră*
Nick Cave – *Moartea lui Bunny Munro*
Truman Capote – *Muzică pentru cameleoni*
Michel Houellebecq, Bernard-Henri Lévy – *Inamici publici*
José Luís Peixoto – *Nici o privire*
Philip Ó Ceallaigh – *Și dulce e lumina*
A.P. Cehov – *Logodnica. Nuvele și povestiri*
Elif Shafak – *Sfântul nebuniilor incipiente*
Curtis Sittenfeld – *Soția președintelui*
François Mauriac – *Cuibul de vipere. Genitrix*
Jonathan Coe – *Ploaia înainte să cadă*
J.M.G. Le Clézio – *Cartea fugilor*
Rȳu Murakami – *Audiția*
Bernhard Schlink – *Weekendul*
Paul Auster – *Un om în întuneric*
Irvine Welsh – *Acid House*
Camilo José Cela – *Familia lui Pascual Duarte*
Philip Roth – *Fantoma iese din scenă*
Naghib Mahfuz – *Pălăvrăgeală pe Nil*
Julio Cortázar – *Un oarecare Lucas*
Will Self – *Cartea lui Dave*
W. Somerset Maugham – *Pe muchie de cuțit*

în pregătire:

Denis Johnson – *Arborele de fum*
Joseph Heller – *Catch-22*

www.polirom.ro

Redactor: Ada Tanasă
Coperta: Laurenţiu Midvichi
Tehnoredactor: Irina Lăcătuşu

Bun de tipar: martie 2010. Apărut: 2010
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. BOX 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

PRINT multicolor
Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România
Nr. RO44RNCB5101000001710001 BCR UNIREA

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XXI

„*Pe neașteptate, dragoste* este povestea unei întâlniri între două vieți luminate de un sentiment superior. O dragoste care nu ajunge să însemne distrugere, așa cum se întâmplă adesea, ci rămâne o formă de creație și meditație, în vreme ce narațiunea se deplasează într-o manieră subtilă pe diferite fronturi, înainte și înapoi, la suprafață și în profunzime... Însă este o carte în care se întâmplă multe lucruri grave – în același timp o lecție de înțelepciune și de literatură."

L'Express

„Fiecare scrie după firea lui. Eu vorbesc despre violență într-o manieră nonviolentă pentru că nu sunt deloc o persoană violentă. Scriu lucrurile așa cum le resimt. Am întotdeauna sentimentul că literatura se înrudește cu muzica și că muzica dezvăluie ce e mai delicat în sufletul omului. Știm cu toții că viața are o anumită doză de violență. Dar unii, printre care și scriitorii, au tendința să o sanctifice, să se identifice cu ea. Acest sentiment nu face parte din ființa mea, fapt pentru care nu pot să scriu astfel. Ceea ce mă interesează pe mine este să dezvălui o formă de noblețe a omului."

Aharon Appelfeld

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-1667-1

www.polirom.ro

Foto copertă: © by Charlie Phillips